

ვალერი კვარაცხელია

ვაჟა-ფშაველას
სახლი

ვაჟა-ფშაველას
სახლი

Handwritten notes in Georgian script, including the word "მეცნიერება" (Science) and other illegible characters.

პალერი კვარაცხელია

წარმადგენი
სამსახური

ვაჟა გორთობია

ეროვნულ და სოციალურ ურთიერთობათა აკადემია

2006 წელი

სასკოლგანთავსებული ქართული თელთსთეთი სკოლის
ერთ-ერთი ღირსეული წარმომადგენელი, პრეტორი უაქა
გთბზია ფრანკოული სკოლის პირთუნება იყთ.

მან უკლიანი გზა განულთ, მაგტამ თაქიზი და ამალ-
ლობული ცსთუბით იცსთუბა.

უაქა გთბზია 61 წლის ასაკში გაბდაიცვალა. მიქსე-
დავად სანმთულ სიცთცსლისა, მან საგტლისსმთ მიცნი-
რული მიმუნიდრებბა და, ბაც კიდუქ ტუბთ მთავანია,
ისეთი მდიდან ბიბგტათია დაფთუა, ბთმ მისი სსთუნა
წარმლოელი იქნება თელთსთეთსთა მთმავალი თათბ-
ბისთუის.

წინამდებარე წიგნი მთგუითსბბბს უაქა გთბზიას
ფრანკოულ სკოლსა და ამალლობულ სიცვარტლგი. მთის-
ბბბა უაქა გთბზიაგი დაინფურესებს აბა მარტთ მის
ასლბბლბსა და თელთსთეთსთა წბბს, აბამიდ ყუულა იმ
ადამიანს, უისაც ტყვარს მსაფურტული პბბზა, მალალი
ლიფრბაფრბა...

რუდაქტორი

პროფესორი ბრიგოლ შვანია

რელაქტორისაბან

2004 წელს ჩვენი აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტების ვახტანგ გოგუაძისა და ვალერი კვარაცხელიას რეკომენდაციით საქართველოს ეროვნულ და სოციალურ ურთიერთობათა ნამდვილ წევრად ავირჩიეთ ვაჟა გოროზია.

ამ შესანიშნავ მეცნიერს და მოღვაწეს მანამდე ახლოს არ ვიცნობდი, მაგრამ სულ მალე დავრწმუნდი, რომ მისი სახით ჩვენს აკადემიაში მოვიდა ღირსეული პიროვნება, საერთაშორისო აღიარების მქონე მეცნიერი და მოღვაწე.

სამწუხაროდ, ძალიან ხანმოკლე აღმოჩნდა ვაჟა გოროზიას ჩვენს აკადემიასთან და პირადად ჩემთან ურთიერთობის ისტორია. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობდი, რომ მისი გაცნობა მოვასწარი, მაგრამ, თურმე, ვცდებოდი...

ახლა, როდესაც წავიკითხე წიგნი, რომლის რედაქტორობაც მე დამეკისრა, მივხვდი, რომ წარმოდგენაც არ მქონია იმის შესახებ, თუ რა ღირსეული კაცი, მოქალაქე და მეცნიერი მყოლია ახლოს.

ამ ტრაგიკული კაცის შესახებ ვალერი კვარაცხელიას მიერ დაწერილი უბრწყინვალესი მოთხრობა, რომელიც საზოგადოების წინაშე გამოგვაქვს, საინტერესო და სულის შემძვრელია არა მარტო იმათთვის, ვინც პირადად იცნობდა ვაჟას, არამედ ნებისმიერი მკითხველისთვის, ვინაიდან აქ მალაღმბატვრულ ოსტატობასთან ერთად დიდ ესთეტიკურ განზოგადებასთან გვაქვს საქმე, რითაც ცნობილმა მწერალმა და პუბლიცისტმა, ილია ჭავჭავაძის სახელობის პრემიის ლაურეატმა, პროფესორმა ვალერი კვარაცხელიამ კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რომ მის კა-

ლამს ქეშმარიტად ჯადოსნური ძალა აქვს.

ამ შემთხვევაში მწერლის გასაქანი ძალიან შეზღუდული იყო. მას არ შეეძლო ფანტაზიის ფართოდ გაშლა, ვინაიდან დასამუშავებელი მასალის დოკუმენტურობა არ აძლევდა ამის საშუალებას. მწერალს არ ჰქონდა უფლება გვერდი აეჭკია ვაჟას ბიოგრაფიისთვის და შემოეთავაზებინა გამოგონილი დეტალები და პასაჟები. ამიტომ, მისი ეს მოთხრობა, წესით, დოკუმენტური უნდა ყოფილიყო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ იგი ერთგვარად მშრალი და, მხატვრულობის თვალსაზრისით, შედარებით ღარიბი იქნებოდა, მაგრამ მწერლის ოსტატობა სწორედ ისაა, რომ მან შეძლო კონკრეტული და რეალურად მომხდარი ისტორიის დიდი მხატვრული განზოგადება და ქეშმარიტი ხელოვნების დონეზე აყვანა.

შეუძლებელია, ამ წიგნის მკითხველს ოდესმე დაავიწყდეს ვაჟასა და მისი ძვირფასი მეუღლის — ინგას ამაღლებული და წმინდა სიყვარულის ისტორია; შეუძლებელია, მკითხველს სამუდამოდ არ დაამახსოვრდეს მძიმედ ტრავმირებულ ვაჟას დიალოგი ღმერთთან, რომელიც უნაკლოა როგორც ფილოსოფიური, ასევე თეოლოგიური თვალსაზრისით, ლიტერატურის თვალსაზრისით კი ნამდვილი შედეგია; უმაღლესი ხელოვნებით არის აღწერილი ვაჟას სიზმრები და ხილვები; უძლიერესი ემოციითა და ექსპრესიითაა გადმოცემული შავი ხარის ალეგორია; უბრწყინვალესია ამ მცირე მოცულობის მოთხრობის ფინალი, რომელსაც უცრემლოდ ვერ წაიკითხავს ყველაზე გულჭვა ადამიანიც კი.

ერთი სიტყვით, მკითხველის წინაშეა მაღალმხატვრული ნაწარმოები, რომელიც მოგვითხრობს ჩვენგან უდროოდ წასულ მეგობარსა და კოლეგაზე და, გარდა იმისა, რომ უკვდავყოფს მის ნათელ ხსოვნას, საფუძველს უყრის ახალ ლიტერატურულ ჟანრს, რაც სამი დროის — წარსულის, აწმყოსა და მომავლის ერთიანობის საწინდარი უნდა გახდეს ყოველი ქართველისთვის.

ამა ქვეყნიდან წასულთა ხსოვნის დიდებული, ქართული, მართლმადიდებლური ტრადიციის ერთ კონკრეტულ გამოვლენად მიმაჩნია ვალერი კვარაცხელიას საქმიანობა ამ მიმართულებით. მისი სტატიები, რომელიც ჩვენგან წასულ დიდ მოღვა-

წეებს — ნიკო ქავჭავაძეს, მიხეილ მესხს, იროდიონ ჭავჭავაძის და სხვებს ეხებოდა, სწორედ ამ ტრადიციის გამოვლენა-დამკვიდრება გახლდათ. ვისაც წაუკითხავს ვალერი კვარაცხელიას წიგნი და უნახავს სატელევიზიო გადაცემები, რომელიც მან მისი მასწავლებლის, დიდი ქართველი ფილოსოფოსის ვენო ჭავჭავაძის ხსოვნას მიუძღვნა, ჩემს ამ ნათქვამს გადაქარბებად არ მიიღებს. სწორედ ამ ტრადიციის გამოვლენა-დამკვიდრებაა პროფესორ ვახტანგ გოგუაძის ახალი წიგნიც — „პანთეონი“, რომელიც ჩვენი აკადემიის ეგიდით დაისტამბა. ამ ღიღებულ ტრადიციის თვალსაზრისითაც, წინამდებარე წიგნის სახით, საქმე გვაქვს უალრესად მნიშვნელოვან მოვლენასთან.

წიგნის მეორე ნაწილში წარმოდგენილი ავტორები ქართული ფილოსოფიური სკოლის ღირსეული წარმომადგენლები, აღიარებული მეცნიერები და მოღვაწეები არიან. მათი მოგონებები ყურადღებას იქცევს მრავალფეროვნებით, გულწრფელი, ადამიანური სითბოთი, რომლითაც გაქვნილია ყოველი მათგანი.

საერთოდ, მთელი წიგნი დაწერილია უდიდესი სიყვარულით, მაგრამ, ამავე დროს, უმაღლესი ტაქტიკითა და ზომიერებით.

თუ შეიძლება ასე ითქვას, ეს არის წიგნი, რომელიც ღირსეულსა და ღვაწლმოსილ პიროვნებას, მეცნიერს, პროფესორ ვაჟა გოროზიას ძეგლად დაუდგეს მისმა მეგობრებმა და კოლეგებმა.

ვაჟამ ეს ნამდვილად დაიმსახურა!

დაე, მსუბუქი იყოს მისთვის სამშობლოს მიწა!

დაე, მუდამ ცოცხლობდეს ვაჟას ნათელი ხსოვნა ჩვენს გულბში!

ბრიგოლ ქვანი

საქართველოს ეროვნულ და სოციალურ ურთიერთობათა აკადემიის პრეზიდენტი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ამ პატარა მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი ვაჟა გოროზია რაღაცით გამორჩეული რომ გააჩინა ბუნებამ, ამას ბავშვობიდანვე გრძნობდნენ მშობლებიცა და მასწავლებლებიც, მაგრამ კონკრეტულად რა იყო და რაში ვლინდებოდა მისი ეს გამორჩეულობა, ამის ბოლომდე გარკვევა ყველას უჭირდა. ფეთქებადი ხასიათით, ძალადი მგრძობელობით, ცოტა გადამეტებული ემოციურობითა და უცნაური ნაპერწკლების მფრქვეველი შავი თვალებით საქართველოში ვერავის გააკვირვებ. ვერც ოდნავ დატალღული, რბილი, საოცრად ხშირი შავი თმა, ლამაზი სახე და გულწრფელობისა და სიკეთის გამომხატველი კეთილშობილი ღიმილი იკმარებს გამორჩეულობის საფუძვლად და, ასე განსაჯეთ, ვერც ნიჭიერება და გონებამახვილობა იქნება რაიმე განსაკუთრებულობის საწინდარი. ღრმა აზრებისა და ფილოსოფიური მსჯელობებისაკენ მიდრეკილი სკოლის ასაკიდანვე იყო, თუმცა, ბედისწერისა და შემთხვევითობის დიალექტიკურ ერთიანობაში გააზრება ჯერ კიდევ არ შეეძლო...

სკოლის დამთავრების შემდეგ, სავალდებულო სამხედრო სამსახური მოილია. ჯარიდან დაბრუნებულმა წიგნებს მოჰკიდა ხელი და მშობლიურ სოფელ დიდიჭყონში (მარტვილის რაიონი), რამდენიმე თვის ბეჯითი მეცადინეობით თბილისში, პოლიტექნიკური ინსტიტუტის არქიტექტურის სპეციალობაზე მისაღები გამოცდები ბრწყინვალედ ჩააბარა.

პირველი კურსის დახურვის შემდეგ, ზაფხულში, კვლავ მშობლიურ სოფელს მიაშურა, სადაც, მიუხედავად ნოტიო, სუბტროპიკული ჰავისა, საკმაოდ ცხელი ზაფხული იცის.

დიდიჭყონში, მიუხედავად მისი სახელისა (ჭყონი მეგრულად

მუხას ნიშნავს), მუხა ძალიან დიდ იშვიათობადაა ქცეული, სა-
მაგიეროდ, ბევრია წიწვოვნები, რაც ამ ულამაზეს პროვინციას,
ზღვისპირა კურორტის იერს აძლევს, თუმცა, ზღვა აქედან სა-
კმაოდ შორსაა. ზღვა არ არის, მაგრამ რაიონი წყლის ნაკლე-
ბობას არ განიცდის. მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ საზღვართან
ჩამოდის საკმაოდ წყალუბვი მდინარე ცხენისწყალი. თვითონ
რაიონს ჩრდილოეთიდან სამხრეთისკენ კვეთს ორი ცნობილი
მდინარე — ტეხურა და აბაშა. აქვეა თავისი სისუფთავითა და
კალმახით განთქმული წაჩხურა, რომელიც ზაფხულშიც ისეთი
ცივია, რომ ყველა ვერ რისკავს იქ ბანაობას...

ვაქა საშუალო სიმაღლის იყო, გამზდარი, მაგრამ სპორტუ-
ლი და დაკუნთული. მუდამ შემართული და ზამბარასავით და-
ჭიმული სხეულით დადიოდა. სწორ და მოჭრილ ფეხებზე იდგა,
ძალიან მოძრავი იყო, ბევრს დადიოდა. ფეხით ჰქონდა შემოვ-
ლილი რაიონის ყოველი კუთხე-კუნჭული. ხშირად დადიოდა
ქყონდიდის სამონასტრო ანსამბლში, წაჩხურის მთავარანგე-
ლოზის ეკლესიაში, აბედათის ციხე-დარბაზის, თამაკონისა და
ნოლის ციხეთა სანახავად. რელიგიური არ ეთქმოდა, მაგრამ
არც ათეისტი ყოფილა. მსოფლმხედველობის ჩამოსაყალიბე-
ბლად ცოდნა არ ჰყოფნიდა და განსწავლისკენ უდიდეს შინა-
გან ლტოლვას გრძნობდა. წიგნებს კითხულობდა, ისტორიულ
ქეგლებს ხარბად ჰვრეტდა, თითქმის ყოველდღე დააბიჯებდა
დიდი წინაპრების — გიორგი და იოანე ქყონდიდელების, სტე-
ფანე სანანოიძის, რომანოზ მესვეტეს, ანტონ ცაგარელის ნაკ-
ვალეებზე და საკუთარი მომავლისკენ ახალგაზრდული რომან-
ტიზმითა და დიდ საქმეთა საკეთებლად შინაგანი მზაობითა და
მობილიზებით ისწრაფოდა...

ის ზაფხული ჩვეულებისამებრ ცხელი არ გამოდგა, ხშირად
წვიმდა და შედარებით გრილი ამინდები იდგა, მაგრამ ვაქა
თითქმის ყოველდღე დადიოდა საბანაოდ, წაჩხურასა და ტეხუ-
რას კამკამა ტალღებში თავით გადაეშვებოდა, დიდხანს დგა-
ფუნობდა, თანატოლებთან წყლის ორთაბრძოლებში მონაწი-
ლეობდა და მოწინააღმდეგის ჩასაძირად შემართული, წყლი-
დან ისე მალლა ამოიწეოდა ხოლმე, რომ მუხლისთავეებს აჩე-
ნდა. ორთაბრძოლიდან უმრავლეს შემთხვევაში გამარჯვებული

გამოდირდა და ეს ამბავი იმდენად ახარებდა, თითქოს ოლიმპიური ჩემპიონის ტიტული მოეპოვებინოს...

იმ დღეს, რაიონის ცენტრში, სკოლის შენობის წინ მდებარე დიდ პარკში ხის გრძელ სავარძელზე ისხდნენ ვაჟა და მისი კლასელი სოსო, რომელმაც ვაჟასთან ერთად მოიარა სამხედრო სამსახური და უნივერსიტეტში ჩაბარებაც სცადა, მაგრამ ქულების საკმარისი რაოდენობა ვერ მოაგროვა და კონკურსში ვერ გაიმარჯვა. აგვისტოში კვლავ აპირებდა მისაღები გამოცდების ჩაბარებას და მეგობრები ახლა სწორედ ამ საკითხთან დაკავშირებით საუბრობდნენ.

— საკვანძო საკითხებში კარგად უნდა ერკვეოდე და საკუთარ ძალაში დარწმუნებული იყო, — ფსიქოლოგიურად ამზადებდა ვაჟა, — გამომცდელი ამა თუ იმ დეტალის უცოდინრობაში თუ გამოგიჭერს, ეს ტრაგედია არ არის, შენ უნდა აჩვენო მას, რომ საკითხი პრინციპულად გესმის, რომ აზროვნებ.

— კი, მაგრამ, გამომცდელი თუ დეტალურ ცოდნას ითხოვს და ყოველი წვრილმანის არცოდნის გამო ნიშანს გაკლებს? — ერთხელ უკვე ნაწვნევი მარცხით შეშინებული და საკუთარ ძალებში რწმენაშერყეული სოსო ექვებს არ მალავდა.

— მეც მაგას გეუბნები, რომ, როცა დეტალურად არ იცნობ საკითხს, უნდა შეეცადო, შენს პასუხებს ზოგადი ხასიათი მისცე და საკითხის ზედაპირულად ცოდნა მსჯელობის უნარით გადაფარო, ამას თავისებური ხელოვნება სჭირდება, — უხსნიდა ვაჟა და მოუწოდებდა, — არამართო მისაღებ გამოცდებზე, საერთოდ, ცხოვრებაში, ფარ-ხმალი არ უნდა დაყარო და ბოლომდე იბრძოლო, მაშინაც კი, როდესაც ბრძოლის ბედი პრაქტიკულად შენს საწინააღმდეგოდ არის გადაწყვეტილი...

სოსოს რაღაცა უნდა ეპასუხა, მაგრამ ვაჟამ იგი იმ გოგონებისკენ გაახედა, ჟივილ-ხივილით რომ შემოცვივდნენ ბაღში. ოთხნი იყვნენ, რაღაცაზე გულიანად კისკისებდნენ და ერთმანეთს ლაპარაკს არ აცდიდნენ. სამი იცნო ვაჟამ, დაბალკლასელები იყვნენ, მის თვალწინ იზრდებოდნენ, მაგრამ იმ სამი წლის განმავლობაში, ვაჟა ჯარში რომ მსახურობდა, ისე გაზრდილიყვნენ, რომ დაჭალებულები ჩანდნენ.

— ეს გოგო ვინ არის? — ჰკითხა სოსოს მუჟღუგუნის კვრით.

— რომელი? — დაიბნა სოსო.

— აი, ის... ლამაზი, — თქვა და იგრძნო, რომ წამოწითლდა.

— ჰო, ის თბილისიდან გადმოვიდა, სკოლა აქ დაამთავრა. ნათესავებთან ცხოვრობს, — ერთბაშად მიაყრა სოსომ, — მგონი ინგა ჰქვია, — დაამატა ბოლოს.

— ინგა?

— ჰო, მგონი ინგა ჰქვია, ზუსტად არ ვიცი...

ვაჟამ თვალი გააყალა გოგონებს — „რა საოცარი სახელია, ინგა!“ — გაიფიქრა.

სოსომ კიდეც რალაცა ჰკითხა მისაღებ გამოცდებთან დაკავშირებით. ვაჟაც პასუხობდა, რალაცას უხსნიდა, მაგრამ ეს თემა მოსაბეზრებელი გახდა.

— სიგარეტი არ გაქვს? — ჰკითხა ვაჟამ.

— მაქვს, — ჯიბისკენ წაიღო ხელი სოსომ, მაგრამ უცებ შეჩერდა.

— შენ რომ არ ეწევი? — გაუკვირდა.

— მოვწევ, რა ვიცი... — უდარდელად უპასუხა.

სოსომ სიგარეტი და ასანთი გაუწოდა.

ვაჟამ სიგარეტს მოუყიდა და გააბოლა. ისე ეწეოდა, თითქოს გაწაფული მწვეველი ყოფილიყო, ოღონდ ეგ იყო, თითებშია ცოტა უხერხულად მოექცია სიგარეტი და, ნამდვილი მწვეველებისგან განსხვავებით, ჩქარ-ჩქარა და ხარბად მიჰქონდა იგი პირთან.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა სოსომ.

— არაფერი, — თქვა, — უნდა წავიდე. ხვალ გნახავ, გამოცდებთან დაკავშირებით კიდეც დაგარიგებ რალაცას, — უთხრა და გამოემშვიდობა. შემდეგ ჩქარი ნაბიჯებით დატოვა პარკი.

იმ ღამეს ვერ მოისვენა. არ უნდოდა ინგაზე ეფიქრა, მაგრამ ბალში ნანახი სურათი ვერ მოიშორა. ინგას სახე ვერ დაიმახსოვრა, მაგრამ დეტალები გაიხსენა და იმ დეტალებისგან საერთო სახის აღდგენას შეეცადა. პირველი, რაც ცხადად ახსოვდა, ღიმილი იყო, უფრო სწორად, სიცილი, რალაცნაირი... მაგრამ, რანაირი? რით განსხვავდებოდა ინგას სიცილი იმ დანარჩენი სამის სიცილისგან? არაფრით! ოთხივე ერთნაირად კისკისებდა, ბედნიერად, ლალად, ცოტა თავქარიანადაც, ბავშვუ-

რად. რა იყო მის სიცილში განსაკუთრებული? არაფერი, არაფერი, — ასკენიდა და ფიქრით სხვა რამეზე გადადიოდა, მაგრამ კვლავ ის კისკისი ჩაესმოდა ყურში, რაღაცით გამორჩეული კისკისი. კბილები? ლამაზ კბილებს აჩენდა? არა, არ იცოდა, არ დაუნახავს, თუ ვერ მოასწრო... თეთრი პირისკანი ახსოვდა, რაღაცნაირად გაანათა იქაურობა, მაგრამ თმის ფერი ვერ გაიხსენა, შავი, თუ წაბლისფერი. ვერც თვალები გაიხსენა, მაგრამ სახის ოვალს თითქოს მოჰკრა თვალი, პო, კარგად დაინახა, ლამაზი, ოვალური სახე და თითქოს იმ ოვალიდან ოდნავ ამომხტარი, პაჭუა, მაგრამ საყვარელი ცხვირი... მთლიანობაში მაინც ვერ აღიდგინა სახე, მაგრამ, ინგა, ინგა... ეს სახელი რა ზუსტად ესადაგებოდა ამ პაწია, უცნაურ, მომხიბლავ არსებას. ეს სახელი რატომღაც ზუსტი და ზედგამოჭრილი ეჩვენა მისთვის, მაგრამ სოსომ რომ თქვა, მგონი, ინგა ჰქვიაო? იქნებ, არც ჰქვია ინგა, მაგრამ წარმოუდგენელია სხვა რამე ერქვას. მერე დიდხანს ცდილობდა სხვა სახელი მიესადაგებინა მისთვის — თამარი, ქეთევანი, რუსუდანი, თინათინი, გურანდუხტი, ნესტან-დარეჯანი. არა, არც ერთი არ ესადაგებოდა, უფრო სწორად, ყველა ეს სახელი ესადაგებოდა, მაგრამ ყველაზე მეტად მაინც ინგა უხდებოდა.

— ინგა ჰქვია! — დაასკვნა ბოლოს და დაღლილს დაეძინა კიდეც.

გამთენიისას სიზმარი ნახა...

მდინარის პირას იდგა. აღიდებული, მღვრიე მდინარე უზარმაზარ ლოდებს მოაგორებდა და ძირფესვიანად მოგლეჯილი ხეებიც მოჰქონდა. გამაყრუებელი ხმაური იდგა. ბეწვის ხიდივით მოქანავე, ძველებური ბოგირით გადადიოდა იმ ხიდზე. ვაჟას სიმძიმით იზნიჭებოდა და იჭიმებოდა სუსტი თოკი. ვეღარ გაუძლო, გაწყდა ბოლოს და ხიდის სახელურად გაჭიმულ მავთულზე ჩამოეკიდა ვაჟა. ქვეშ გაცოფებული მდინარე მიერეკებოდა მორებს. მიცოცავდა ვაჟა ნელ-ნელა. ძარღვები დაეჭიმა, ეტკინა მკლავები, მაგრამ მშველელი არაეინ ჩანდა. უცებ, გაღმა ნაპირზე, ინგას მოჰკრა თვალი. შორს იყო ინგა, მაგრამ ახლა, მდინარის თავზე ჩამოკიდებულმა ვაჟამ ცხადად დაინახა იგი, ყრმიზ სახეს თათლისფერი თვალ-წარბი უმშვენებდა. მოკლედ შეჭრი-

ლი, წაბლისფერი თმები შუბლზე ლამაზად ჩამოშლოდა. აღარ იცინოდა, პირიქით, შეშინებული და გაფართოებული თვალებით მისჩერებოდა საბედისწერო თოკზე ჩამოკიდებულ ყმაწვილს. მოიკრიბა ვაჟამ ძალ-ლონე, უფრო თამამად და გაბედულად ჩასქიდა თოკს ხელი. ცირკის ჯამბაზივით, ტანის რხევითა და ხელების თანმიმდევრული მონაცვლეობით გასწია ნაპირისკენ. გამოაღწია ბოლომდე და ჩამოხტა. ჩაიმუხლა რბილ ბალახებში, მაგრამ წამოხტა მარდად, აიხედა ზევით, აღარსად იყო ინგა, უშველებელი შავი ხარი იდგა მის წინ, დაგრეხილი რქებით და ჩასისხლიანებული თვალებით უყურებდა ვაჟას. დაალო უზარმაზარი პირი ხარმა და დაიბლავლა საზარელი ხმით, დაიძრა მისკენ, დროზე გახტა ვაჟა განზე, მაგრამ მიუხვდა ხარი, წინა ჩლიქები ჩაასო მიწას და გაქვავდა ადგილზე, მსწრაფლ შემობრუნდა და გულაღმა წაქეუულ ვაჟას დააცხრა წინა ჩლიქებით, მიწას რომ ჩაასო წელან. ორივე ფეხზე შესდგა ვაჟას და მოუღირა რქები. გაოცდა ვაჟა, თვალეები აღარ ჰქონდა ხარს, შუბლზე უზარმაზარი პროექტორი ენთო. წამოიწია ვაჟამ ზემოთ, დაიყვირა განწირული ხმით და გამოეღვიძა...

იმავე პოზაში იწვა, რა პოზაშიც მოიქცია იგი ქვეშ ხარმა. უფრო სწორად, წამომჯდარი იყო და შიშისგან გულგახეთქილი დაჰყურებდა საკუთარ ფეხებს, რომლებიც საშინლად ეწვოდა და სტიკოდა. ორივე წვივზე აშკარად ეტყობოდა ხარის ნაჩლიქარი. კარგა ხანს იკეთა მასაჟები, მაგრამ ნაჩლიქარი ვერ მოიშორა ვერაფრით. კანკალებდა დიდხანს და ცივ ოფლს ასხამდა, თუმცა, დაიმშვიდა თავი. ფეხებზე ტკივილმაც უკლო და თვალეები მილულა...

თითქმის შუადღემდე ეძინა...

მეორე დღეს კვლავ შეხვდა სოსოს, რომელმაც კაფეში დაპატივა, მაგრამ ვაჟამ ბაღში გასეირნება შესთავაზა. ბევრი ეხვეწა სოსო, კაფეში შევიდეთ, ვისადილოთ და თან ვისაუბროთო, მაგრამ ვაჟას ძალიან მიუწევდა გული ბალისკენ და გაჯიუტდა. სოსო ამას ვერ ხვდებოდა, ვაჟას კი იმედი ჰქონდა,

რომ ბალში კვლავ შეხედებოდა ინგას.

მთელი სამი საათი დაჰყვეს ბალში. ბევრ რამეზე ისაუბრეს, სოსოს მისაღებ გამოცდებზე, მომავალზე, სიყვარულზეც, მაგრამ ინგა არსად ჩანდა...

კიდევ სამი დღე იწდა ვაჟა ბალში, ხან სოსოსთან, ხან სხვა მეგობრებთან და, ხანაც მარტო, სკოლის შენობას მიჩერებული, მაგრამ ინგას თვალი ვერსად მოჰკრა.

მერე სცადა ინგაზე ფიქრი თავიდან ამოეგდო, აღარც ბალისკენ იხედებოდა და აღარც სკოლისკენ. ორი დღე ზედიზედ დათვრა მეგობრებთან ერთად. ღვინო რომ მოეკიდებოდა, ფილოსოფოსობის ხასიათზე დგებოდა, სიყვარულის ყოველსმომცველობაზე განზოგადებულად საუბრობდა, მაგრამ თვალწინ, მიუხედავად იმისა, რომ მისი სახე ბუნდოვნად ახსოვდა, გამუდმებით ინგა ედგა.

ასე გავიდა მთელი კვირა. გადაწყვეტილება, რომ ინგაზე ფიქრისთვის თავი დაენებებინა, ძალაში რჩებოდა. დღისით ეს თითქოს არ იყო მაინცდამაინც ძნელი, მაგრამ, ღამით, როცა საკუთარ თავთან მარტო რჩებოდა, რა საგანზე, რა მოვლენასა და რა პრობლემაზეც არ უნდა ეფიქრა, ბოლოს მაინც ინგასთან მიდიოდა.

საკუთარ თავზე ბრაზობდა:

— ერთხელ ნახვით შეყვარება გამიგია, მაგრამ ერთხელ თვალის მოკვრით შეყვარება სად გაგონილა, — შეუტევედა ხოლმე საკუთარ თავს და გაოცებული ფიქრობდა, — ეს გოგო ბედისწერად ხომ არ მომევლინაო. ბედისწერასა და შემთხვევითობაზე მაშინ მარტივი წარმოდგენა ჰქონდა. არ იცოდა, რომელი განსაზღვრავდა ადამიანის ცხოვრებას — აუცილებლობა თუ შემთხვევითობა. ხან ერთი აზრისკენ იხრებოდა, ხან მეორისკენ და ეგონა ამ ორში ერთ-ერთი იყო სწორი და ჭეშმარიტი, მაგრამ რომელი, ეს, ალბათ არავინ იცოდა, თუმც, ძალიან საინტერესო კი იყო. მაშინ არ შეეძლო მისვლა იმ აზრამდე, რომ ცხოვრებას გაცილებით უფრო რთული რამ განსაზღვრავს, ვიდრე ეს წინასწარდაგეგმილი ბედისწერა, ან ყოველგვარ დაგეგმვასა და წინასწარმოცემულობას მოკლებული შემთხვევითობა იქნებოდა.

მეტი ფიქრის საშუალებას ინგას ბუნდოვანი ხატებაც არ აძლევდა, რომელიც ფიქრის ყველაზე ძნელად გზაგასაკვლევ ლაბირინთებში დაბნეულს წამოეწეოდა და აზროვნების საპირისპირო მიმართულებით — ტკბილ ოცნებათა სამყაროსკენ გაიტყუებდა, სადაც ვიწრო და დახლართულ ბილიკებში გაჭირვებით, წველებითა და ვაი-ვაგლანით გზის გაკვლევა კი არ უწევდა, ლალად და თავისუფლად დასრიალებდა, რადგან ოცნებას, აზროვნების დარად, მტკიცედ ნაჭედი ლოგიკური სისტემებით სიარული არ სჭირდებოდა, მწვანედ მოხასხასე მდებლობა, იდუმალად მოშრიალე ფოთოლთა, ლურჯად მოლივლივე ზღვის ტალღათა და თვით უსასრულობას შორის, რომლის ბუნებასა და შინაარსზე დაახლოებით იმდენივე ცოდნა გააჩნდა, რამდენიც ბედისწერისა და შემთხვევითობის შესახებ, ძალდაუტანებელი სიამაყითა და ახალგაზრდული უდარდებლობით რონინებდა.

მერე, ლაშენათევს, გაეცინა საკუთარ თავზე, ბოლოს და ბოლოს, რა იყო ან ვინ იყო ასეთი ეს ინგა? თბილისიდან ჩამოსული, ალბათ ცოტათი განებზივრებული გოგონაა, ვისთანაც, თუ ვაქცაცი ხარ, უნდა მიხვიდე, იმ თაფლისფერ თვალებში ჩახედო და პირდაპირ უთხრა:

— მე მიყვარხარ შენ, ვინაიდან დედამიწის ზურგზე არც ერთ ქალს არ ჰქვია ისეთი ფილოსოფიური სახელი, როგორც შენ, ინგა... თითქოს ვარდის კოკორს ცრემლი დაეცაო... ასე არ არის?

და თუ რეალობაში, როგორი ფილოსოფიური სახელიც არ უნდა ერქვას, ნებისმიერ გოგონას დააფრთხობდა ეს ნათქვამი, იქ, ოცნებაში, სხვაგვარად მოხდა. ინგამ ეშმაკურად აიბზუა კობტა ცხვირი, მძივებით ჩაწიკწიკებული თეთრი კბილებით გულიანად გადაიკისკისა. (სიცილი პაწია ფოსოს უჩენდა მარჯვენა ლოყაზე) და კითხვა შეუბრუნა.

- ფილოსოფიური სახელი?
- ღვთაებრივი სახელი... შენ ღვთაება ხარ!

ინგამ სიცილი შეწყვიტა უცებ. წამოწითლდა და დახარა თავი.

ახლოს მივიდა ვაჟა. წაბლისფერ თმებში შეუცურა თითვე-

ბი, მკერდზე მიიკრა გოგონას თავი, აკოცა თმებზე. გაბრინდა
ორივე...

რატომღაც არ მოეწონა ვაჟას ეს ეპიზოდი, თითქოს ვიდე-
ოფირი დააბრუნა უკან...

— ფილოსოფიური სახელი? — შეუბრუნა კითხვა ინგამ.

— ლვთაებრივი სახელი... შენ ლვთაება ხარ!

შეცბა გოგონა, წასვლა დააპირა... აქ სხვა ხასიათი და შინა-
არსი მიიღო საუბარმა.

— ბედისწერა ხარ, ეუბნებოდა ვაჟი, — ბედისწერა ხარ და
იმიტომ მიყვარხარ, თავს შემოგწირავ, შენ გეკუთვნის ჩემი სუ-
ლიც და ჩემი სიცოცხლეც!

— რატომ ფიქრობ, რომ ბედისწერა ვარ? — ჩურჩულებდა
გოგო, — შემთხვევით შეგხვდი, შემთხვევით გნახე...

შეეცოდა ვაჟას გოგონა, რომელიც ბედისწერა იყო, მაგრამ
არ იცოდა, რომ ბედისწერა იყო, შემთხვევითობა ეგონა ეს
ყველაფერი.

— მე მოგყვები, — უთხრა გოგონას, — მოგყვები, როგორც
ბედისწერას, რადგან უშენოდ არ შემიძლია, არც მინდა სიცო-
ცხლე... მერე რა, რომ ბედისწერა ხარ, მე მიყვარხარ შენ, ჩემო
ბედისწერავ...

ასე დაშორდა, აქ დამთავრდა ოცნება და კვლავ ფიქრს მიუ-
ბრუნდა. შემთხვევითობა არ უბნებოდა ინგას, არც აკადრებდა
ამას, ბედისწერა ამჯობინა, ეს უფრო მიესადაგებოდა, ამაღლე-
ბულს ხდიდა, ამაღლებულს და იდუმალებით მოცულს. აქ, ახა-
ლი აზრი გამოიკვეთა, — ბედისწერას ძებნა არ უნდა, თავად
გიპოვის! — გაიფიქრა...

მართლაც შეწყვეტა ძებნა, მაგრამ ერთ საღამოს კინოში
შესულ სოსოს და ვაჟას გვერდით სწორედ ინგა და მისი მეგო-
ბრები მიუსხდნენ. ვაჟას ინგა გააცნეს, — თბილისიდან ჩამო-
სული ნათესავიაო, — უთხრეს.

ვაჟას მოეჩვენა, რომ იგი ცნობისმოყვარე და ოდნავ დამფრ-
თხალი თვალებით იყურებოდა...

შუქი ჩააქრეს, ფილმი დაიწყო. ინდური ფილმი გადიოდა,
ტრაგიკული სიყვარულის შესახებ. ეს ფილმი — „სანგამი“ ერჭვა
— სამუდამოდ დაამახსოვრდა ვაჟას.

ალაგ-ალაგ გვერდიდან გადახედავდა ინგას, რომელიც მისგან მესამე სკამზე იჯდა. ეკრანიდან არეკლილი შუქჩრდილები თამაშობდა მის სახეზე და ვერ გაეგო ვაჟას, ეკრანიდან წამოსულ სინათლის ნაკადს ირეკლავდნენ მისი, ფართოდ გახელილი, მუჭი თვალები თუ სულაც მისი თვალებიდან წამოსული სითბო და სილამაზე ანათებდა უზარმაზარ ეკრანს.

ტრადიციული სასიყვარულო სამკუთხედი გათამაშდა ეკრანზე, აღმოსავლური, სენტიმენტალური ჰანგებით გაჭერებული. როდესაც სიუჟეტის განვითარებამ კულმინაციას მიაღწია და უდიდესმა სიყვარულმა უდიდესი მსხვერპლი მოითხოვა სიცოცხლის სახით, ინგას თვალებში ცრემლის კურცხალი გამოკრთა, რომელიც ორივე ლოყაზე გადმოგორდა და ქვემოთ, ლამაზად მოყვანილ ნიკაბთან შეერთდა, ვაჟამ კვლავ გადახედა გოგონას და საოცრად მოუნდა თანაგრძნობის გამომხატველი ეს კამკამა და სპეტაკი ცრემლები მოეწმინდა მისთვის...

ფილმის დამთავრების შემდეგ, სოსომ და ვაჟამ გოგონები სახლამდე მიაცილეს. ვაჟა ბევრს ლაპარაკობდა ფილმზე, სიყვარულზე, თანაგრძნობაზე. ამტკიცებდა, რომ — ადამიანის სიცოცხლეს მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, თუ იგი ამადლებული იდეალებით ცხოვრობს, სიყვარულის ნიჭი აქვს და თავგანწირვა შეუძლიაო.

— რა გინდოდათ არქიტექტურის სპეციალობაზე, თქვენ ნამდვილი ფილოსოფოსი ხართ, — უთხრა ინგამ გამომშვიდობებისას, მაგრამ ვაჟას არაფერი უპასუხია. ამის შემდეგ ხშირად დადიოდნენ კინოში, დღისითაც ხვდებოდნენ ერთმანეთს, ხან ბალში ისხდნენ და საუბრობდნენ, ხან კაფეში შევიდოდნენ.

ერთხელ ისე მოხდა, რომ ვაჟა და ინგა მარტო წავიდნენ კინოში. ინგა პირველად იჯდა ვაჟას გვერდით, რის გამოც ვაჟა დაიძაბა. ინგას სუნთქვაც ესმოდა და მის გულის ძგერასაც გრძნობდა თითქოს. მძაფრსიუჟეტოანი ფილმი გადიოდა და, მაშინ, როდესაც ძალიან შემაშფოთებელი სცენა გათამაშდა, შემკრთალი ინგა, ინსტინქტურად, ვაჟას მხარზე მიეკრა. ვაჟამაც მარცხენა ხელი მოჰხვია მხარზე, მარჯვენა ხელში კი მისი მარჯვენა ხელი მოიმწყვდია და ასე შეუქმნა უსაფრთხოების გარანტია.

წამით გაინაბა ინგა, მაგრამ მალე გაითავისუფლა თავი. ვაჟამაც ელდანაკრავივით გაუშვა ხელი. ფილმის დამთავრებამდე უხმოდ ისხდნენ. უხმოდ გამოვიდნენ გარეთ, ინგას სახლისკენ მიმავალ გზასაც უხმოდ დაადგნენ, უხმოდ იარეს სახლამდე.

ჭიშკართან შეჩერდნენ.

ვაჟას გრძელი და ფილოსოფიური წინადადება ჰქონდა მოთქმებული, მაგრამ ერთბაშად გადაავიწყდა.

— მიყვარხარ! — ძლივს წარმოსთქვა ერთადერთი სიტყვა. ყველა სხვა სიტყვა, ყველა სხვა ბგერა, რომელიც ჭართულ ენაში არსებობს, ერთბაშად სადღაც გაეხდა...

ინგამ ეშმაკურად შეანათა თვალები, მაგრამ არაფერი უთქვამს. მერე, ერთბაშად, ლოყაზე აკოცა და ჭიშკარში სირბილით შეევარდა...

ვაჟას ცხოვრებაში ახალი ერა დაიწყო.

სულ ინგასთან უნდოდა ყოფნა, მაგრამ ინგა ამას ორი მიზეზის გამო ვერ ახერხებდა. პირველი და უმთავრესი ის იყო, ინგას ბიძას, ვისთანაც ინგა სტუმრად იმყოფებოდა, ამ სიყვარულის ამბავი რომ გაეგო, ინგას აუცილებლად თბილისში დააბრუნებდა. მეორე მიზეზი კი მოახლოებული მისაღები გამოცდები იყო, რისთვისაც ინგა ემზადებოდა და მას სასეირნო და საფლანგავი დრო არ რჩებოდა, მაგრამ კვირაში ორ-სამჯერ მაინც ხვდებოდა ვაჟას, ხან კინოში მიდიოდნენ, ხან, უბრალოდ, გაისეირნებდნენ, ზოგჯერ კი მეგობრებთან ერთად დაბადების დღეზე ან რამე თაყვარილობაზე თუ შეხვდებოდნენ ერთმანეთს, მაგრამ როცა ცოტა ხნით მარტო რჩებოდნენ, ვაჟას ინგას კოცნაც არასოდეს უცდია. კინოში ყოფნისას, ხელზე თუ მოკიდებდა ხელს, ან კინოდან გამოსული, ინგას სახლამდე რომ მიაცილებდა, გამომშვიდობებისას, მის პაწია ხელს გულში ჩაიკრავდა და ცოტა ხანს იდგნენ ასე...

ინგას და ვაჟას ახლო მეგობრებმა, სულ რამდენიმე ადამიანმა მაინც შეიტყო მათი სიყვარულის შესახებ. პროვინციაში ჩქარა ვრცელდება ჭორი.

ერთ საღამოს ინგამ ცოტა შორიდან დაიწყო საუბარი. ეტყობოდა, რომ რაღაცა მნიშვნელოვანი სათქმელი ჰქონდა მაგრამ თქმა უძნელდებოდა. ბოლოს გამოუტყდა ვაჟას, რომ მასზე დათო იყო შეყვარებული და, მიუხედავად იმისა, რომ დათოს მიმართ ინგას არავეითარი საპასუხო გრძნობა არ ჰქონდა, მას მაინც აწუხებდა ეს ამბავი, რადგან დათო რაიონში ცოტა მოხულიგნო ავტორიტეტივით იყო და მისი მხრიდან ამგვარი გრძნობის გამოვლენა ინგასთვის სულაც არ იყო სასიამოვნო ფაქტი, ვინაიდან, ინგას თქმით, მას მიაჩნდა, რომ ვაჟა მისი პირველი და ბოლო სიყვარული იყო.

ვაჟამ ჰკითხა, — რამე შეურაცხმყოფელი ხომ არ უკადრებია დათოსო.

— არა, რა უნდა ეკადრებინა, — უპასუხა ინგამ, — უბრალოდ, მითხრა, რომ ვუყვარვარ და, როცა შემთხვევით საღმე შევხვდები, მის გადამეტებულ ყურადღებას ვგრძნობ, რაც არ მსიამოვნებს... ეს არის და ეს.

ვაჟა დაფიქრდა.

— მაშინ, შენც ნუ მიაყენებ შეურაცხყოფას, ზემოდან ნუ დახედავ და ნუ აგრძნობინებ, რომ შენს შესაფერისად არ თვლი, — ურჩია, — აგრძნობინე, რომ არ გიყვარს, დასკვნა კი, დაე, თვითონ გააკეთოს!

— ნამდვილი ფილოსოფოსი ხარ, — კვლავ გაიმეორა ინგამ ადრე ნათქვამი და გადაიკისკისა. თუმცა, ვაჟას არასოდეს უფიქრია ფილოსოფოსობაზე, იგი არქიტექტორობაზე ოცნებობდა და ეუფლებოდა კიდევ ამ პროფესიას... მალე ინგას თბილისში წასვლის დრო დადგა. მისაღები გამოცდები იწყებოდა.

ვაჟას დასვენების მთელი თვე ჰქონდა, მაგრამ სოფელში არ დარჩა. გადაწყვიტა ინგასთან ერთად წასულიყო თბილისში და მისაღები გამოცდების დროს მისთვის მორალური მხარდაჭერა გამოეჩინა.

თბილისში სულ უფრო ნაკლებად ხვდებოდნენ ერთმანეთს, მხოლოდ გამოცდების დღეებში, როდესაც ვაჟა, ვაკეში, პუშკინის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის წინ შეკრებილ უამრავ ხალხთან ერთად იდგა, გამოცდებიდან გამოსულ ინგას შორიდან უყურებდა, რადგან ინგას მშობლები ელოდებოდნენ

და, ცხადია, მათთან ვერ გამოჩნდებოდა. თუმცა, იმას კვ ახერხებდა შეეტყო, თუ რა შეფასება დაიმსახურა ინგამ.

მერე ბინაში ურეკავდა ინგას, შორიდან ეფერებოდა და მომღვეწო გამოცდისთვის ახალისებდა.

ინგამ გამოცდები შესანიშნავად ჩააბარა და ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა.

აგვისტოს შუა რიცხვები იყო. სწავლის დაწყებამდე მთელი ორი კვირა რჩებოდა. ინგას მშობლებმა გადაწყვიტეს ეს პერიოდი სოფელში გაეტარებინათ და ინგაც თან წაეყვანათ.

სოფელში წასვლის წინა საღამოს ინგამ მოახერხა ვაჟას ნახვა. რუსთაველზე გაისეირნეს, ლალიძის წყალი დალიეს, წიგნების მაღაზია „საუნჯეში“ შეიარეს და ახალგამოსული წიგნები დაათვალიერეს. ვაჟას ძალიან უნდოდა რამდენიმე წიგნის შეძენა, მაგრამ გადაიფიქრა, წიგნებით ხელში სად ვიაროო... მიწისქვეშა გასასვლელით ოპერის მხარეს გადავიდნენ და რუსთაველის თეატრის მიმართულებით გაუყვნენ პროსპექტს. კინო-თეატრ „სპარტაკთან“ შეჩერდნენ. ახალი, ფრანგული სურათი გადიოდა და, მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან ცხელოდა, მაინც გადაწყვიტეს კინოში შესვლა. ფილმი ნანახი არ ჰქონდათ, მაგრამ ინგამ უკვე იცოდა, რომ ფსიქოლოგიური რომანის ეკრანიზება იყო, სადაც სიყვარულის მეტად უცნაურ ისტორიას გადმოსცემდნენ. მთელი ქალაქი ამ ფილმზე ლაპარაკობდა და შესასვლელი ბილეთის შოვნა თითქმის შეუძლებელი იყო. ახლაც უამრავი ხალხი ირეოდა საღაროსთან. რიგში დგომა უაზრობა იყო, რადგან ამდენ მაყურებელს „სპარტაკის“ მომცრო დარბაზი ვერ დაიტევდა. ინგამ უიმედო მზერა შეავლო ვაჟას.

— ძალიან გინდა ფილმის ნახვა? — შეეცოდა ვაჟას.

— ძალიან მინდა, მაგრამ თუკი ბილეთს ვერ ვიშოვით... — ინგას მოკლედ შეჰყრილ თმებზე კიკინები ეკეთა, წინ ჩამოშლილი მუქი წაბლისფერი თმები წარბებს უფარავდა და ისე ჩანდა, თმების და თვალების ფერი განგებას თითქოს საგანგებოდ შეუხამებია ერთმანეთისთვისო.

— ცოტა ხანს აქ მოიცადე, — უთხრა ვაჟამ და სადღაც გაუჩინარდა.

ათიოდე წუთის შემდეგ მობრუნდა, ხელში ორი ბილეთი ეჭირა. ინგამ ტაში შემოჰკრა.

— საიდან? — ჰკითხა.

— განა არებობს ძალა, რომელიც წინ დამიდგება, როდესაც საქმე შენს სურვილს ეხება? — გახარებული იყო ვაჟა, ინგას სურვილი რომ შეასრულა...

კინოს დარბაზიდან გამოსულები კარგ ხასიათზე იყვნენ. ფილმის დეტალებს ანალიზებდნენ, აზუსტებდნენ და, ერთმანეთთან ყოფნით ბედნიერები, რუსთაველის გამზირს მიჰყვებოდნენ. სამხატვრო გალერეას ჩაუარეს და ალექსანდროვის ბაღისკენ ჩაუხვიეს.

მოსალამოვდა, ბაღში სუსტი ნიავე იგრძნობოდა და აგვისტოს ხვატი უკან იხევდა. თავისუფალი სკამი მოძებნეს, ჩამოსხდნენ.

— ხვალ საღამოს სოფელში მივდივართ, — თქვა ინგამ.

— რაა? — გაუკვირდა ვაჟას, — როგორ თუ სოფელში მიდიხართ, სიების გამოქვეყნებას არ ელოდებით?

— არა, მაღალი ქულები მივიღე, ისედაც ვიცი, რომ ჩარიცხული ვარ. მამაჩემს არ დაუსვენია, ახლა შვებულება აიღო და გადაწყვიტა, რომ ეს ორი კვირა სოფელში გავატაროთ.

ვაჟა მოლუშული სახით იჯდა და ხმას არ იღებდა, მას არ შეეძლო სოფელში წასვლა, რადგან პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში სწავლის პარალელურად, უნივერსიტეტში, ფილოსოფიის ფაკულტეტზე ჩაბარება და სწავლა გადაწყვიტა. ფილოსოფიისკენ მიდრეკილი ყოველთვის იყო, მაგრამ ასეთი გადაწყვეტილება ინგას ნათქვამის შემდეგ მიიღო — შენ ფილოსოფოსი ხარო. ამას ინგას არ უმხელდა. ჯერ ერთი, ეს ამბავი სიურპრიზად უნდოდა. მეორეც, ვაითუ ვერ ჩავირიცხო და გავწილდეო. მას ჯერ კიდევ ორი გამოცდა ჰქონდა ჩასაბარებელი და სოფელში, რა თქმა უნდა, ვერ წავიდოდა. ინგას სიმართლე არ გაუმხილა და, ერთბაშად რაც მოიფიქრა, ის უთხრა: — არქიტექტურის თეორიაში დავალება გვაქვს შესასრულებელი. თბილისის ათი არქიტექტურული ძეგლის სიტყვიერი აღწერილობა უნდა წარვადგინო პირველსავე ლექციაზე. ეს, ალბათ, საკმაოდ შრომატევადი საქმე იქნება და პირველ სექტემბრამდე

დარჩენილი დღეები სწორედ ამას უნდა მოვახმარო.

ინგა კიდევ რალაცას ეკითხებოდა, მაგრამ ვაჟამ ერთბაშად მოიწყინა და ხმას აღარ იღებდა.

— რას ჩამოუშვი ცხვირი, ორი კვირა ხომ უცებ გაირბენს?..

— კისკისებდა ინგა, ერთმანეთზე მიწყობილ, ქათქათა კბილებს აჩენდა.

ვაჟაც ცდილობდა გარეგნულად არაფერი შეემჩნია, მაგრამ ისე შეეკრა კრიჭა, რომ ხმას ვერ იღებდა. თავის თავზე ბრაზობდა. — ინგა რა შუაშია? — ეკითხებოდა საკუთარ თავს, — მშობლებმა ასე გადაწყვიტეს, ინგა ხომ არ გაუწვევდა წინააღმდეგობას? — ფიქრობდა, მაგრამ პირზე თითქოს კლიტე დაადესო, რალაცა თუ ვილაცა არ აძლევდა ხმის ამოღების საშუალებას.

ინგა იცინოდა, მხიარულობდა, ხან გამოაჯაერებდა ვაჟას, ხან დაუყვავებდა, მაგრამ ვერ იჭნა და ხმა ვერ ამოაღებინა.

— წავიდეთ! — უხეშად და ბრძანების კილოთი ნათქვამი გამოუვიდა ვაჟას ეს ერთადერთი სიტყვა, რომელიც ძლივს ამოღერდა და სკამიდან წამოდგა.

ვაჟას უხალისო განწყობა მალე ინგასაც გადაედო და, როდესაც იგი ვაჟამ სახლამდე მიაცილა, დამშვიდობება იმდენად ნაძალადევი და უსიამოვნო იყო, ორივეს ეგონა, რომ იმ დღეს ყველაფერი დამთავრდა და ერთმანეთს აღარასოდეს ნახავდნენ...

მეორე დღეს, ვაჟას ინგა არ მოუკითხავს. რა თქმა უნდა, არც ინგას მოუკითხავს ვაჟა.

სალამოს ათ საათზე ინგას მატარებელი გადიოდა. ცხრა საათზე ვაჟა ბაქანზე გავიდა. მას არ უნდოდა ინგასთან შეხვედრა, უბრალოდ, სურდა ერთხელ კიდევ შორიდან მაინც მოეკრა მისთვის თვალი. ოღონდ, ინგას არ უნდა დაენახა ვაჟა. მას არ უნდა სცოდნოდა, როგორ იტანჯება იგი. ინგამ არ უნდა იცოდეს, თუ როგორ დაკარგა თავმოყვარეობა ვაჟამ და, სადგურში, როგორ უთვალთვალეს ინგას შორიდან. ვაჟამ იცოდა, რალაცას მიუღებელსა და დამამცირებელს რომ სჩადიოდა, მაგრამ სხვაგვარად მოქცევაც არ შეეძლო. სული ეხუთებოდა, ხელ-ფეხი ეკვეთებოდა, ყელში კი თითქოს ვილაცის უხეში და ტლანქი ხელები უჭერდა და ახრჩობდა. მას აუცილებლად უნდა

ენახა ინგა, თუნდაც, შორიდან, თუნდაც, ცალი თვალით... უნდა ენახა მისი ლამაზი სილუეტი, უნდა ენახა მის მოხდენილ ფეხს როგორ შედგამდა ვაგონის საფეხურზე, როგორ გაიფრიალებდა მისი ლამაზად მოჩითული კაბის კალთა და როგორ გაუჩინარდებოდა ვაგონის კარებთან მოფუთფუთე ადამიანებს შორის. უნდა ენახა მატარებელი, რომელიც დატოვებდა თბილისს და თან წაიყვანდა იმას, ვის არსებაშიც სამუდამოდ გაითქვიფა ვაჟას ცხოვრების საზრისი. წავიდოდა იგი, თან გაიყოლებდა ვაჟას სულსა და გულს, თვითონ ვაჟა კი დარჩებოდა ამ უდაბნოსა და სიცარიელეში, თვითონაც გაუდაბურებული და გამოცარიელებული...

რა იქნებოდა მერე?

ეს არ იცოდა ვაჟამ, ახლა მხოლოდ ერთი რამე იცოდა, რომ ერთხელ მაინც შეავლებდა თვალს ინგას და სხვას აღარაფერს დარღობდა. ცხოვრების მიზანი თუ ცხოვრებაზე ნაოცნებარი სხვა ყველაფერი, ახლა, ამ ერთ სურვილამდე დავიდა და არ არსებობდა ძალა, რომელიც ამ სურვილის შესრულებაში მას წინ აღუდგებოდა. — რომელი თავმოყვარეობა და რომელი ღირსების გრძობა? მიმიფურთხებია ყოველივესთვის, — კი არ ამბობდა, გაჰკიოდა ვილაცა მის არსებაში და, ცოტა ხანში იგი უკვე ბაქანზე იდგა. მატარებელი ახალი ჩამომდგარი იყო. ბაქანზე უამრავი მგზავრი ირეოდა, ათასნაირ ფუთებს და მძიმე ჩემოდნებს მიათრევდნენ. სატვირთო ურიკებით დაატარებდნენ ერთმანეთზე შეწყობილ ბარგს.

— გაგვატარეთ, გაგვატარეთ! — იძახდნენ მუშები და მძიმე ურიკებით ოსტატურად უვლიდნენ გვერდს მგზავრებს, რომლებიც ფეხებში ებლანდებოდნენ.

ვაჟა წინა ვაგონებისკენ გაეშურა. იქ ერთი ჯიხური იდგა, გამაგრირებულ წყლებს და ბუტერბროდებს ყიდდნენ. იმ ჯიხურს ამოეთარა, სიგარეტს მოუკიდა და გააბოლა. წინ ორიოდ ვაგონი იყო დარჩენილი, ბოლოსკენ კი გრძლად გაწოლილი მთელი შემადგენლობა ჩანდა.

უამრავ ხალხში ინგას და მისი მშობლების გარჩევა, თან ღამის შუქზე, უთუოდ გაუჭირდებოდა, მაგრამ სამალაგიდან გამოსვლაც არ უნდოდა, ვაითუ ერთბაშად გადაჰყროდა ინგას.

ქურდობასა თუ კიდევ უფრო საძრახ საქმეში წასწრება რა იქნებოდა ამ ქურდულ თვალთვალში წასწრებასთან შედარებით. რატომღაც ეგონა, რომ ვერც ინგა და ვერც სხვა რომელიმე ადამიანი ვერასოდეს გაიგებდა იმას, თუ რატომ მოვიდა იგი აქ, რა ძალამ მოიყვანა, ან რას ნიშნავდა მისთვის ინგასთვის თვალის ერთი შევლება.

ამ მძიმე ფიქრებსა და მდგომარეობაში მყოფი იდგა იგი ჯიხურს ამოფარებული. სახეზე ალექსილი იყო, თვალები ამღვრეული ჰქონდა და სიგარეტის ხშირი ნაფაზებით ცდილობდა გარეგნული სიმშვიდის შენარჩუნებას.

უცებ, ისე ახლოს და ისე ერთბაშად გამოეცხადა ინგა, რომ ეგონა დამინახაო. გაშტერებულივით იდგა, ინგა მისკენ იყურებოდა და თითქოს გაოცებული ეკითხებოდა თვალებით, — აქ როგორ გაჩნდიო. კინალამ გამოვიდა სამალაუიდან, მაგრამ მიხედა, რომ ინგა მას ვერ ხედავდა, რადგან სწორედ ვაჟას თავს ზემოთ იდგა მძლავრი პროექტორი, რომელიც მთელ ბაჟანს ანათებდა. თვითონ კარგად ხედავდა ინგას, მაგრამ ინგას პროექტორი ანათებდა თვალებში და ყველაფერი ის, რაც პროექტორის მხარეს იყო, მისთვის სიბნელით მოცული რჩებოდა. გულზე მოეშვა. ამაზე უკეთესად ინგას ნახვის სხვა თეორიული ვარიანტიც არ არსებობდა. ინგას მსუბუქი ხელჩანთა ეჭირა და დედამისის გვერდით მოდიოდა. უკან ინგას ძმა მოჰყვებოდათ, ხოლო ინგას მამა უკვე ვაგონის გამცილებელთან იდგა ბილეთებით ხელში. ხალხმრავლობის გამო ვაგონთან კარგა ხანს შეყოვნდნენ. ინგა დედამისს ელაპარაკებოდა, მაგრამ პარალელურად, ხან მამამისს, ხან ძმას რაღაცას გადაულაპარაკებდა, თუმცა მისთვის დამახასიათებელი სიცილ-კისკისი აღარ ისმოდა მის ბაგეთაგან. მოწყვნილი ეჩვენა ვაჟას, დაღლილი და მოწყვნილი.

მერე მოვიდა მათი რიგიც, ჯერ ინგას დედა ავიდა ვაგონში, მერე ინგამ ზუსტად ისე მოხდენილად შედგა მისი პაწია ფეხი ვაგონის კიბეზე და ზუსტად ისე გაიფრიალა მისმა კაბის კალთამ, როგორც ვაჟამ წარმოიდგინა წელიან. მერე ძმა ავიდა, ბოლოს — მამამისი, და ყველანი ვაგონის სიღრმეში გაუჩინარდნენ.

ვაჟა კვლავ ზიხურთან იდგა, ვინ იცის, მერამდენე სიგარეტს აბოლებდა და უაზროდ იყურებოდა ვაგონისკენ.

„მატარებელი თვლემს, როგორც ლავა, მატარებელი ხუთ წუთში გავა...“

გალაკტიონსაც უსაყვარლეს ადამიანს ართმევდა ლავასავით მთვლემარე მატარებელი და ვაჟასაც უსაყვარლეს ადამიანს მოსტაცებდა იგივე მატარებელი, რომელიც ხუთ წუთში გავიდოდა ბაჭნიდან...

ერთბაშად იგრძნო, თუ რა განუზომლად მძიმე ყოფილა გალაკტიონის ხვედრი და განცდები. იმასაც მიხვდა, რომ რაღაცის ზედმეტად დრამატიზება მოახდინა და გადაამლაშა. იქნებ ღირდა კიდევ, გამოსულიყო სამალავიდან, ასულიყო ვაგონში და ინგასთვის ეთქვა, — ნახვამდის ინგა, ორიოდ კვირაში გნახავ, მაპატიე, რომ ცუდად მოვიქცევი, მიყვარხარ! — ჰო, იქნებ ასეც მოქცეულიყო, რადგან სიყვარულის მტანჯველი ქარბორბალა უჭროდა თავში და გუნება-განწყობა მარტის ამინდით ეცვლებოდა. განა იცოდა, რა ეწყინა ინგასგან, რატომ გადაწყვიტა, რომ სამუდამოდ შორდებოდა მას, რა მიზეზი და რა საფუძველი ჰქონდა ამისთვის? არაფერი, გარდა იმისა, რომ უსაზღვრო სიყვარულსა და ლტოლვას ვერ იტევდა გული და როგორც აღუღებელი მაჭარი გადმოხეთქავს ქვევრიდან, მისი არსებიდანაც გარეთ იღვრებოდა უნაპირო გრძნობა...

ჰო, იქნებ მისულიყო კიდევ ინგასთან, მაგრამ, ამ დროს, ელმავალმა დაიკვილა და ერბაშად შეჭანჭლარებული შემადგენლობა ნელა გასრიალდა.

ვაჟა გაუნძრევლად იდგა, ვიდრე ბოლო ვაგონი არ მიეფარა თვალს, იდგა, ვიდრე ლიანდაგებზე ფოლადის ბორბლების ხათქა-ხუთქი ისმოდა და მერეც კარგა ხანს იდგა...

„ინგა, რა ვქნა, როგორ მოვიქცე, რა გავაკეთო? — ასე დაიწყო ბარათი, რომლის წერასაც იმ ღამეს სახლში მიბრუნებული შეუდგა, — არ ვიცი, როგორ ვიპოვო გამოსავალი ამ წყვედიადიდან, რით შემიძლია მივადწიო იმას, რომ წყენის კვალი აღარ დარჩეს ჩვენში.“

ახლა ვუკვირდები ჩემს საქციელს, ეს ხომ ნამდვილი ბაღლობა და უპატიებელი თავქარიანობაა.

რატომ დავრჩით ნაწყენი? მე არ შემძლია მივაგნო რალაც ობიექტურ, რეალურ მიზეზს ამ ნაწყენობისა, ვფიქრობ, რომ მაგ ნაწყენობას ვერც შენ უპოვი... (აქ სიტყვა „შენ“ გადაშალა და დაწერა „თქვენ“), ვერც თქვენ უპოვით რამე ობიექტურ მიზეზსა და გამართლებას.

ძნელია ჩემი განცდები თქვენ გაგაგებინოთ.

ხვალიდან უნდა ვიარო ქალაქში და საუკეთესო არქიტექტურული ძეგლები შევარჩიო, რათა მათ შესახებ ნარკვევები დავწერო. გეკითხებით, როგორ, რანაირად შევძლო ეს, როდესაც ამა თუ იმ შენობაზე, ამა თუ იმ არქიტექტურულ ძეგლზე გამოქანდაკებულ ანგელოზებში მე მხოლოდ თქვენს სახეს ვკვრეტ, როდესაც ნებისმიერ ჰარმონიაში მე მხოლოდ თქვენი სახელი ჩამესმის?

ერთი სათხოვარი მაქვს, ინგა.

იმ ადამიანს ნუ ჩააყენებთ ისეთ მდგომარეობაში, რომ თავი დამცირებულად იგრძნოს, ნუ აიგდებთ მასხრად. ის თქვენგან წესიერ და თავაზიან სალამსაც დასჯერდება. თქვენი ავტორიტეტი თქვენს ქცევაზეა დამოკიდებული. ნუ დახედავთ მას ზემოდან. წაქცეულს არ სცემენ. ის ისედაც წაქცეულია, შეეცადეთ, ისე მოექცეთ მას, რომ აბუჩად აგდება არ გამოგივიდეთ. თქვენ ჩემთვის ენით აუწყრელი ბედნიერება ხართ. შევეცადოთ, რომ ჩვენი ბედნიერება სხვისი უბედურების სათავე არ იყოს.

როგორც დადებით, ასევე უარყოფით განცდას აქვს ორი ფაზა. ფაზა განვითარებისა და კულმინაციისა და ფაზა შენელებისა და დაცხრომისა. როგორც იტყვიან ხოლმე, ყველა აღმართს დაღმართი მოსდევს. განვიხილოთ მდგომარეობა დედისა, რომელსაც შვილი დაეღუპა და მდგომარეობა დედისა, რომელმაც შვილი ომში დაკარგა, მაგრამ დაღუპვის შესახებ ცნობა არ მოსვლია.

დედას, რომელსაც შვილი დაეღუპა, სული ეწვის, იგი სიკვდილს დაეძებს, რადგან გაუსაძლისია მისი მწუხარება, რომელიც ზენიტს აღწევს... რა ხდება მერე? გადის დრო და მწუხარება ამ კულმინაციური წერტილიდან დაშვებას იწყებს, დედა უბრუნდება ცხოვრებას.

ხოლო იმ დედის მწუხარება, რომელმაც შვილი ომში დაკარგა, მაგრამ მისი დაღუპვის ცნობა არ მიუღია, კულმინაციას ვერ აღწევს. მას არა აქვს საფუძველი სიკვდილი ეძებოს, რადგან არ იცის შვილის ბედი. ასეთ შემთხვევაში რა ხდება? ამგვარ მდგომარეობაში მყოფი დედის მწუხარება, რადგან მან კულმინაციას ვერ მიაღწია, დაბლაც არ ეშვება და იგი მწუხარების, მართალია, არა კულმინაციურ, მაგრამ მაინც მაღალ დონეზე რჩება. მისი მდგომარეობა, საბოლოო ჯამში, უფრო რთულია და მტანჯველი, ვიდრე მდგომარეობა დედისა, რომლის მწუხარებამ უკვე მიაღწია კულმინაციას და ამ მაღალი წერტილიდანაც დაბლა დაეშვა.

დასკვნა შეიძლება ამგვარი იყოს: განცდას, რომელიც აბოგეას აღწევს, დრო აშუშებს, მაგრამ უკულმინაციო განცდას დროც ვერ შველის.

გადმოვიტანოთ ეს მდგომარეობა იმ ადამიანზე და მივხვდებით, რომ მან უნდა გააცნობიეროს თქვენდამი მისი გრძნობების სრული უპერსპექტივობა, თუმცა, ეს არ უნდა იყოს მისთვის შეურაცხმყოფელი და დამთრგუნავი.

ამ საკითხზე მეტი ლაპარაკი არ მსურს!

ჩემი სურვილია და თქვენი სურვილიც ალბათ ასეთი იქნება, — გადავხაზოთ ჩვენი ურთიერთობის ის ფურცელი, რომელიც ნაწყენობის ლაქამ დასვარა. გადავუსვათ მას დიდი ჯვარი, რაც მისი გაუქმებულობის მაუწყებელი იქნება და ყველაფერი სუფთა ფურცლიდან დავიწყოთ იმ იმედით, რომ მასზე არასოდეს გაჩნდება არც ერთი, თუნდაც, სრულიად უმნიშვნელო ლაქა.

პატივისცემით, ვაჟა გოროზია“.

3 აქამ დარჩენილი ორი გამოცდაც ბრწყინვალედ ჩააბარა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა.

ინგასთვის ეს სიურპრიზზე მეტად გაოცების საგანი გახდა.

მათი პირველი შეხვედრა უკვე სტუდენტების შეხვედრა იყო. ახლა უფრო თამამად და თავისუფლად შეეძლოთ ერთმანეთის ნახვა, ვინაიდან ერთი უნივერსიტეტში სწავლობდა, მეორე პუ-შკინის სახელობის პედაგოგიურ ინსტიტუტში, უნივერსიტეტიდან ზუსტად ერთი გაჩერების დაშორებით.

ინგა თავიდანვე ატყობდა, რომ ვაჟა საკმაოდ მძიმე ხასიათის იყო, თუმცა, ამას მათ შორის არსებული ასაკობრივი სხვაობით ხსნიდა, ვაჟა ხუთი წლით უფროსი იყო ინგაზე, რაც იმ ასაკში, რა ასაკშიც ისინი იყვნენ, საკმაოდ დიდი განსხვავებაა.

ინგას ეგონა, რომ ვაჟას სენტენციებით საუბარი, დამრიგებლური პოზიცია და დიდაქტიკური დამოკიდებულება სწორედ ასაკის ბრალი იყო. მან მაშინ არ იცოდა, რომ ვაჟას ბუნება იყო ლიდერის ბუნება, მისი ხასიათი იყო წინამძღოლის ხასიათი, მაგრამ ეს არ იყო, ასე ვთქვათ, უპასუხისმგებლო ლიდერობა და წინამძღოლობა. იგი წინამძღოლი იყო, მაგრამ მოტივირებული წინამძღოლი, რომელიც პასუხისმგებლობის მაქსიმუმს იღებდა საკუთარ თავზე.

მიუხედავად ამისა, ურთიერთობაში პრობლემები არ ჰქონდათ, ინგა გრძნობდა, რომ ვაჟას სიყვარული არ იყო მეტის მიღების სურვილით და ეგოისტურით დეტერმინირებული. ვაჟას სიყვარული ეს იყო მეტის გაცემის, უფრო სწორად, ყველაფრის გაცემის, ყველაფრის დათმობის სურვილით აღძრული გრძნობა, რომელიც თავისი ბუნებით, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ალტრუისტული იყო. იგი უშურველად გასცემდა ამ საღეთო გრძნობას და საპასუხოდ მხოლოდ იმას ითხოვდა, რომ მისი ეს უზენაესი შთაგონება და ხელოვნების რანგში აყვანილი სისათუთე შეუმჩნეველი არ დარჩენილიყო.

ასეთი მაღალი გრძნობა ადამიანის სხვა მისწრაფებებს მოადუნებს ხოლმე, რადგან იგი ყურადღებას მაქსიმალურ კონცენტრაციას ერთი მიმართულებით ახდენს და ადამიანის სულიერი რესურსის თითქმის მთელი მარაგი და ენერგია მიაქვს, მაგრამ ვაჟას შემთხვევაში ეს მთლად ასე არ ყოფილა. იგი სწავლას მოწყურებული იყო, რადგან ღრმა ინტუიციური წვდომის ნიჭით იყო დაჯილდოებული და ცდილობდა, რომ რასაც ინტუიციურად გრძნობდა და ხვდებოდა, ცოდნით, ფაქტებით

და ლოგიკით ყოფილიყო განმტკიცებული.

შესანიშნავი პედაგოგების ხელში აღმოჩნდა და მთელი მონდომებით დაეწაფა კიდევ ცოდნას. პირველი ანუ ბერძნული ფილოსოფიის გიგანტებთან ახლოს მისვლის საშუალება მიეცა და შემთხვევას ხელიდან არ უშვებდა, რომ აზრის, გონების ამ ფანტასტიკურ სამყაროში, რაც შეიძლება ღრმად შეჭრილიყო არა მარტო მოსწონდა, არამედ მთელი არსებით შეიყვარა კიდევ ეს უცნაური გენიოსები, რომელთა ნააზრვეი მთელი სამი ათასი წლის განმავლობაში იმდენად ხიბლავდა, იმდენად ზრდიდა კაცობრიობას, რომ მათ ღიღებულ შემოქმედებას ცივილიზაციის აკვანი უწოდეს.

იმ სამყაროდან უკლებლივ ყველას ეკუთვნოდა ვაჟას აღტაცება და თაყვანისცემა, მაგრამ ღმერთად მაინც არისტოტელე მიიჩნია, რომელმაც აზროვნების მექანიზმები ასწავლა კაცობრიობას და ლოგიკის ისეთი ფასდაუდებელი სისტემა შექმნა, მთელი შემდეგი ეპოქების აზროვნებასა და გონების ნაყოფის უმტკიცეს ფუნდამენტად რომ გვევლინება.

ვაჟა არა მარტო მიჰყვებოდა ლექციათა კურსს, არამედ ხშირად ცდილობდა გაესწრო კიდევ. იმ წლებში მოახერხა და წაიკითხა მხატვრული აზროვნების გიგანტებიც და მიხვდა, რომ აზრი, გონება იმდენად რთულია, მის გამოსახატავად მხოლოდ ფილოსოფია ვერ იჭნება საკმარისი, სამყაროთა და მოვლენათა მხატვრული დანახვა და ასახვა, ესაა აზროვნების უნიკალური სფერო, რომელიც ფილოსოფიას თითქოს ათავისუფლებს ფილოსოფიური სიმძიმისგან და აზრის სამყაროს სახეთა და პერსონაჟთა სამყაროში გადმოყვანით აზრს, გნოსეოლოგიურ თავისთავადობასთან ერთად, იმგვარ ონტოლოგიურ სიცოცხლესაც ანიჭებს, რომ არა მარტო ალაპარაკებს, ამოქმედებს კიდევ...

მის ცნობიერებაში ყოველდღიურად შედიოდა სინათლის სულ ახალ-ახალი ნაკადი და ის, რაც, სტუდენტობამდე, მხოლოდ მასალა იყო, მხოლოდ შესაძლებლობა და პოტენცია იყო, თანდათან მოაზროვნე ადამიანად, მაღალ ინტელექტუალად ფლიბდებოდა.

გაფაციცებული ეძებდა პასუხს კითხვებზე — ვინ ვარ მე? რა არის ადამიანი? სად არის ღმერთი? რაა სიკეთე? რაა ბოროტე-

ბა? რისთვისაა ეს ყველაფერი? რაა დანიშნულება? რაა ჩარის საზრისი? სად არის ქეშმარიტება? როგორ მიიღწევა იგი?

გაოცებული მიიწევდა წინ. ფილოსოფიაში, აზრის საუფლოში თანხმობა და ჰარმონია კი არ სუფევდა, ბრძოლა და ჭიდილი იყო, მეტიც, სრულ ქაოსსა და გაუგებრობას მოეცვა იჭაურობა.

— იდეა, სული, გონება წარმართავს ყველაფერს, იგია მარადიული და მატერია მისი თვისებაა მხოლოდ, — ამბობდნენ ერთნი.

— მატერიაა მარადიული და უცვლელი, ყოვლის დასაბამი და საწყისი, ყოველივე დანარჩენი მატერიის თვისება და გამოვლინებაა მხოლოდ, — ამტკიცებდნენ მეორენი.

— უზენაესი შემოქმედისგან, ღმერთისგან გვეძლევა ყველაფერი, — ამტკიცებდნენ მესამენი.

— განვითარებამ, ევოლუციამ, დაპირისპირებულთა ერთიანობამ და ბრძოლამ, უარყოფის უარყოფამ, რაოდენობრივი ცვლილების თვისებრივში გადასვლამ შექმნა ყოველი, — გაიძახოდნენ სხვები.

რომელ აზრს, რომელ თვალსაზრისს უნდა მიჰკედლებოდა, არ იცოდა, გაოგნებული და გაოცებული მიიწევდა წინ და აღრე დასმულ კითხვებს გზადაგზა ახლებიც ემატებოდა.

— რამ შექმნა ეს ყველაფერი, ან რა გადაარჩინს მას?

— შრომამ შექმნა ადამიანი! — კატეგორიული იყო პასუხი.

— სილამაზე იხსნის სამყაროს! — არანაკლებ იმპერატიული იყო სხვა პასუხი.

ამ წინააღმდეგობათა, ბრძოლათა და ჭიდილთა ისტორიის შესწავლისა და გაანალიზების პროცესში ყალიბდებოდა მისი მსოფლმხედველობა, ყალიბდებოდა პიროვნება — მოაზროვნე და შემოქმედი.

ჭურსზე უკვე არაფორმალური ლიდერი იყო. ამას, მის ხასიათთან ერთად, ისიც უწყობდა ხელს, რომ, რადგან ჯარგამოვლილი იყო, თანაც, ერთი წელი პოლიტიქნიკურ ინსტიტუ-

ტში „დაკარგა“, ასაკითაც ყველაზე უფროსი იყო. სამართლიანობის, მიუყვარძობლობისა და ობიექტურობის გამო ერთგვარი მოსამართლის ფუნქციას ასრულებდა. რამე თუ გასარჩევი და გასარკვევი შეიქმნებოდა, ვაჟას სიტყვას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა.

ვაჟას ერთი თვისებაც ჰქონდა. მრავალმხრივი იყო. მას შეეძლო მთელი შინაგანი რესურსის კონცენტრირება ერთი მიმართულებით, მაგრამ ცხოვრების სხვა ასპექტებს ბოლომდე როდი ატყვევდა ზურგს. პირველ კურსზე ყურადღება მთლიანად სწავლისკენ ჰქონდა გადატანილი, თითქმის მთელ დროს უნივერსიტეტისა და საჯარო ბიბლიოთეკებში ატარებდა, მაგრამ ინგასთან შეხვედრასაც ახერხებდა, თანაკურსელებთან შეკრებებსაც იშვიათად აცდენდა და, სუფრა და დროსტარებაც არასოდეს გამოორჩებოდა.

სესიები ბრწყინვალედ მოილია. ყველა გამოცდაში ფრიადი მიიღო და კურსზე ლიდერის ავტორიტეტიც საბოლოოდ განიმტკიცა...

ინგაც კარგად სწავლობდა, ეს საოცრად ჰაეროვანი და ნატიფი გოგო, მათემატიკის მაღალ ნიჭსა და ალლოს იჩენდა და, თავად საოცრად პოეტური ემოციების გამომწვევი არსება, მშრალ მათემატიკურ ფორმულებში, სრულიად არაპოეტურ ლოგარითმებსა და ალგორითმებში თავს შესანიშნავად გრძნობდა. მათი ურთიერთობა, ძველებურად, რომანტიკულ-ტრადიციულ ჩარჩოებში თავსდებოდა და ვითარდებოდა...

უკვე მეორე კურსზე იყვნენ.

ვაჟას უნდოდა, რომ მისი და ინგას სიყვარულის შესახებ მეგობრებსაც სცოდნოდათ...

აპრილის პირველი რიცხვები იყო. ზამთარმა საბოლოოდ აიკრა გუდა-ნაბადი. გაზაფხულის თბილი დღეები ერთმანეთს წაეწყო და ცხოვრებას ხალისი შესძინა.

ვაჟამ კურსელებს ეჭსკურსიაზე წასვლის ინიციატივით მიმართა, რასაც, ბუნებრივია, ყველა მოწონებით შეხვდა.

ექსკურსიისთვის ადგილი შეარჩიეს — საგურამო, დღევანდელი დასახლება — 14 აპრილი. 1968 წლის 14 აპრილი, კვირა დღე.

ვაჟამ ინგას სთხოვა, — შენი ოჯახის რომელიმე წევრი წამოიყვანე და ჩემს კურსთან ერთად ექსკურსიაზე წამოდიო. ინგა დათანხმდა. ვაჟას ერთი უცნაური თვისება ჰქონდა. რომელიმე გამორჩეული დღის წინა ღამეს იმდენად მოეძალებოდა ემოცია, რომ ვერ იძინებდა. დიდი წვალების შემდეგ თუ ჩაეძინებოდა, უთავბოლო სიზმრები და კოშმარული ჩვენებები ტანჯავდა, მაგრამ მეორე დღეს, როგორც წესი, თავს გამოძინებულად და ფხიზლად გრძნობდა.

ექსკურსიის წინა ღამესაც ასე მოხდა. დიდხანს იწრიალა ლოგინში და გამთენიისას ჩაეძინა...

გასულ ზაფხულს ნანახი სიზმარი განმეორებით ნახა, ოღონდ, ახლა ბეწვის ხიდზე არ გაუვლია, სადღაც ვიწრო და დაკლაკნულ ბილიკზე გამოეკიდა შავი ხარი. თავდალუნული და ჩასისხლიანებული თვლებით მისდევდა და გზაზე მტვრის კორიანტელს აყენებდა. გარბოდა ვაჟა, მაგრამ საკვირველი ის იყო, რომ გზიდან გადახვევა არ უცდია. მისდევდა ვიწრო ვზას და მისდევდა ხარი უკან. კიდევ უფრო უცნაური ის იყო, რომ ხარს, რომელიც მის ზურგს უკან იყო, ცხადად ხედავდა. შავი ბალანი ულაპლაპებდა ხარს. წინა ფეხები უკანა ფეხებზე მოკლე ჰქონდა, ღონიერ და ჩასქვლებულ ფეხებზე თითქოს რკინის ჩლიქები აქვსო, ქვებზე დარტყმისას ნაპერწკლები სცვიოდა.

აგერ, წამოეწევა სადაცაა, რკები დაიგრძელა ხარმა. შემობრუნდა ვაჟა სახით ხარისკენ და... თვალები აღარ ჰქონდა ხარს, უზარმაზარი პროექტორი უბრიალებდა შუბლზე, რომლის შუქმა დააბრმავა ვაჟა, წამოჰკრა ფეხი ქვას და დაეცა გულაღმა.

მუხლებზე დაჰკრა ორივე ჩლიქი ხარმა და დაუმსხვრია მუხლისთავეები. იყვია მთელი ხმით ვაჟამ და გამოეღვიძა, წამოვარდა ზეზე... კანკალებდა ერთიანად და სდიოდა ოფლი. ფეხებს თითქოს დანით უსერავენო, სტკიოდა საშინლად. ადრე ნანახი სიზმარი გაახსენდა და გამოუცნობმა მისტიკურმა შიშმა აიტანა.

ადგა, ძლივს ადგამდა მტკივან ფეხებს, ტეხავდა მუხლებში, შუქი აანთო და ოთახში მიმოიხედა, შავი საგნების სიმრავლეცა თვალში — შავი სავარძელი, შავი ჩემოდანი, შავი კომოდი... ყოველ საგანს შავ ხარს ამსგავსებდა და გული გამალებით უცემდა, მაგრამ აიყვანა თავი ხელში და აკანკალებულ სხეულს დაწყნარდო, უბრძანა... მამალმა დაიყოლა სადღაც. ფანჯარაში მომზირალი წყვდიადი გაბაცდა და გაფერმკრთალდა...

თენდებოდა,

დაძინება აღარც უცდია...

უნივერსიტეტის პირველსა და მეორე კორპუსს შორის შეგროვდნენ. ინგას უმცროსი ძმა მოჰყვა, რეზო. ვაჟამ კურსელებს გააცნო ისინი და დაიძრნენ საგურამოსკენ.

ექსკურსია ჩვეულებრივად მიმდინარეობდა. დაათვალიერეს ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი. მერე სუფრის გაშლა დაიწყეს, მაგრამ ვიდრე გოგონები ამ თავიანთ ტრადიციულ მოვლევას შეასრულებდნენ, ვაჟებმა ფეხბურთის თამაში გადაწყვიტეს. ვაჟა, როგორც ყოველთვის, ამ საქმესაც ხელმძღვანელობდა. ორ, თანაბარი შესაძლებლობების გუნდად დაიყვნენ და თამაში დაიწყეს. ერთ გუნდს ვაჟა ლიდერობდა, თვითონ თავდასხმაში თამაშობდა და გუნდის კაპიტნობასაც სწევდა. საინტერესო თამაში გამოუვიდათ. იცოდნენ, რომ გოგონები სუფრას შლიდნენ, მაგრამ ცალი თვალი მათკენ ჰქონდათ, რაც ბიჭებისთვის დიდი სტიმული იყო. ვაჟა თავს არ ზოგავდა. მოჭნილი და ელასტიური სხეულით ჭარბით დაჰქროდა და ლამაზი, მოხდენილი ფეხებით ისე ოსტატურად ურტყამდა ბურთს კარების მიმართულებით, რომ მოწინააღმდეგე გუნდის წევრებიც კი ალტაცებაში მოჰყავდა. მთელი ორი ტაიმი დაძაბულად ითამაშეს და ვაჟას გუნდმა 3-2 მოიგო, სამივე გოლი ვაჟამ გაიტანა...

მერე დაიბანეს, მოწესრიგდნენ და, ცოტა ხნის დასვენების შემდეგ, კარგად მოილხინეს.

ბევრი არ დაუღევიათ, მაგრამ ბიჭები მაინც შეზარხოშდნენ.

ამასობაში ამინდმაც აუჩრია და წამოწვიმა. ისინი მზიარული ჟივილ-ზივილითა და მოჭარბებული ემოციებით სავსენი დაეშვნენ მცხეთისკენ.

მცხეთის სადგურში იმ დროს მივიდნენ, თბილისისკენ რამდენიმე ვაგონიანი შემადგენლობა ის-ის იყო დაიძრა, მაგრამ ვაგონების კარები ჯერ კიდევ ღია იყო და ახალგაზრდები, ვინ რომელ ვაგონში მოახერხა, შეცვივდნენ.

მემანქანემ შეანელა კიდევ სვლა, მაგრამ ნახა, რომ ყველანი ვაგონებში იყვნენ და სვლას უმატა...

ჩვენი გმირები ორ ვაგონში აღმოჩნდნენ გადანაწილებული. მგზავრთაგან ბევრი ჯერ კიდევ ფეხზე იდგა და ვაგონებში ჩვენი პერსონაჟების ასვლის შემდეგ ერთგვარი ხალხმრავლობაც შეიქმნა.

ვაჟამ თვალებით ინგას დაუწყა ძებნა, მაგრამ იგი არსად ჩანდა. მიხვდა, რომ იგი წინა ვაგონში ავიდა. ვაგონიდან ვაგონში გასასვლელი მოსინჯა, მაგრამ ჩაკეტილი აღმოჩნდა. მაშინ ვაგონიდან ჩასასვლელ კარებს წაეტანა, კარი დაემორჩილა და გაიღო. ვაჟა კიბის საფეხურზე დადგა. წინა ვაგონის კიბე მაცდუნებლად ახლოს ჩანდა. იმ კიბის სახელური, რომელზეც ვაჟა იდგა და წინა ვაგონის კიბის სახელური თითქმის გვერდიგვერდ იყო, ხელის გასაწვდენ მანძილზე. ვაგონები ირწეოდნენ და აქტივით ჭანაობდნენ, მაგრამ ეს არ წარმოადგენდა სიძნელეს, ვაჟა ძალიან მოქნილი და სხარტი იყო...

მატარებელი, თუმცა სვლას უმატებდა, ჯერ კიდევ ნელა მიდიოდა. ნელა ბრუნავდნენ ფოლადის უზარმაზარი თვლები, — რახ-რახ, — ეხეთქებოდნენ ისინი ლიანდაგების შეერთების ადგილებს... გაიწვდინა ხელი ვაჟამ, გადაქანდა გვერდზე, სწრაფად და მტკიცედ ჩასქიდა ხელები წინა ვაგონის კიბის სახელურს, მოსწყდა ორივე ფეხით უკანა ვაგონის საფეხურს, მოზომა კარგად, ზუსტად დადგა ფეხი წინა ვაგონის საფეხურზე, მაგრამ აისხლიტა სველმა რკინამ ტყავისძირიანი ფეხსაცმელი და გადმოქანდა ვაჟა უკან მთელი ტანით, დარჩა სახელურზე ჩამოკიდებული. ჩამოუცურდა ხელი ცოტათი, მაგრამ შეიკავა თავი. მაგრად მოუჭირა თითები რკინას, ლამის გაუჩერდა სისხლის მოძრაობა, დაეჭიმა და ეტკინა მკლავი, მაგრამ მიაშველა მეორე მკლავიც და მომაგრდა...

— რახ-რახ, რახ-რახ, — უფრო ჩქარა-ჩქარა ეხეთქებოდნენ ფოლადის თვლები ფოლადის ლიანდაგებზე. ორივე ფეხი ჰაე-

რში ჰქონდა, მაგრამ მაინც მომაგრდა რკინის წვრილ სახელურზე. მთელი სხეული ისე გააქან-გამოაქანა, არაგორც ღერძზე ან ორძელზე ვარჯიშის დროს აკეთებდა ხოლმე, რათა ღერძს ზემოდან მოქცეოდა. ცდილობდა, ისე მყარად დაედგა ფეხი რკინის საფეხურზე, წელანდელივით არ ჩამოცურებოდა, რადგან იცოდა, რომ დაიღლებოდა და მესამე ცდაზე კიდევ უფრო გაუჭირდებოდა. გაქანდა წინ მთელი სხეულით და მარცხენა ფეხით კვლავ ზუსტად შეეხო თვალებით მონიშნულ ადგილს. არ აირიდა, მიიკრო თითქოს ტყავის ლანჩა რკინამ. გაუხარდა. ცოტაც და, ორივე ფეხით დადგებოდა კიბეზე, მაგრამ... წელანდელივით გასრიალდა ლანჩა და კვლავ ჰაერში გამოეკიდა. შეკრთა, ავად ენიშნა რალაც, მაგრამ, მკლავებში ჯერ ძალას გრძნობდა. — ამ ჯერზე, გამომივა, — ფსიქოლოგიურად გაიმხნევა თავი. ოდნავ აამოძრავა თითები, მათი სიმტკიცე მოსინჯა და კვლავ გაიმეორა წელანდელი ნახტომი ჰაერში, ოღონდ, ახლა თვალებით სხვა ადგილი მონიშნა ფეხის მოსაკიდებლად, მაგრამ იმავე წამს აისხლიტა წყულმა რკინამ ლანჩა. მარჯვენა მკლავი ეტკინა, მიხვდა, რომ ძარღვი დაეჭიმა. აშკარად გაიგონა საკუთარი გულის ცემა, ბორბლების ხმაურს რომ ერთვოდა. ვაგონს ახედა, — ინგა რომ გადმოიხედავდეს, ავარიული გაჩერების სახელურს ჩამოქაჩავს, — გაუელვა თავში.

— ინგა! — დაიძახა, მაგრამ სუსტი გამოუვიდა დაძახება.

— ინგა! — გაიმეორა კვლავ, მაგრამ მიხვდა, რომ ეს დაძახება კი არა, განწირულის ამოკენესა იყო მხოლოდ. — ვილუპები! — გაუელვა თავში.

მატარებელმა უკვე აკრიფა სისწრაფე.

არა, ასე ადვილად არ შეეგუებოდა საბედისწერო მარცხს ვაჟა. — კიდევ ერთხელ ვცდი, ამჯერადაც თუ არ გამომივა, მაშინ შევეცდები ისე გადმოვვარდე, რომ ბორბლებქვეშ არ მოვკვდე. საჭიროა, ოდნავ წინ გადახტე, მატარებლის სვლის მიმართულებით, — შეახსენა თავის თავს, მაგრამ ჰაერში გამოკიდებული კაცი გადახტომას რომ ვერ მოახერხებდა, იცოდა. მარჯვენა ხელს ველარ უჭერდა სახელურს, სტკიოდა დაჭიმული ძარღვი. მეტი აღარ შეეძლო, აღარ შერჩა ძალა, სხვა არჩევა-

ნიც აღარ იყო და... კი არ გადმოვარდა, გადმოხტა თითქოს, მაგრამ მოხრეშილი იყო ლიანდაგის კიდეები, მოხრეშილი და ლიანდაგების მხარეს დამრეცი. გულაღმა დაეცა მოხრეშილზე, გასრიალდა მთელი ტანით ლიანდაგისკენ...

— რახ-რახ, რახ-რახ! — ახლა უფრო ხმამაღლა და მკაფიოდ გაისმა ბორბლების რახარუხი. ხელებით დააწვა წვეტებიან კენჭებს, დამუხრუჭდა თითქოს ოდნავ, ხელისგულები დაუსერა ქვეშა, მაგრამ ვერ შეიკავა მოსრიალე სხეული და ორივე ფეხი ზედ ლიანდაგზე დადო ქანცგაწყვეტილმა...

— რახ-რახ! — გაისმა კიდევ ერთხელ...

ინგას კივილი არ გაუგია, ტკივილიც არ გაუგია, თუმცა, გონება არ დაუკარგავს.

ინგამ სწორედ მაშინ დაიწყო ძებნა და მაშინ გადმოიხედა გარეთ, როდესაც ვაჟა ვაგონის სახელურს მოსწყდა. ინგას კივილზე ვილაცამ ავარიული გაჩერების მუხრუჭი ჩამოჭაჩა. ფოლადის ბორბლებს ტკაცანით გასცვივდა ნაპერწკლები, მაგრამ ყველაფერი დაგვიანებული იყო. მუხლსკვემოთ გადაქრილი ფეხები ლიანდაგებს შორის ეყარა, ვაჟა გულაღმა ეგდო და ორივე ფეხიდან შადრევანივით ასხამდა სისხლი...

ყველაზე მეტად ინგას ძმამ იყოჩაღა. ორივე კიდურზე ქამრები გადაუჭირა ვაჟას და სისხლის მოძრაობა ჩაკეტა...

რკინიგზის საავედმყოფოში ოპერაცია დიდხანს მიმდინარეობდა. მარჯვენა ფეხზე მუხლის შენარჩუნება ადვილი იყო, იმიტომ, რომ კიდური შედარებით დაბლა იყო გადაქრილი. მარცხენა მუხლის შენარჩუნება კი ძნელი აღმოჩნდა, კიდური მუხლთან ახლოს იყო მოკვეთილი. ეჭიმები თუ მუხლის შენარჩუნებაზე წავეიდოდნენ, მაშინ შესაძლებელი იყო განგრენის განვითარება. თუ მუხლს ვერ შეუნარჩუნებდნენ, მაშინ უკვე პროთეზირების პერსპექტივაც ისპობოდა. საოცარი მონღომება და გულისხმიერება გამოიჩინა ცნობილმა ეჭიმმა ზაზა კახიანმა, რომელმაც, ჯადოქრობით თუ სასწაულით, ვაჟას ორივე მუხლი შეუნარჩუნა. აქ მაინც გაუღიმა ბედმა ვაჟას, თუ საერთოდ იყო შესაძლებელი ბედზე ლაპარაკი...

მაშინ, როდესაც ვაჟას ამ უმძიმეს ოპერაციას უკეთებდნენ,

პატარა ყუთით დაკრძალეს ვაჟას კიდურები. უცნაური გრძობით შეპყრობილი ოთხი ადამიანი იდგა პატარა საფლავთან და ოთხივე ხვდებოდა, რომ ეს პროცესი რალაციით უფრო ტრაგიკული იყო, ვიდრე ჩვეულებრივი დაკრძალვის ცერემონიალი...

ვაჟა კი, მიუხედავად იმისა, რომ იმ საშინელ პროცესს არ დასწრებია, შემდეგ, მთელი ცხოვრების მანძილზე, გაცილებით მეტად და მძაფრად გრძობდა მიწასთან კავშირს და სიახლოვეს, ვიდრე ნებისმიერი სხვა...

ოპერაცია წარმატებით დამთავრდა, მაგრამ დგებოდა უმძიმესი პერიოდი ტკივილის მოშუშებისა და ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციისა.

რამდენიმე დღის განმავლობაში ძლიერი ნარკოტიკული ზეგავლენის ქვეშ იყო, რათა ტკივილი ასატანი გამხდარიყო, მაგრამ ფიზიკური ტკივილი რას შეედრება იმ სულიერ ტკივილებს, რაც ნარკოტიკული ზემოქმედებიდან გამოსვლის შემდეგ დაიწყო.

ბუნებრივია, რომ მდგომარეობა, რომელშიც ვაჟა აღმოჩნდა, ნებისმიერ ადამიანს, ვინც განსაკუთრებული სულიერი სიმტკიცით არ იქნებოდა გამორჩეული, ფსიქოლოგიურად და მორალურად სავსებით გაანადგურებდა, მაგრამ მოხდა საოცარი რამ, პირველივე დღეებიდან ვაჟამ ისე მოთოკა საკუთარი ემოციები და იმდენად მოერია თავს, რომ არავითარი გამხნევება არ სჭირდებოდა, პირიქით, იგი თავად ამხნევებდა მშობლებს, ახლობლებს, და არწმუნებდა ყველას, რომ მისთვის ყველაფერი არ დამთავრებულა...

ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, თუ საიდან მოდიოდა ვაჟას ეს გასაოცარი სიმტკიცე სულისა. ინგა გამუდმებით ეჭდა სასთუმალთან, მისი ხელი ხელში ეჭირა და არწმუნებდა, რომ ყველაფერი კარგად იქნებოდა.

ვაჟას თავს ადგნენ და ევლებოდნენ კიდეც მშობლები — ევგენი და ბადუ. თავს ადგნენ და წუთითაც არ სცილდებოდნენ უფროსი ძმა — ბენო, დები — ვარდო, ნელი, იზოლდა, ნორა და ზაირა. არ სცილდებოდნენ და თითქმის შეუძლებელს ლამობდნენ — შეემსუბუქებინათ ვაჟასთვის ის, რის შემსუ-

ღალამდა.

ვაჟა ცოტა ხნით მარტო დარჩა.

ჭრილობაზე მეტად სული ეწვოდა და სტკიოდა, თვალები-
დან წყვილი ცრემლი გადმოუვარდა და გაუპარსავ ლოყაზე
ჩამოგორდა.

— ღმერთო, — ამოიკენესა, — რა გინდოდა, რას მერჩოდი,
ღმერთო? — საშინლად დამოკლებული ფეხები გაატოკა და
სიმწრისგან ტუჩი მოიკენიტა.

— მე არაფერი დამიშავებია შენთვის, — ჩაესმა გარკვევით
და მშვიდი, ხავერდოვანი ხმით ნათქვამი.

ვაჟამ თვალები გაახილა, მის წინ ორიოდ მეტრის მოშო-
რებით, სავარძელში თეთრ თმა და წვერმოშვებული სპეტაკი
სახის მოხუცი იჯდა. ვაჟას გაუკვირდა. ეგონა, რომ სრულიად
მარტო იყო. არც არავის შემოსვლა გაუგია, — ან ეს სავარძე-
ლი საიდან გაჩნდა? — გაიფიქრა. რბილსა და ოჭროთი მოვარა-
ყბულ, ძვირფას სავარძელში იჯდა მოხუცი.

— შენ ვინ ხარ? — ჰკითხა დაბნეულმა.

— მე ღმერთი ვარ!

— ჰმ, ღმერთი, — გაეღიმა ვაჟას, — შენ თუ ღმერთი ხარ, მე
ანგელოზი ვყოფილვარ.

— შენ არა ხარ ანგელოზი, შენ ადამიანი ხარ, ჩვეულებრივი
მოკვდავი, მე კი ღმერთი ვარ, — იყო პასუხი.

— რით დამიმტკიცებ, რომ ღმერთი ხარ?

— მაინცდამაინც უნდა დაგიმტკიცო? დამტკიცების გარე-
შე რატომ არ შეგიძლიათ ადამიანებს რამე დაუჭეროთ ღმერთს?

— მართლა რომ დავიჭერო შენი ღმერთობა, ხომ გაგიტეხავ
მაგ თავს! — სრულიად გულწრფელად უთხრა ვაჟამ.

— რატომ? — დაინტერესდა ღმერთი.

— იმიტომ, რომ უდანაშაულო კაცი გამწირე, გამანახევრე
და დამღუპე.

- მე არ გამოიკეთებია ეგ.
- აკი, ღმერთი ვარო?
- როგორ გესმის შენ, ღმერთი?
- ყოვლად კეთილი, ყოვლის მცოდნე და ყოვლის შემძლე.
- ჩამოარაკრაკა ვაჟამ.
- მერე?
- რა, მერე? თუ ყოვლად კეთილი ხარ, ყველაფერი იცი და ყველაფერი შეგიძლია, რატომ არ ამაშორე განსაცდელი, რატომ არ გამაფრთხილე, ან რატომ არ მიხსენი? თუმცა, ისე გელაპარაკები, თითქოს მართლა ღმერთი იყო. ვინ ხარ, ან აქ რა გესაქმება? — ხმას აუწია, — დამიმტკიცე, რომ ღმერთი ხარ, თუ არადა, მიბრძანდი აქედან! — კატეგორიული იყო ვაჟა.
- როგორ დაგიმტკიცო? — შეწუხდა ღმერთი.
- ჩაიდინე სასწაული, შენ ხომ შეგიძლია ნებისმიერი სასწაული ჩაიდინო.
- შემიძლია, — თქვა ღმერთმა, — ოღონდ, ეჭვები უნდა უკუაგდო მანამდე, იწამო, რომ ღმერთი ვარ და თაყვანი მცე.
- ვთქვათ, ვირწმუნე, რომ ღმერთი ხარ...
- მაშინ ადექი, მომიახლოვდი და თაყვანი მეცი.
- როგორ ავდგე, როცა არც ერთი ფეხი არ მაქვს?! — დანანებით თქვა ვაჟამ.
- ადექი, გაქვს ფეხები! — უთხრა უცნაურმა მოხუცმა. ვაჟამ მთელი ტანით წამოიწია, ორივე ხელი ფეხებზე იტაცა და შეპყვია.
- ღმერთო!
- ორივე ფეხი უვნებელი ჰქონდა.
- ღმერთო! — ამ სიტყვის გარდა ვერაფერს ამბობდა.
- ადექი, — დაუყვავა ღმერთმა.
- ვაჟამ წამოიწია, ფრთხილად გამოყო საბნიდან ჯერ ერთი, მერე მეორე ფეხი და ფრთხილად დადგა იატაკზე.
- მომიახლოვდი, ნუ გეშინია, — გაამხნევა ღმერთმა.
- ვაჟა წამოდგა და გაუბედავად გადადგა ნაბიჯი. შემდეგ კიდევ გადადგა ორი ნაბიჯი და ღმერთის წინ მუხლებზე დაეცა, თაყვანი სცა არსთა გამრიგეს.
- ხუჭუჭა თმებზე გადაუსვა ხელი ღმერთმა, დაამშვიდა, მე-

რე უბრძანა, კვლავ თავის საწოლს დაბრუნებოდა. ვაჟამ და უყვანებელივ შეასრულა დაეალება. საწოლში ჩაწვა და საბუნო გადაიფარა. თან ფეხით მეორე ფეხი მოსინჯა. საღ-საღამათი ფეხები ერთმანეთს ეფერებოდნენ თითქოს. ფეხებში სითბოს და სისხლის მოძრაობას გრძნობდა. ბედნიერებისგან ხმას ვერ იღებდა.

— ყური დამიგდე, ვაჟა! — უთხრა ღმერთმა, — ხომ ხედავ, რა ადვილია ჩემთვის შენს მიერ დაშვებული საბედისწერო შეცდომის გამოსწორება. მარტო რომ განვაგებდე სამყაროს, საერთოდ, არც დაგაშვებინებდი მაგ შეცდომას, მაგრამ ჩვენ ორნი ვართ.

— როგორ თუ ორნი, ვინ ორი? — შიშით იკითხა ვაჟამ.

— ყოვლადკეთილი ანუ ღმერთი და ყოვლად ბოროტი ანუ ეშმაკი. ერთდროულია ჩვენი მეუფება, რადგან უერთმანეთოდ არსებობა არ გვეძლევა. ჩვენ ის საპირისპირონი ვართ, მუდმივად რომ ვებრძვით ერთმანეთს.

— ეს დიალექტიკაა, — იმედის გაცრუების კილოთი თქვა, — სრული უაზრობა გამოდის. რად გინდათ ასეთი მეუფება, თუკი პირველი გამორიცხავს მეორეს და მეორე — პირველს? მაშინ რა აზრი აქვს თქვენს არსებობას, ეს ხომ იგივეა, ვითომ, საერთოდ, არც არსებობდეთ?

— აბა, ერთი წუთით წარმოიდგინე, მარტო ჩემი მეუფება რომ იყოს სამყაროზე, რამდენჯერაც უნდა გადაგქრას ეგ ფეხები მატარებელმა, მე მუდმივად გაგიმთელებ ქრილობას და შენთვის არ იარსებებს არც ტრაგედია, არც რამ პრობლემა. ასეთ დროს ისე გამოვა, რომ შენ კი არ იცხოვრებ ამ ქვეყანაზე, არამედ მე ვიცხოვრებ შენს მაგივრად, რადგან შენ მთლიანად ჩემზე იქნები მონდობილი და დამოკიდებული.

— ღმერთს მინდობილი ადამიანი, განა ეს ცუდია?

— ღმერთს მინდობილი ადამიანი შესანიშნავია, ოღონდ, დაპირისპირებულთა არსებობისა, მათი ბრძოლისა და ერთიანობის პირობებში, მაგრამ როგორც კი ეს პირობა ირღვევა, აღარც ღმერთი არსებობს, აღარც ეშმაკი და აღარც ადამიანი.

— ვერ გაიგე, — თქვა ვაჟამ, — განა ამსოლუტი არ არსებობს ყოველგვარი საპირისპიროს გარეშე?

— აბსოლუტი არსებობს, ოღონდ, სხვა განზომილებებში დროსა და სივრცეში კი, რასაც თქვენ რეალურ ცხოვრებას უწოდებთ, აბსოლუტი ვერ იარსებებს. თქვენ დროით და სივრცით შეზღუდული და შემოსაზღვრული ხართ, დე-ტერ-მინი-რე-ბუ-ლი, რა აბსოლუტზე მელაპარაკები, ეს ხომ აბსურ-დია?!

— მაშ, ბედისწერაა ეს ცხოვრება? — შეაპარა ვაჟამ მისთვის მტკივნეული საკითხი.

— რა თქმა უნდა, ბედისწერაა! — შეაგება პასუხი ღმერთმა.

— შემთხვევით არაფერი ხდება? — ჰკითხა ფრთხილად.

— ყველაფერი შემთხვევით ხდება, სუყველაფერი!

— როგორ? ეს არ მესმის კარგად!

— შემთხვევა გადადის ბედისწერაში. ის, რაც მოხდა, ვიდრე მოხდებოდა, შეიძლებოდა არც მომხდარიყო, მაგრამ მას შემდეგ, რაც მოხდა, შეუძლებელია, რომ მომხდარი არ იყოს. მოხდა შემთხვევით, მაგრამ იქცა აუცილებლობად. რაც ხდება, ყველაფერი შემთხვევით ხდება, მაგრამ რაც მომხდარია, ყველაფერი ბედისწერაა. აუცილებლობას მოსდევს შემთხვევითობა, მაგრამ შემთხვევითობა კვლავ იქცევა აუცილებლობად.

— გამოდის, რომ ღმერთი და ეშმაკი თანაბარი ძალაა...

— როგორ გეკადრება, — უთხრა ღმერთმა, — ბოროტება ის საპირისპიროა, ვის გარეშეც ვერ იარსებებს სიკეთე, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ისინი თანაბარნი არიან. ისინი სხვადასხვა პოლუსები არიან, თითქოს თანაბარი ძალისა და თანაბარი მნიშვნელობის პოლუსები, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სიკეთეს აქვს უპირატესობა. ამ უპირატესობაში გარკვევა, მისი დანახვა ხშირად გიჭირთ ადამიანებს.

— რაში მდგომარეობს სიკეთის უპირატესობა?

— ადამიანურ ენაზე ამის ახსნა შეუძლებელია. სიკეთის შესამეცნებლად მხოლოდ ენა, ლოგიკა და დამტკიცება როდია საკმარისი. სიკეთის შემეცნების მეთოდი თვით ცხოვრებაა, — აქ ღმერთი ოდნავ ჩაფიქრდა თითქოს, — სხვათა შორის, არა მხოლოდ ერთი კონკრეტული და ცალკეული ადამიანის, არამედ მთელი კაცობრიობის ცხოვრება. სიკეთის სწავლა არ შეიძლება, სიკეთის რწმენა შეიძლება მხოლოდ...

— ბოროტების რწმენაც ხომ არსებობს? — შეაწვეტინა ვაჟამ.

— არა, რწმენა სიკეთის საფუძველია, სიკეთე კი რწმენის შედეგი. ბოროტება არ მოდის რწმენიდან და რწმენა არ არის ბოროტების შედეგი. აი, ეს არის სიკეთის უპირატესობა ბოროტებაზე და ესაა ღმერთის უპირატესობაც ეშმაკზე.

ვაჟა დაფიქრდა, თითქოს რაღაცას ყოყმანობდა.

— შენზე მაღლა არის ვინმე, ან რამე? — ჰკითხა მაინც. ღმერთს გაელიმა.

— ჩემზე მაღლა ვინ იქნება? რამდენი სიმაღლეც არ უნდა იყოს, ღმერთი ყველაფერზე მაღალია... რატომ მკითხე?

— რა ვიცი, — დაიბნა ვაჟა, მაგრამ მაინც გულწრფელად უპასუხა, — რატომღაც მომეჩვენა, უფრო სწორად, აზრმა გამკრა, რომ შენც ვილაცა გმართავს.

— არის საზღვარი, რომლის იქითაც ადამიანის გონება ვერ სწვდება. მხოლოდ მე ვიცი, მე, ერთადერთმა, რა არის ჩემზე მაღლა.

ვაჟამ ფეხით ფეხი მოსინჯა. ყველაფერი რიგზე იყო, მაგრამ რაღაცამ შეაწუხა თითქოს.

— როგორ თქვი წელან, ის, რაც მოხდა, შეუძლებელია, რომ მომხდარი აღარ იყოს, ხომ?

— ასე გითხარი, კი.

— და ეს კიდურები რომ გამიმთელე? — ჰკითხა ვაჟამ.

— ხომ გინდოდა, ხომ მთხოვე, რომ სასწაული მომეხდინა?!

— კი მაგრამ, ის კანონი როგორ იქნება, რაც მომხდარია, ყველაფერი აუცილებლობად რომ უნდა იქცეს?

— ის კანონი დარღვეულია. ამიერიდან, შენ მაგ კანონებით ვერ იცხოვრებ, — თქვა ღმერთმა და სავარძლიდან წამოდგა. ძოწისფერი, ულამაზესი ქსოვილისგან ნაკერმა მოსასხამმა უცნაურად გაიშრიალა.

— არ წახვიდე, — სთხოვა ვაჟამ. ღმერთი შეყოვნდა, — არ მინდა, კანონების გარეშე ვიცხოვრო.

— რაა? — გაუკვირდა ღმერთს.

— არ მინდა სასწაულით ცხოვრება. ბედისწერისა და შემთხვევითობის კანონებით ცხოვრება მინდა. აჰ, ამ მიწაზე და ამ

საზოგადოებაში მინდა ცხოვრება, — თქვა. მერე საწოლზე წამოჯდა და შეევედრა ღმერთს.

— მომაცილე კიდურები!

ღმერთმა მოწიწებით დაუჯრა თავი. მერე მთელი სხეულით გაფერმკრთალდა, გაბაცდა და თითქოს გალღვა, განიბნა ჰაერში.

ვაქამ საბანქვეშ ჩაყო ხელი. მუხლებსქვემოთ უზარმაზარი ნახვევები ეღო, აღარსად იყო კიდურები...

საკითხი თითქოს არ დამდგარა, მაგრამ ინგა, შინაგანად, საკმაოდ მწვავე დილემის წინაშე აღმოჩნდა — როგორ მოქცეულიყო, რა ექნა? მას უყვარდა ვაჟა, რომელსაც უმძიმესი ტრაგედია შეემთხვა. ცხადია, ინგა არ მიატოვებდა მას ვაკირვებაში. ისედაც ტრავმირებულს ახალ დარტყმას არ მიაყენებდა და მასთან ერთად იქნებოდა... მასთან ერთად, მაგრამ სანამდე? სულ? მთელი ცხოვრება? რანაირად უნდა ყოფილიყო მთელი ცხოვრება ვაჟასთან? ცოლად გაჰყოლოდა ხეიბარს? ახალგაზრდა კაცს ბედად ერგო, რომ ინვალიდის უმძიმესი ხვედრით ეცხოვრა ამ ქვეყანაზე. ინგას უნდა შეემსუბუქებინა მისთვის ეს მძიმე ხვედრი, მაგრამ როგორ? თვითონაც უნდა დაეტანჯა თავი მასთან თანაცხოვრებით? მსხვერპლის გაღება საყვარელი ადამიანის გულისთვის შესაძლებელიცაა და აუცილებელიც, მაგრამ მსხვერპლის გაღება მთელი ცხოვრება? ეს მსხვერპლზე მეტია, ეს თავგანწირვაა. მერე, არის კი ინგა მზად თავგანწირვისა და გმირობისთვის? — ამ კითხვებს უსვამდა იგი საკუთარ თავს და პასუხს ვერ პოულობდა. საკუთარ თავთანაც არ იყო ბოლომდე გულწრფელი, როდესაც ამბობდა, რომ პასუხს ვერ პოულობდა. სინამდვილეში, პოულობდა პასუხს და ეს იყო საკმაოდ მტკიცე პასუხი, რომ იგი არ იყო ამისთვის მზად. როცა ამ პასუხამდე მიდიოდა, თითქოს ამოისუნთქავდა, თითქოს იღებდა გადაწყვეტილებას, რომელიც მას ათავისუფლებდა უმძიმესი ხვედრისგან — ეცხოვრა და ცოლობა გაეწია ხეიბარისთვის, რომელიც ვერანაირად ვერ იქნებოდა სრულფასოვანი ადამიანი.

ნი. და როდესაც მიდიოდა იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ საკუთარ თავს ათავისუფლებდა მძიმე ხვედრისგან, მშვიდად ამოიხსენსუნთქავდა და, ახლა, თავისუფლებამოპოვებული და დიღემისგან თავდალწეული, უკვე ვაჟაზე იწუხბდა ფიჭრს, — როგორ უნდა იცხოვროს ვაჟამ, ხეიბარმა და ყველასგან მიტოვებულმა? მშობლები სანამდე შეძლებენ მის მოვლას? ვერც დაძმანი იჭნებიან მუდმივად ვაჟასთან. ესე იგი, ვაჟა მარტო უნდა დარჩეს საკუთარ ტკივილთან და ფიზიკურ უმწიკობასთან. იგი ვერასოდეს შეირთავს ცოლს და ვერასოდეს იგრძნობს შვილის შექმნის ბედნიერებას, რადგან თუკი ინგა, ვინც ვაჟას სიცოცხლეს ურჩევნია და ვისაც ასეთივე სიყვარულით უყვარს ვაჟა, იმის გამო, რომ მას ტრაგედია შეემთხვა, უარს ამბობს ვაჟას სიყვარულზე, მაშინ საიდან გამოჩნდება ადამიანი, ვინც ვაჟას ცოლობას დათანხმდება?! ან, რომ მოხდეს კიდევ ასეთი რამე, რა ფასი ექნება მაშინ ინგას სიცოცხლეს? რა მოტივით და რის გამო უნდა ვთქვა უარი ვაჟას ცოლობაზე? — მერამდენედ ეკითხებოდა ინგა საკუთარ თავს, — განა იმის გამო, რომ მე საერთოდ არ გავთხოვდები? ამას ხომ ვაჟას ცოლობა მირჩევნია. თუ იმის გამო ვამბობ უარს მის ცოლობაზე, რომ სხვაზე გავთხოვდე, როგორ შევძლებ მე, სიყვარულის უარყოფელი, სხვის შეყვარებას და ღირსეულ ცოლობას? როდესაც მეცოდინება, რომ სადღაც არსებობს ვაჟა, მიტოვებული, მიუსაფარი, უმწეო და უბედური, ნუთუ ოდესმე შევიგრძნობ ოჯახის, შვილების სიყვარულის ბედნიერებას? ეს ხომ სისულელეა და უაზრობა, ეს ხომ შეუძლებელია! — ასკენიდა იგი და თან ფიჭრობდა, — რა არის ადამიანი? განა, მთავარი ფიზიკური სრულყოფილებაა? ვაჟამ კიდურები დაკარგა. ეს ნიშნავს იმას, რომ ვაჟა უკვე აღარ არის ვაჟა? კი, ეს ნამდვილად ნიშნავს იმას, რომ ვაჟა აღარ არის და არც არასოდეს იქნება ისეთი, როგორიც იყო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ვაჟა ინვალიდია, მაგრამ ეს არავეითარ შემთხვევაში არ ნიშნავს იმას, რომ ვაჟა ვაჟა აღარ არის, — ფიჭრობდა, — მაშ, რატომ უნდა ვკრა ხელი ვაჟას, როცა მან სხეულის ნაწილი კი დაკარგა, მაგრამ არ დაუკარგავს ჩემდამი სიყვარულის თუნდაც მისხალი. შეიძლება ისე მოხდეს, რომ მთელი ცხოვრება გიყვარდეს ადამიანი, მაგრამ

შესაძლებლობა არ მოგეცეს, დაუმტკიცო მას, რომ იგი გიყვარს. განა, თავისთავად ბედნიერება არ არის ის, რომ საშუალება გაქვს დაუმტკიცო საყვარელ ადამიანს არა მარტო სიყვარული შენი, არამედ, ამ სიყვარულისთვის თავის გაწირვის მზაობაც. განა, ეს ერთიორად არ აამაღლებს ვაჟას სიყვარულს შენდამი? განა, საზოგადოებაც განსაკუთრებული ინტერესითა და მოწიწებით არ შეხვდება ამგვარ გადაწყვეტილებას?

მიჰყვებოდა ინგა ფიქრის ამგვარ მიმართულებას და წელანდელ გადაწყვეტილებას თავისუფლების მოპოვების შესახებ, პრინციპულად უპირისპირდებოდა.

ინგას განცდებს სხვა, პარალელური სიტუაციებიც ართულებდა. ინგას სიყვარულს და ისტორიას, რომელიც მას გადახდა, ინგას მშობლები და და-ძმა გაგებით შეხვდა, მაგრამ ამ სიყვარულის გაგრძელებას და აწ უკვე დახეიბრებულ ვაჟასთან ერთად ოჯახის შექმნის შესახებ გადაწყვეტილებას, თუკი ინგა ამას გადაწყვეტდა, ოჯახი როგორ შეხვდებოდა, ინგამ არ იცოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ვაჟასთან ყოველდღე სიარულს და ხშირად საავადმყოფოში ღამის თევასაც არ უშლიდნენ, ინგა არ გამოირიცხავდა, რომ ოჯახის პოზიცია მკვეთრად უარყოფითი ყოფილიყო. ამის შესახებ ცალკე ფიქრობდა ინგა.

იყო სხვა პრობლემაც:

ვაჟას თავზარდაცემულმა მშობლებმა მის ტრაგედიაში დამნაშავეს ძებნა დაიწყეს და „აღმოაჩინეს“ კიდეც. ეს „დამნაშავე“ სწორედ ინგა გახლდათ, ვისმა სიყვარულმა, მათი აზრით, დაღუპა კიდეც ვაჟა. მათ უკვე იცოდნენ, რომ ვაჟა სწორედ ინგას გამო გადადიოდა ვაგონიდან ვაგონში. ერთი ვერსიით, ინგას თურმე ჩანთა დარჩენია მეორე ვაგონში და ვაჟა სწორედ იმ ჩანთის მოსატანად გადადიოდა სხვა ვაგონში. იყო სხვა ვერსიაც, რომ, თითქოს, ვაჟას ინგას გამო ვილაცასთან ჩხუბი მოუვიდა და იგი ვაგონიდან გადააგდეს.

ერთი სიტყვით, ვინაიდან შვილს გამოუსწორებელი უბედურება შეემთხვა, დამნაშავეს პოვნა თითქოს ოდნავ ამსუბუქებდა და აიოლებდა მშობლების მდგომარეობას, მაგრამ უყურადღებოდ რჩებოდა ის გარემოება თუ რა მდგომარეობაში აყენებდა ეს ინგას და, განსაკუთრებით კი, თვითონ ვაჟას.

ეს ყველაფერი მას შემდეგ მოხდა, რაც ვაჟამ ოპერაცია გა-
დაიტანა და მის სიცოცხლეს უკვე არაფერი ემუქრებოდა. მშობ-
ლებმა ვაჟასთან ძმა და დები დატოვეს, თვითონ კი, გულმოკ-
ლული და მიწასთან გასწორებულნი, მარტვილში გაემგზავრნენ.
ვაჟამ წერილი მისწერა მშობლებს:

— უწინარეს ყოვლისა, ვისურვებთ ჩემგან მიყენებუ-
ლი ჭრილობის მოშუშებას. სამწუხაროდ, ცხოვრებაში ბე-
ვრი რამ ხდება გაუთვალისწინებელი, რისგანაც არც შე-
აღმოვჩნდი დაზღვეული, — წერდა ვაჟა, — შეცდომა ყო-
ველთვის ზიანის მომტანია, ზოგი მეტის, ზოგი ნაკლე-
ბის. ჩემმა შეცდომამ იმდენად დიდი ზიანი მოიტანა, გა-
მოსწორება შეუძლებელია. დიდი ჭრილობა მივიღე და
თქვენც უდიდესი ჭრილობა მოგაყენეთ, მაგრამ მე მაინც
მაქვს რწმენა, რომ მივალწევ იმას, რის მიღწევასაც ვცდი-
ლობდი. რაც მთავარია, ორივე მუხლი შემომრჩა და ვი-
ცი, რომ მალე გავლას შევძლებ.

მე არ ვაიოლებ მომხდარს. განა არ ვიცი, რას ნიშნავს
ფხვების დაკარგვა, განა არ ვიცი, თქვენგან უნაკლოდ გა-
ზრდილმა, ჩემს მიერ დაშვებული წინდაუხედაობითა და
ნაჩქარევობით თუ რა დიდი ტკივილი მოგაყენეთ. ისიც
კარგად მესმის, რომ ეს ჩემი კიდურები რამე დიდი საქ-
მისთვის არ შემიწირავს. დავკარგე არაფრისთვის, ჩემს
მიერ გაღებულ ამ უზარმაზარ დანაკლისს, არავისთვის
სიკეთე არ მოუტანია. ადამიანები ტყვიის წვიმას გადაუ-
რჩნენ, მე კი ორივე ფეხი დიდუბეში დავტოვე, ჩემს მი-
ერ დაშვებული შეცდომის წყალობით, მაგრამ ამის გამო
წუწუნი არაფერს შეცვლის. აწი, ამ ცხოვრებით უნდა
ვიცხოვრო და საჭირო განწყობაც უნდა შევიმუშაო. გამა-
გრდით და მერწმუნეთ, რომ სულით არ დავეცემა.

არის მეორე საკითხი, რომელიც, ჩემთან, სოფლიდან
ჩამოსულ მნახველებს მოაქვთ. საკითხი, რომელიც ჩემს
შეშფოთებას და გულისწყრომასაც იწვევს. იმას, რაც მე
შემემთხვა, თქვენ ვიდაც სხვას უკავშირებთ.

თითქოს, მე მატარებლიდან გადამაგდეს თუ რაღაცა
ამგვარი. ნუთუ, თქვენს შვილს, რომელსაც ეს ყველაფე-

რი გადახდა, არ უჭერებთ და ჭორებს უფრო სარწმუნოდ მიიჩნევთ?! ისიც გიფიქრიათ, რომ ეს ყველაფერი ინჯას მიერ იყო მოწყობილი, ნუთუ სირცხვილი არ არის, რომ აღამიანს, რომელსაც ჩემდამი სიკეთის მეტი არაფერი ამოძრავებს, ასე საშინელი ცილი დავწამოთ? ერთია, როცა არ იცი სიმართლე, მეორე კი, როცა არ გსურს გაიგო იგი.

როგორი მტკივნეული და მტანჯველიც არ უნდა იყოს, ობიექტურ რეალობას და ჭეშმარიტებას ვერსად გავეცევით.

თქვენ ჩემთვის არაფერი გიკითხავთ და სხვის ნათქვამს, სულელურ ჭორებს აყოლიხართ. ეს უაზრობაა, ეს სისულელეა და, ძალიან გთხოვთ, ჩემს ტანჯვას ახალ დარდას და სატანჯველს ნუ დაუმატებთ.

მე გპირდებით, რომ ჩემს ხვედრს ავიტან, ყველაფერს გავუძლებ და ჩემს მიზანს მაინც მივაღწევ. ვაჟა.

ამ ამბებიდან ოცდაორი წლის შემდეგ, 1990 წლის 16 სექტემბერს, ვაჟა, ოთხმოცდარვა წლის მამისგან, ევგენი გოროზიასგან დიდიჭყონიდან გამოგზავნილ ვრცელ ბარათს მიიღებს, რომელიც ერთგვარი ანდერძიც იყო და, როგორც ჩანს, ერთგვარი მონანიება-მობოდიშებაც, ალბათ, იმ წყნის გამო, რაც ვაჟამ მშობლებისგან მიიღო, მისთვის ყველაზე მძიმე პერიოდში.

მიუხედავად იმისა, რომ ვაჟამაც და ინგამაც, თავის დროზე, შესანიშნავად გაიგეს, ვაჟას ტრაგედიაში მისი მშობლების მიერ დამნაშავეის ძებნის ფსიქოლოგიური საფუძვლები და მათი ჭკვევის მოტივის განმაპირობებელი ის მძიმე სულიერი ტრავმა, რომელსაც არ შეიძლებოდა თავსდატეხილი უბედურების გამო ძლიერი შინაგანი აფეთქების გარეშე ჩაეგლო, როგორც ჩანს, მშობლები სიცოცხლის ბოლომდე განიცდიდნენ იმას, რომ შეილებს დიდი სულიერი ტკივილი მიაყენეს...

— მე ყოველთვის მათვლებდა შენი უსაზღვრო კაცთმოუგარეობა და ჭირთათმენის უდიდესი უნარი, რომელიც ბუნებამ გიბოძა, — შერდა მოხუცი მამა, რომელსაც ამ ბარათის დაწერის შემდეგ დიდხანს არ უცოცხლია, — წისქვილის ქვა არ დატრიალებულა შენს თავზე, თორემ

უმძიმესი წვალემა გარგუნა ბედმა, მაგრამ არ შედრკი, ნამდვილი გმირობა გამოიჩინე და სულთ არ დაეცა.

წერილში მამა სთხოვს შვილს, რომ მისი ეს ბარათი, როგორც ბაბუას მოსაგონარი, წაუკითხოს შვილებს... ამ წერილში მამა არ შეხებია თემას, რომლის შესახებაც ჩვენ ვსაუბრობთ, მაგრამ მასში ისე ხშირად კეთდება მახვილი ადამიანურობაზე, ჰუმანურობაზე, მიმტყვებლობაზე, კაცთმოყვარეობასა და სულის სიფაქიზეზე, რომ ადამიანის შინაგანი სამყაროსა და ფსიქოლოგიის შესანიშნავი მცოდნე ვაჟა კი არა, ნებისმიერი ადამიანი, ვინც იცის ვაჟას ისტორია და ვინც ამ წერილს თავიდან ბოლომდე წაიკითხავს, მაშინვე მიხვდება, თუ რას ევედრება შვილს მოხუცი მამა.

ურთიერთობების სიფაქიზე გოროზიების ოჯახის თვისება იყო...

ეს ბარათი, როგორც ვთქვით, ვაჟას ტრაგედიიდან ორი ათეული წლის შემდეგ დაიწერება. მანამდე კი...

ინგასთან ერთად ვაჟაც იტანჯებოდა ინგასთან მის მომავალ ურთიერთობებზე ფიქრით.

მან იცოდა, რომ ინგა მას არ გაწირავდა, თუმცა, ისიც შესანიშნავად იცოდა, რომ არც თვითონ გაწირავდა ინგას, რაც იმას ნიშნავდა, რომ მალე, ინგასთან ურთიერთობას გაწყვეტდა, რადგან წარმოუდგენლადაც კი მიაჩნდა ფიქრი ინგასთან თანაცხოვრებასა და ოჯახის შექმნაზე. მან იცოდა, რომ, ამიერიდან, მისი ცხოვრება ტანჯული და მარტვილი კაცის ცხოვრება უნდა ყოფილიყო, რომელიც მეცნიერებას, ფილოსოფიას შესწირავდა სიცოცხლეს და, თუ ოდესმე გავლას მოახერხებდა, მისი მარშრუტი უნივერსიტეტი და ბიბლიოთეკა იქნებოდა. სხეულით ხეიბარს და განახევრებულ კაცს, სულის სიფაქიზისა და გონებრივი სრულყოფისთვის უნდა ეზრუნა. იცოდა, რომ მეცნიერებისთვის მეტი დრო ექნებოდა, რადგან ახალგაზრდული ბედნიერება, დროს ტარება და ამტყვეფიური სიამენი სამუდამოდ დარჩა უკან.

ჯერჯერობით ვერ ელეოდა ინგას. ჯერჯერობით, ვიდრე ფსიქოლოგიურად არ მოლონიერდება და ვიდრე თავიდან არ ისწავლის ფეხზე გავლას, ინგას ვერ შეეღევა, რადგან ეს უკანასკნე-

ლი დღეებია მის ცხოვრებაში, როცა ჭერ კიდევ აქვს საშუალები
ბა უყუროს უსაყვარლეს არსებას, დატკბეს მისი ულამაზესი
სახით, მისი ხმის მომაჯადოებელი მუსიკალობით, მისი პაერო-
ვნებითა და კდემამოსილებით...

უყურობდა ვაჟა მის ბედისწერად მოვლენილ ამ საოცრებას
და ნანობდა თითქოს, ოდესღაც შემთხვევითობა რომ ეგონა
მასთან შეხვედრა. — ყველაფერი შემთხვევითია, ვიდრე მოხდე-
ბოდეს, მაგრამ ის, რაც მოხდა და აღსრულდა, ბედისწერაა
უკვე, — გაახსენდა ღმერთის მიერ მისთვის ნათქვამი და გაუხა-
რდა, რომ ინგას ბედისწერად მოვლენაში საექვო აღარაფერი
იყო. უყვარდა, განუზომლად უყვარდა ბედისწერა მისი, და თუ-
მცა კარგად იცოდა, რომ სულ მალე მას სამუდამოდ დაშორ-
დებოდა ფიზიკურად, ისიც იცოდა, რომ ვიდრე ცოცხალი იქნე-
ბოდა, მისი ულამაზესი ხატი არასოდეს წარიხოცებოდა მისი
გულიდან, მისი სულიდან და მხესიერებიდან.

ერთ დღეს პაწია ბარათი ჩაუდო ხელისგულში, — მერე
წაიკითხეო, — უთხრა.

წერილს სათაურიც ჰქონდა — „განწირულის ოცნების მი-
ღმა...“

— „პატიოსნება და სინდისი, — ასე იწყებოდა ბარათი, —
მწამს, მაგრამ, ამავდროულად, მძაგს და მეზიზღება ეს
სიტყვები. არა იმიტომ, რომ ისინი ცხოვრებაში არ არსე-
ბობენ, არამედ იმიტომ, რომ მათ თითქმის არავისთვის
მოუტანია ბედნიერება, ისინი თითქმის არასოდეს დაფა-
სებულა სადმე. სინდისისა და პატიოსნების გარეშე არ
მიცნობრია ერთი წუთითაც, მაგრამ განგებამ სხეულის
ნაწილები კი არ წამართვა, უპირველეს ყოვლისა, თქვენ-
ნი თავი წამართვა...“

მე მოგისმინეთ თქვენ და ვიგრძენი მწვავე გულისტი-
ვილი, ვიგრძენი, რომ თქვენ ყველაფერზე მალლა სიყვა-
რულს აყენებთ, თქვენ მართალი ხართ, ასეც უნდა იყოს,
მაგრამ არის მეორე საკითხიც. მე არასოდეს ვყოფილვარ
ეგოისტი, მხოლოდ საკუთარი ინტერესებით არასოდეს მი-
ცნობრია. არასოდეს მიფიქრია მხოლოდ ჩემი ბედნიერე-
ბისთვის. ბედნიერება მე თქვენთან ერთად წარმომედგინა,

მაგრამ დღეს, როცა მე არ შემიძლია ბედნიერება მოვანიჭოთ თქვენ, რა უფლებით უნდა მივიღო თქვენგან მონიჭებული ბედნიერება? რა უფლება მაქვს ასე უზარმაზარი ტკივილი მივაყენო თქვენს ოჯახს, მშობლებს, რომლებიც გასაოცარი გავებით ეკიდებიან ჩემს მდგომარეობას?!

მე არასოდეს გავაკეთებ იმას, რისი გაკეთების უფლება შესანიშნავად ვიცი, რომ არ მაქვს. ვაჟა.

ვაჟამ მიიღო მისთვის ყველაზე მძიმე, მაგრამ, ამავე დროს, ყველაზე კეთილშობილური გადაწყვეტილება, ვინაიდან ამ გადაწყვეტილების მიღებისას იგი ხელმძღვანელობდა არა მისი პირადი ინტერესებიდან გამომდინარე, არამედ ინგას ინტერესებიდან გამომდინარე.

ვაჟას ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციის პროცესმა გაასწრო მისი ფიზიკური რეაბილიტაციის პროცესს.

ნაცვლად იმისა, რომ ახლობლებს, მეგობრებს ვაჟა გაემხნევებინათ, პირიქით, ვაჟა თვითონ ამხნევებდა ყველას, ვისაც მისი ტრაგედია გულთან მიეტანა და შეწუხებული იყო.

მიუხედავად იმისა, რომ ჯერჯერობით არაეისტთვის, თვით ექიმებისთვისაც არ იყო ნათელი თუ რამდენად შეეგუებოდა ვაჟა პროთეზებს და შეძლებდა დაბრუნებოდა ცხოვრებას, ვაჟა ისეთ უზარმაზარ სულიერ მხნეობას იჩენდა, რომ გარშემო ყველა განცვიფრებაში მოჰყავდა...

ოპერაციიდან მესამე თუ მეოთხე დღეს, იგი პროფესორმა ვენორ ჭვაჩავამ მოინახულა. პროფესორი ჭვაჩავა ვაჟას ლოგიკის საფუძვლებს უკითხავდა. სხვათა შორის, მან პირველი დღეებიდანვე შეამჩნია ვაჟა, რომელიც ლოგიკის მიმართ განსაკუთრებულ ინტერესს ამჟღავნებდა. ახლა, როდესაც შეიტყო იმ ტრაგედიის შესახებ, რომელიც ვაჟას შეემთხვა, საავადმყოფოში მივიდა.

— ვაჟა, — უთხრა პროფესორმა ჭვაჩავამ, — ვინმე რომ გაკანდიერდეს და შენი მდგომარეობის შემსუბუქება სცადოს, ეს ძალიან დიდი შეცდომა იქნება. შენ უდიდესი ტრაგედია შეგემთხვა, რომელიც მთელ შენს ცხოვრებას არსებითად ცვლის და, რომელიც მთელი სიცოცხლის მანძილზე გაგყვება, როგორც უმძიმესი ტვირთი, მაგრამ შენ ფილოსოფოსი ხარ, რის

გამოც საგანთა და მოვლენათა ფილოსოფიური ჰერეტიკა მოგე
თხოვება. ვინაიდან, განგებამ და შემთხვევამ ეს განსაცდელი
გარგუნა, მას შინაგანი მზაობით და ერთგვარი გაგებითაც უნდა
შეხვდე. მართალია, დიდია ტკივილი, რომელიც შენ უნდა ატა-
რო, მაგრამ არ არის გამორიცხული, რომ ამ ტკივილმა, ღრმა
განცდებმა და, მართალია ავად, მაგრამ მაინც ბედისგან გამორ-
ჩეულობამ, შენ ფილოსოფიაში უფრო მეტი შეგაძლებინოს,
ვიდრე ამას ტრაგედიის გარეშე შეძლებდი.

— ბატონო ვენორ, მადლობელი ვარ, რომ შეწუხდით, ჩემი
ტკივილი გულთან მიიტანეთ და სანახავად მობრძანდით, —
თქვა ვაჟამ, — მე ვიცი და კარგად ვაცნობიერებ ჩემთვის რა
მძიმე შედეგით დამთავრდა ჩემი ერთი შეცდომა, მაგრამ შევე-
ცდები ფარ-ხმალი არ დავყარო. ვიცი, რომ არც წუწუნი უშ-
ველის ამ საქმეს და არც ცხოვრებაზე ხელის ჩაქნევა.

პროფესორმა მოუწონა სტუდენტს ოპტიმიზმი. მერე ცო-
ტა ხანი სოციოლოგიის, როგორც ერთ-ერთი საინტერესო ფი-
ლოსოფიური დისციპლინის პერსპექტივებზე ელაპარაკა. ისიც
უთხრა, რომ შესაძლებელი იყო თბილისში სოციოლოგიის და-
მოუკიდებელი კათედრის დაფუძნებაზე ფიქრი, მიუხედავად იმი-
სა, რომ ასეთი პროფილის კეთედრა საბჭოთა კავშირის არც
ერთ უნივერსიტეტში არ არსებობდა.

პროფესორი ცდილობდა უმძიმეს მდგომარეობაში მყოფი
ვაჟა აქედანვე განეწყო საზოგადოებრივი და სამეცნიერო კუ-
თხით ფიქრისკენ და, როდესაც მიხვდა, რომ ახალგაზრდა კაცი,
რომელსაც ასეთი მძიმე ოპერაცია ჰქონდა გადატანილი, ცოტა
ხნით მაინც განარიდა საკუთარ უბედურებაზე დარდს და, თა-
ნაც, სამომავლო ფიქრისთვის მის ცნობიერებაში პატარა მარ-
ცვალის ჩააგდო, ვაჟას მხნეობა უსურვა და დაემშვიდობა.

ორიოდე დღის შემდეგ ვაჟას სანახავად უნივერსიტეტის რე-
ქტორი, მსოფლიოში ცნობილი მეცნიერი და უდიდესი ავტო-
რიტეტი ილია ვეკუა მივიდა, რომელიც, მისთვის დამახასიათ-
ებელი სიტბოთი და გულისხმიერებით ესაუბრა ვაჟას, გაამხნევა
და ყოველგვარ დახმარებას შეჰპირდა.

ვაჟას მშობლებს ცალკე დაელაპარაკა. მიუხედავად იმისა,
რომ საბჭოთა კავშირში ყოველგვარი სამედიცინო მომსახურე-

ბა უფასო იყო, მან აღუთქვა, რომ ყველა ხარჯს, რაც საჭირო იქნებოდა წამლის შესაძენად, პროთეზის გასაკეთებლად, სანატორიუმში გასაგზავნად თუ სხვა რამისთვის, სახელმწიფო უნივერსიტეტი გაიღებდა. მერე ცოტა ხნით ინგა გაიხმო.

— შეილო, ინგა, — ეუბნებოდა ეს ქარმაგი და მსოფლიო მათემატიკური სკოლისთვის ხელით სატარებელი მეცნიერი, — მე შევიტყვე თქვენი დამოკიდებულების შესახებ და გულწრფელად უნდა გითხრა, რომ ამ ნიჭიერი ახალგაზრდის ბედი დღეს შენს ხელთაა. მხოლოდ შენ შეგიძლია მისი გადარჩენა... — აკადემიკოსს ხმა აუკანკალდა და იძულებული გახდა დაწყებული წინადადება დაუმთავრებლად შეეწყვიტა, თუმცა, ნათქვამიც საკმარისი იყო ინგასთვის. იგი თავდახრილი იდგა და ხმას არ იღებდა. აკადემიკოსმა მხარზე მოჰხვია ხელი და მისი თავი წამით მკერდზე მიიკრა...

ინგა გამუდმებით ვაჟაზე ფიქრობდა. არა მარტო ვაჟაზე, არამედ სიყვარულზე, კეთილშობილებაზე, მოვალეობასა და თავგანწირვაზე.

— განა, შესაძლებელია ადამიანმა უარი თქვას ამ ღირებულებებზე და მაინც ადამიანი ერქვას? — ხშირად ეკითხებოდა იგი თავისთავს და ყოველთვის ერთსა და იმავე პასუხს აძლევდა, — ყოვლად ფუჭი და უნაყოფო იქნება იმ ადამიანის ცხოვრება, ვინც მარტო საკუთარი ინტერესების ტყვეობაში გაატარებს თავის წუთისოფელს.

ინგამ იცოდა, რომ ვაჟას მშობლები სწორედ მას ადანაშაულებდნენ ვაჟას უბედურებაში, მაგრამ ცდილობდა, ამ ამბავსაც გაგებით მოკიდებოდა. ყოველ შემთხვევაში, წყნა არც გაუვლია გულში, ვინაიდან გრძნობდა, რომ იმ ელდისა და თავზარდაცემის შემდეგ, რაც ვაჟას მშობლებმა განიცადეს, არ იქნებოდა გამართლებული მათთვის ობიექტური და გარედან მაყურებელი ადამიანების პოზიციიდან მსჯელობა მოეთხოვა.

ინგას პოზიციაც თანდათანობით ყლიბდებოდა და მისი გადაწყვეტილება, რომ სიყვარული დაეყენებინა ყველაფერზე მაღლა, პირველ რიგში, კეთილშობილური გადაწყვეტილება იყო, ვინაიდან ამ გადაწყვეტილების მიღებისას იგი გამოდიოდა არა პირადი ინტერესებიდან, არამედ ვაჟას ინტერესებიდან.

და როცა ისინი ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად იღებდნენ
ორ, ერთმანეთის გამომრიცხავ გადაწყვეტილებას, სიყვარულის
გრძნობისგან ბოლომდე თიშავდნენ ეგოისტურ მომენტებს, პრა-
ქტიკულად, სიყვარული ალტრუიზმის, სათნოებისა და კეთილ-
შობილების იმგვარ სიმაღლეზე აჭყვდათ, რომანებში რომ წა-
გვიკითხავს, მაგრამ ცხოვრებაში ძალიან იშვიათად ან თითქმის
რომ არ გვხვდება, სამწუხაროდ.

●

ბევრი იწვალა ადამიანის გონებამ, რომ ადამიანისთვის მისი
სხეულის დაკარგული ესა თუ ის ნაწილი ხელოვნური ნა-
წილით შეეცვალა. ზოგ შემთხვევაში ეს არც ისე რთული იყო,
ზოგ შემთხვევაში კი — ძალიან რთულიც. კბილის პროთეზი-
რებას ადამიანი ადვილად ახერხებს და ძალიან კარგადაც გამო-
სდის, მაგრამ თვალის პროთეზირება, საერთოდ, არ გამოსდის.
მოკვეთილი მკლავისა და ხელის მტევნის პროთეზირების ეფე-
ქტი ძალიან დაბალია, ქვედა კიდურების პროთეზირება მეტ-
ნაკლებად ეფექტიანი გამოდის იმ შემთხვევაში, როცა ერთ კი-
დურზეა ლაპარაკი, მაგრამ, როდესაც საქმე ორივე კიდურს
ეხება, ეს, რა თქმა უნდა, გაცილებით რთულია.

ასეა თუ ისე, ვაჟასთვის სხვა გამოსავალი არ არსებობდა.
სამთვიანი ტანჯვა-წამების შემდეგ, პროთეზის მოსინჯვის დღეც
დადგა.

არ შევუდგებით ამ პროცესის დეტალურ აღწერას, რადგან
მკითხველისთვის ისედაც ცხადი იქნება, რომ ეს პროცედურა
არა მარტო ტექნიკური თვალსაზრისით იყო დაკავშირებული
გარკვეულ უხერხულობასთან, არამედ ერთგვარი ფსიქოლო-
გიური მიუღებლობისა თუ ადამიანისთვის სულაც შეურაცხ-
მყოფელი მომენტის გამოც.

როდესაც ბავშვი ფეხს იდგამს, ეს არის ულამაზესი და, თუ
გნებათ, ღვთაებრივი პროცესი, მაგრამ, როდესაც ადამიანს
ზრდასრულობაში უწევს ამ პროცესის გამეორება, ამაში არა-
ფერია ესთეტიკური და გაცილებით მეტია დამთრგუნავი, შე-
ურაცხმყოფელი და, თუ გნებათ, თავზარდამცემიც...

ყოველ შემთხვევაში, ვაჟამ გაიარა ეს მტანჯველი პროცესი და საკმაოდ დიდი წვალებისა და ძალისხმევის შემდეგ დადგა პროთეზებზე.

ძნელი იყო პირველი გასვლა ქუჩაში. თვითონ ვაჟაც ვერ გეტყვოდათ, ფიზიკურად უფრო მტანჯველი იყო მისი მდგომარეობა თუ ფსიქოლოგიურად. შეგუება იმასთან, რომ მთელი ცხოვრება ამ ოჩოფეხებით უნდა ევლო, ძალიან ძნელი იყო...

მარტო გამოვიდა სახლიდან. არც ძმას, არც დას არ მისცა უფლება, რომ გაპყლოდნენ.

სახლის წინ პატარა სკვერი იყო. სკამზე ჩამოჯდა. პროთეზებს შეუჩვეველი იყო და ტკივილი აწუხებდა, მაგრამ ითმენდა. რომ ჩამოჯდა, ტკივილმა უკლო. ინსტინქტურად ფეხის ფეხზე გადადებდა მოუნდა, მაგრამ უცებ შეჩერდა. არ იცოდა, რამდენად ბუნებრივად გამოუვიდოდა ეს სრულიად მარტივი პროცესი. მიმოიხედა, ვინმე ხომ არ მიყურებსო. ბაღში ვიღაცები ტრიალებდნენ, მაგრამ ახლოს არავინ იყო და მასაც არავინ უყურებდა. მარჯვენა ფეხი გადაიდო მარცხენაზე. ჩვეულებრივად გამოუვიდა, მაგრამ ფეხი რომ ასწია, მძიმე მოეჩვენა პროთეზი, უფრო მძიმე, ვიდრე სიარულის დროს ეჩვენებოდა.

მზით გაკაშკაშებული ამინდი იდგა, ცხელოდა.

შადრევანთან ბავშვები წუწუაობდნენ. ერთმანეთს დასდევდნენ, დარბოდნენ. საოცრად მოქნილად ასხმარტალებდნენ გამხდარ ფეხებს.

ჩიტები ჭიკჭიკებდნენ. ერთი, აგერ, ცხვირწინ დაუსკუპდა ვაჟას, ჩხირივით წვრილი ფეხებით დახტოდა აქეთ-იქით და საკენკს ეძებდა. მერე შეეშინდა რალაცის, დაიჭიკჭიკა, ჯანმრთელი ფრთებით შეფრთხილდა და იმ წვრილი ფეხებით შეხტანის ტოტზე.

ოდნავ მოშორებით ძალი იწვა. წინა თათები წინ გაეშვირა და თავი იმ თათებზე ედო. მიღულულ თვალებს ხანდახან ახელდა, მაგრამ მალე ისევ მოწყურავდა. მერე უკანა თათი ასწია, ენერგიულად მოიფხანა ბეჭი.

ვაჟამ პროთეზებზე მორგებულ საკუთარ ფეხსაცმელებს დახედა. სიცოცხლით სავსე ფეხსაცმელები, ალბათ, არავის უნახავს, მაგრამ ასეთი უსიცოცხლო ფეხსაცმელებიც აქამდე არ

ენახა ვაჟას. ოდნავ გვერდულად მოქცეულნი, თითქოს უხალ-
სოდ და მოწყენილნი გამოიყურებოდნენ. — ფეხსაცმელი არა-
სოდეს მომიჭერს, — მწარე ირონიით გაიფიქრა. ახლა ფეხ-
საცმელი კი არა, ფეხები ეცვა თითქოს, რომელიც წვივებზე
უჭერდა და სტკენდა...

საერთოდ, იმდროინდელი საბჭოთა პროთეზები არ იყო და-
ხვეწილი. რამდენიმე წლის შემდეგ, ვაჟას გაცილებით უფრო
მაღალი ხარისხის პროთეზებს ჩამოუტანენ, თვითონაც გაცი-
ლებით მეტად მიეჩვენა მდგომარეობას როგორც ფიზიკურად,
ისე ფსიქოლოგიურადაც და უკვე ისე ივლის ხელოვნური ფე-
ხებით, რომ დაკვირვებულნი თვალისთვისაც კი ძლივს შესამჩნე-
ვად იკოჭლებს.

ვაჟამ ისე გაითავისა პროთეზები, რომ გარშემომყოფი უხ-
ლოესი ადამიანებისთვისაც კი შეუმჩნეველი რჩებოდა ის დის-
კომფორტი, რომელსაც ვაჟას ისინი უქმნიდნენ.

ერთხელ, ქვათახევის ეკლესიის სანახავად ექსკურსიაზე წა-
სულმა თანამშრომლებმა ეკლესიასთან მდებარე პატარა გო-
რაკზე ასვლა გადაწყვიტეს, ვილაცამ თქვა, იქიდან ძალიან ლა-
მაზი პანორამა იშლებაო, მაგრამ მერე გადაიფიქრეს, ვაჟა იქ
ვერ ამოვა და თავს დაჩაგრულად ნუ ვაგრძნობინებთო. ათიო-
დე წუთის შემდეგ, ყველასთვის მოულოდნელად, ვაჟამ იმ გო-
რაკიდან გადმოსძახა მეგობრებს და მასთან ასვლა ურჩია, აჭე-
დან შესანიშნავი სანახაობა იშლებაო. როგორც ჩანს, მიხედა
თუ რატომ თქვეს უარი იქ ასვლაზე მისმა მეგობრებმა.

ეს ყველაფერი მერე მოხდება, ბევრი ტანჯვა-წვალების გადა-
ტანის შემდეგ, მაგრამ მიზანი — საკუთარი ნებისყოფისა და
ძალისხმევის მაქსიმალური მობილიზების ხარჯზე მიელწია იმი-
სთვის, რომ სულიერი წონასწორობა შეენარჩუნებინა და ცხო-
ვრებაში მისი ადგილისა და ფუნქციისთვის მიეგნო — ღირდა
წვალებად.

მთავარი მაინც ინგასთან ურთიერთობა იყო. ვაჟას გადაწყ-
ვეტილება, რომ უარი ეთქვა ინგაზე, რათა მისი ხვედრის გაზი-
არებით არ დაეტანჯა იგი, ძალაში რჩებოდა. თუმცა, ინგას
გადაწყვეტილებაც, რომ სიყვარულისთვის ხელი კი არ ეკრა,
პირიქით, ვაჟას მძიმე ხვედრის გაზიარებაში ეპოვნა ბედნიერე-

ბა, ასევე რჩებოდა ძალაში.

ინგას ამ მტკიცე გადაწყვეტილებას ხელი შეუწყო მისი როგორც ხის ერთსულოვანმა პოზიციამაც. მშობლებიც, და-ძმაც, მიუხედავად იმისა, რომ კარგად აცნობიერებდნენ მდგომარეობის სირთულეს, მაინც სიყვარულის მხარეს იხრებოდნენ.

ინგას მამამ, ქართული ტრადიციული სულისკვეთების პიროვნებამ, შალვა კოკაიამ, ამ საკითხზე მსჯელობა ერთი წინადადებით დაამთავრა.

— სიყვარული არც გართობაა და არც ფუფუნება, სიყვარული მოვალეობაა. ვინც უყვართ, იმას გაქირავებაში არ ტოვებენ. თუ გიყვარს, ეს საკითხი არც უნდა აქციო განხილვის საგნად.

ინგას დედას, ლილის, მართალია არ უაქტიურია, მაგრამ მისი დუმილი, როგორც ყველა სხვა შემთხვევაში ხდება-ხოლმე, უფრო თანხმობის ნიშანი იყო, ვიდრე წინააღმდეგობისა. ინგას უმცროსი და — როენაც სიყვარულს აყენებდა ყველაფერზე მაღლა, ხოლო ძმა — რეზო, ვის თვალწინაც დატრიალდა ვაჟის ტრაგედია და ვისმა გამჭკრიახობამ და საზრიანობამ, დაქრილს ქაშკაშები რომ მოუჭირა კიდურებზე, ვაჟას სიცოცხლე შეუნარჩუნა, მის მიმართ ისეთ ჭირისუფლურ დამოკიდებულებას და ადამიანურ თანადგომას განიცდიდა, რომ ერთი წუთითაც არ უშვებდა საკითხის სხვაგვარად გადაწყვეტის შესაძლებლობას...

დიდხანს წვალობდა ვაჟაც, მაგრამ მის კეთილშობილებასაც სიყვარულმა სძლია, არა იმიტომ, რომ კეთილშობილების დეფიციტს განიცდიდა, არამედ იმიტომ, რომ მისი სიყვარული ინგასადმი ყოვლისმომცველი და მისი მტკიცე ნებისყოფისთვისაც დაუძლეველი აღმოჩნდა...

და იდგა ვაჟა მის ბედისწერასთან ერთად ეკლესიაში და ჩურჩულით იმეორებდა მოძღვარის მიერ წარმოთქმულს:

— ღმერთისა და კაცის წინაშე წარმოვსთქვამ საზეიმო ფიცს, რომ სიცოცხლის ბოლომდე მეყვარება მეუღლე და თანამეცხედრე ჩემი ინგა კოკაია, გავიზიარებ მის ყოველ ჭირსა და ლხინს და არ დავეშორდები, ვიდრე სიკვდილი არ დაგვაშორებს!

მასთან ერთად წარმოსთქვამდა ინგა:

— ღმერთისა და კაცის წინაშე წარმოვსთქვამ საზეიმო ფიცს,

რომ სიცოცხლის ბოლომდე მეყვარება მეუღლე და თანამეცხედრე ჩემი ვაჟა გოროზია, გავიზიარებ მის ყოველ ჭირსა და ღონის და არ დაეშორდები, ვიდრე სიკვდილი არ დაგვაშორებს.

მერე შეუცვალა ბეჭდები მოძღვარმა და უბრძანა ამბორეყოთ ერთმანეთისთვის. და როცა ოდნავ შეეხო მათი ტუჩები ერთმანეთს, ორივეს ერთნაირად შეეფეაკლათ დაწვები, მღელვარებისგან სუნთქვა შეეკრათ და დახარეს თავი...

წლისთავზე ზაზა ეყოლათ, ორი წლის შემდეგ, ტყუპი ვაჟი — ზურაბი და ზვიადი, მაგრამ ბედმა კიდევ ერთხელ უმუხთლათ და, ხუთი თვის ასაკში, ზვიადი გარდაეცვალათ.

თორმეტი წლის შემდეგ კიდევ ერთი ვაჟი ეყოლათ — ლევანი.

გოროზიების ოჯახს არც შემდეგ მოჰკლებია ტკივილი და ტრაგედიები. ჯერ ვაჟას დას, აზას გარდაეცვალა 22 წლის ვაჟი — გოგიტა. სულ მალე კი, ძმას — ბენოს გამოეცალა ხელიდან 28 წლის ვაჟიშვილი — კახა...

ინგასაც ახალგაზრდა ასაკში დაედუბა საოცრად ყურადღებიანი და მზრუნველი მამა — შალვა კოკაია, ერთადერთი და — როენა, მისი მეუღლე — ელბერტი. გარდაიცვალა მამაც, უკეთილშობილესი ჭართველი ვაჟკაცი შალვა კოკაია.

მოკლედ, ცხოვრება თავისი გზით მიდიოდა...

ოცდაჩვიდმეტი წელი იცხოვრეს ერთად. ოცდაჩვიდმეტი წელი ზიდეს მძიმე ჯვარი. იყო მრავალი სიხარული, იყო ჩვეულებრივი, ნაცრისფერი დღეებიც, მაგრამ, როგორი საკვირველიც არ უნდა იყოს, სიყვარულს არ მოჰკლებია ხასხასა ფერები...

გმირები ერთხელ ხდებიან გმირები, ხოლო ვაჟას ცხოვრება ყოველდღიური, ყოველწუთიერი გმირობა იყო. მან მოიპოვა სამეცნიერო რეგალიები — დოცენტის, პროფესორის წოდებები. აირჩიეს საქართველოს ეროვნულ და სოციალურ ურთიერთობათა აკადემიის ნამდვილ წევრად. მისი სამეცნიერო მოხსენებები ყოველთვის ყურადღების ცენტრში ექცეოდა როგორც საქართველოში, ასევე საბჭოთა კავშირსა და საზღვარგარეთის მრავალ სამეცნიერო თავყრილობებზე.

ვაჟას მეცნიერულ ნაშრომებს მომავალი თაობებიც ვერ აუვლიან გვერდს, რადგან ზერელედ და ზედაპირულად არაფერი

უწერია და უკეთებია.

ოცდაჩვიდმეტი წელი მეცნიერული და საზოგადოებრივი საქმიანობით, მეგობრებთან ურთიერთობებით, ადამიანური ვნებებით, წარმატებებისა და წარუმატებლობის განცდებით აღსავსე, სისხლსავსე და ენერგიული ცხოვრებით ცხოვრების წლები იყო, მაგრამ იმ ოცდაჩვიდმეტი წლის შესახებ წიგნის ამ ნაწილში მკითხველებს არ გადავლლით, ვინაიდან ამ საქმეს, ჩვენზე უკეთესად, ვაქვასა და ამ პატარა მოთხრობის ავტორის კოლეგები და მეგობრები გააკეთებენ. მათ მოგონებებს ვაქვას ცხოვრებასა და მეცნიერული მოღვაწეობის შესახებ შემდეგ წიგნის მეორე ნაწილში წარმოგიდგინებ. ჩვენ კი გავუხსწრებთ მოვლენებს, გამოვტოვებთ ვაქვას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის თითქმის ოთხ ათეულ წელიწადს და 2004 წელში გადმოვიწვავთ, როდესაც იგი 60 წლისა შესრულდა.

უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში გამართული საიუბილეო საღამო ვაქვას სამეცნიერო ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ერთგვარი შეჯამებაც იყო, მაგრამ უფრო მეტად მაინც მომავლისკენ მიმართული მზერა გახლდათ, რადგან 60 წელი მეცნიერისთვის მხოლოდ სიმწიფისა და მიღწევების შეჯამების ასაკია. მაშინ არაფერ იცოდა, რომ ვაქვას მომავალი ძალიან ხანმოკლე იქნებოდა.

იმ დღიდან ვაქვამ თითქმის ერთი წელი იცხოვრა. ზუსტად ხუთი დღე დააკლდა დაბადების დღემდე — 26 დეკემბრამდე.

დეკემბრის პირველი რიცხვები იყო, 2005 წლის ზამთარი დგებოდა.

ვაქვას კათედრიდან დაურეკეს.

ჩვეულებრივად მოიკითხა თანამშრომელი, რომელმაც დარეკა, ცოტა ხანს ისაუბრეს.

— დღეს, რომელ საათზე მობრძანდებით? — ჰკითხა თანამშრომელმა, მაგრამ ვაქვამ არ უპასუხა. თანამშრომელმა იფიქრა, შეკითხვა ვერ გაიგო.

— დღეს, რომელ საათზე მობრძანდებით კათედრაზე? —

კვლავ გაუშეორა კითხვა.

— არ ვიცი... — გაისმა პასუხად და რამდენჯერმე გაიმეორა,
— არ ვიცი... არ ვიცი... არაფერი არ ვიცი...

— ბატონო ვაჟა, — შემცბარ თანამშრომელს უნდოდა კი-
დევ რალაცა ეთქვა, მაგრამ ყურმილში კვლავ ის უცნაური სი-
ტყა გამეორდა.

— არ ვიცი...

კავშირი გაწყდა...

ჭალაქის მეცხრე საავადმყოფოში ვაჟას თავის არის კომპიუ-
ტერული გამოკვლევა ჩაუტარეს.

ღიაგნოზი საიდუმლოდ უთხრეს ინგას: თავის ტვინი სიმსი-
ვნური მეტასტაზებით იყო დასერილი.

ინგას არ გაჰკვირვებია ღიაგნოზი.

ამ თავმა, ამ ტვინმა ბევრი რამ გადაიტანა, არა მარტო პი-
რადი ტრაგედია — ტკივილი, სიხარული, ბედნიერება, უბედუ-
რება, არამედ საზოგადოებრივი ტრაგედიები, სამოქალაქო ომები,
ტერიტორიების დაკარგვა, საქართველოს პოლიტიკური, ეკო-
ნომიკური, ცნობიერი და ზნეობრივი ნგრევა, ღირებულებათა
გადაფასება, აგერ, უნივერსიტეტისა და განათლების სისტემა-
ში დაწეხული ჭაოსი, განუკითხაობა და ნგრევა... კვლავ ნგრე-
ვა. ოჯახის, შეილების, ქვეყნის მომავალზე ფიქრი და დარდი,
მის ცხოვრებაში შემოქრილი შემოდგომა და მოახლოება იმი-
სა, რასაც სხვებისთვის სიბერე ერქვა, ვაჟასთვის კი... ღმერთმა
იცის, რა იქნებოდა ან როგორი იქნებოდა ვაჟას სიბერე, დაუ-
ძლურებული და ენერჯისგან დაცლილი სხეული როგორ უნდა
ეტარებინა მის ერთგულ პროთეზებს? შეძლებდა კი, სიბერეში
ღირსების შენარჩუნებას? ეს კითხვა მთელი ცხოვრება სტანჯა-
ვდა ვაჟას. მართალია, პროთეზებზე იდგა, მაგრამ კაცური, ადამი-
ანური ღირსება არასოდეს დაუკარგავს. ისე ახერხებდა ცხო-
ვრებას, რომ თვით მეუღლესაც კი, ვინც ყველა დარდი და
ტკივილი ვაჟასი, ბოლომდე გაიზიარა, იგი უმწეო და ღირსება-
შელახული არასოდეს უნახავს. ვაჟა არასოდეს გამხდარა მოსა-
ვლელი, ვაჟას ყველაზე მსუბუქი ავადმყოფობის უფლებაც კი
არ მიუცია საკუთარი თავისთვის, რომ უმწეოდ არ ჩვენებოდა
არავის, განსაკუთრებით კი, ინგას. არა, იგი ყოველთვის თვი-

თონ იყო ყველას მომეღვლი. იგი ყოველთვის მხნე იყო, ყოველთვის ფორმაში იყო, მაგრამ სიბერეზე ფიქრი აწუხებდა მაინც. და რაც უფრო ახლოვდებოდა ეს დღე, მით უფრო ნერვიულობდა და განიცდიდა. არა, არ სურდა მოსავლელი გამხდარიყო.

ინგამ იცოდა, უფრო სწორად, გრძნობდა, ვაჟა არასოდეს დაუშვებდა, რომ ოჯახს ტვირთად დასწოლოდა. და თუ ეს ხვედრიც გარდუვალა იქნებოდა, ვაჟა, შინაგანად, იმ საბედისწერო ნაბიჯისთვისაც მზად იქნებოდა, რაც ესოდენ მიუღებელია ქრისტიანული მორალისთვის, მაგრამ ვაჟას ამის უფლება მოპოვებული ჰქონდა — ის ხომ ღმერთთან იყო ნასაუბრები, მაშინ, ოცდაჩვიდმეტი წლის წინ, როცა სასწაულით ცხოვრებას შემთხვევითობისა და აუცილებლობის კანონებით ცხოვრება არჩია. ოცდაჩვიდმეტი წელიწადი უმძიმესი ტვირთის ზიდვა, მას აძლევდა უფლებას, რომ...

არა, ვაჟას ამის შესახებ არასოდეს არაფერი უთქვამს, მაგრამ ვაჟას ცხოვრებაში, მის გონებასა და არსებობაში განა რამე იყო ისეთი, რასაც ინგა ვერ ჩასწვდებოდა?

იცოდა ინგამ, რამდენ რამეს ხარშავდა ამ ჰქვიანი კაცის ტვინი და გონება. როგორც ჩანს, ველარ გაუძლო ამ ჯოჯოხეთურ დატვირთვას ტვინმა და წარმოიქმნა მასში მკვდარი უჯრედი, რომელიც იმ ვერაგი სენის კანონების მიხედვით, გამრავლდა, გავრცელდა და დაიპყრო მთლიანად ვაჟას გონება...

საავადმყოფოში დარჩენას აზრი არ ჰქონდა. იმავე დღეს გადაიყვანეს სახლში. ორიოდ კვირა გაატარა სიზმრებისა და ხილვების სამყაროში, მაგრამ ის, რასაც ხედავდა, იმდენად ცხადად და ხელშესახებად ხდებოდა, რომ სიზმარს ვერაინაირად ვერ დაარქმევდა.

იმ ღამეს მისი დიდი მასწავლებელი რომ გამოეცხადა, მიხვდა, ორი სამყარო — რეალური და ირეალური ისე დაახლოვდა მისთვის, რომ აჭედან იქით გადასვლა და იქიდან აჭეთ გადმოსვლა შესაძლებელი გახდა...

პროფესორი ვენორ ჭეჩიხია ოცდასამი წლის წინათ, 1982 წლის 13 მარტს გარდაიცვალა. 2004 წლის გაზაფხულზე მისი დაბადებიდან მეოთხმოცე წლისთავი აღნიშნეს უნივერსიტე-

ტში და ამ ღონისძიებას, მის კოლეგებსა და მეგობრებთან ერთად, თვითონ ვაჟა ხელმძღვანელობდა. ბატონ ვენორის მიერ 25 წლის წინათ დაწერილი სენსაციური მონოგრაფია — „ვეფხისტყაოსნის საიდუმლო“, როგორც იქნა, გამოსცა სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობამ და ამ საქმესაც თვითონ ვაჟა ედგა სათავეში.

ახლა კი, ოცდასამი წლის წინათ გარდაცვლილი მასწავლებელი, აგერ, სასთუმალთან ეჯდა ვაჟას და ისე ეფერებოდა და ანუგეშებდა, როგორც მაშინ, ოცდაჩვიდმეტი წლის წინათ, როცა ვაჟამ კიდურები დაკარგა და რკინიგზის საავადმყოფოში სულ რამდენიმე თვის გაცნობილი პედაგოგი სანახავად მივიდა...

მაშინ ბატონი ვენორი ვაჟასთვის მახლობელი ადამიანი არ ყოფილა, მაგრამ შერე მათი ურთიერთობა მასწავლებლისა და მოსწავლის ტრადიციულ ჩარჩოებს გასცდა და კოლეგიალობაში, მეგობრობასა და თანამოაზრობაში გადაიზარდა.

იმ უზარმაზარმა ტრაგედიამ, რომელიც პროფესორ ჭვახიას დაატყდა თავს, როდესაც მისმა 12 წლის ერთადერთმა ჭალიშვილმა თავი ჩამოიხრჩო (ეს ვაჟას ტრაგედიიდან ოთხი წლის შემდეგ მოხდა), ეს ორი პიროვნება სამუდამოდ შეაკავშირა.

სოციოლოგიის პირველი კათედრა მთელ საბჭოთა კავშირში, რომლის ჩამოყალიბების იდეა მაშინ, საავადმყოფოში გაანდო ვაჟას პროფესორმა ჭვახიამ, იმ დღიდან რამდენიმე თვის შემდეგ (1968 წელს) მართლაც გაიხსნა, სადაც ვაჟამ მთელი თავისი სიცოცხლე გაატარა, იმ კათედრის პირველი ასპირანტიდან პროფესორამდე.

ახლაც, მიუხედავად ოცდასამწლიანი განშორებისა, ვაჟას სასთუმალთან უფროსი, მაგრამ უახლოესი მეგობარი იჯდა...

— რა იყო, ვაჟა, დაგლალა ცხოვრებამ? — ისე ჰკითხა მასწავლებელმა, თითქოს არასოდეს დაშორებიან ერთმანეთსო.

— რალა დაგიმალოთ, საკმაოდ დავიღალე, ბატონო ვენორ, — გულწრფელად უპასუხა ვაჟამ.

— შენ ვერ გაგტეხა ცხოვრებამ და ეს მიხარია, მაგრამ მაინტერესებს, კმაყოფილი ხარ განვლილი გზით?

— მოწუწუნე არასოდეს ვყოფილვარ. იყო წუთები, როცა

ძალიან მიჭირდა, მაგრამ არ ვნებდებოდი, ოჯახის, სამშობლო-
სა და მეგობრების წინაშე მოვალეობა და პასუხისმგებლობა
მაძლევდა ძალას, თქვენი მაგალითიც მშველოდა ძალიან.

— რაღაცა ხდება საქართველოში, უნივერსიტეტში?

— ღირებულებათა დიდი გადაფასების ეპოქა დადგა, ბატონო
ვენო. ბევრი ისეთი რამე დაინგრა, რაც მართლა დასანგრევი
იყო, მაგრამ ბევრი ისეთი რამეც დაინგრა, თქვენი თაობა და
ჩვენი თაობა თვალისჩინივით რომ ვუფრთხილდებოდით. ამ პრო-
ცესებში ჩემს ადგილს ვერ ვხედავ...

— რა გადაწყვეტე?

— მე არაფერი გადამიწყვეტია, წინასწარ არის ყველაფერი
გადაწყვეტილი.

— ბედისწერა?

— ვაჟას გაახსენდა, ოდესღაც, სემინარებზე, აუცილებლო-
ბისა და შემთხვევითობის შესახებ რომ ეკამათებოდა პროფე-
სორს.

— ბედისწერა, — თქვა, — მე მაინც ბედისწერისკენ ვიხრები,
თუმცა, კარგად მესმის ბედისწერისა და შემთხვევითობის დია-
ლექტიკა, — მერე თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა, — ადამი-
ანებს ეშინიათ ბედისწერის, მე კი მიყვარდა ჩემი ბედისწერა.

— ვერანაირი ფილოსოფია და სოციოლოგია ვერ ახსნის
ცხოვრებას, ცხოვრება რაღაცით მეტია ფილოსოფიაზე, ისევე
როგორც ფსიქოლოგია ვერ ამოწურავს ადამიანს, მის სულს,
ადამიანიც ყოველთვის მეტია, ვიდრე მისი შემსწავლელი დის-
ციპლინები, — თქვა მასწავლებელმა.

— ცხოვრებას ვერ ისწავლი, ის უნდა იგრძნო და განიცა-
დო, — თქვა ვაჟამ, — და მთელი ცხოვრება უნდა გაიარო,
რათა მიხვდეთ თუ რაშია სიკეთის უპირატესობა ბოროტებაზე.
— მერე გაჩუმდნენ...

ვაჟას ჩაეძინა.

დიღხანს არ უძინია. თავის ტკივილმა გამოაღვიძა.

იჭითკენ მიაბრუნა მზერა, სადაც მისი დიდი მასწავლებელი
ეგულდებოდა, მაგრამ პროფესორი არსად ჩანდა. ინგას მზერას
წააწყდა. ინგა ვაჟას თვალში მუდამ ახალგაზრდად გამოიყურე-
ბოდა, თითქოს წლები არ ემატებოდა. ახლა კი, ერთბაშად

შეამჩნია ვაჟამ, რომ ძალიან შეცვლილი იყო ინგა. დაბერებული
ბულს ვერ ეტყოდი, მაგრამ ახალგაზრდაც აღარ იყო უკვე.
შეეცოდა ინგა.

ოცდაჩვიდმეტი წელიწადი გავიდა. სიყვარულის, თანაგრძნობისა და თანაცხოვრების ოცდაჩვიდმეტი წელიწადი. ძნელი, ხშირად მტანჯველი და მძიმე წლები, მაგრამ მაინც ჩქარა გაფრენილი დრო.

ხელით ანიშნა, მოდიო.

ინგა მივიდა, თავზე დაადგა ავადმყოფს.

— გაწუხებს? — ჰკითხა.

ვაჟამ ხელზე წაატანა ხელი. ფრთხილად მიიტანა ინგას ხელი ტუჩებთან და აკოცა.

— ძალიან მტკივა, ლამის გამისკდეს თავი, — თქვა.

ინგამ უხმოდ გამოართვა ხელი. კარადასთან მივიდა, წამალი აიღო, მერე ჭიქაში წყალი ჩაასხა და ვაჟას მიუტანა.

— ორ ცალს დავლევ, — სთხოვა.

— ძლიერია ძალიან, — უთხრა ინგამ, — ერთიც გაგიყუჩებს.

— ლევანს ხომ არ დაურეკავს? — უმცროსი ვაჟი მოიკითხა, რომელიც იტალიაში იყო წასული სამუშაოდ.

— დილას ველაპარაკე, — თქვა ინგამ, — ერთ კვირაში ჩამოვა.

— ჩემი ავადმყოფობის გამო ხომ არ მოდის, ცოდვავა, ადვილი კი არ არის იტალიიდან ჩამოსვლა, — ტუჩები გამშრალი ჰქონდა, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ლაპარაკობდა.

— არა, ვაჟა. შენი ავადმყოფობის შესახებ არაფერი მითქვამს, მაგრამ ახალი წელი მოდის, შენი დაბადების დღეც მოახლოვდა და მაინც აპირებდა ჩამოსვლას.

— ბიჭები სად არიან?

— ჯერ არ მოსულან, მოვლენ საცაა.

— რომელი საათია? — იკითხა ცოტა ხნის შემდეგ.

— ხუთი საათია, მაგრამ დაღამდა უკვე, დეკემბერია, ადრე ღამდება.

— ადრე ღამდება, — თქვა ვაჟამაც, — ადრე ღამდება, — ცოტა ხნის შემდეგ კვლავ გაიმეორა ჩურჩულით.

— გაგიყუჩა? — ჰკითხა ინგამ, მაგრამ ვაჟას არ უპასუხია,

თვალეები მილულული ჰქონდა.

ინგა ფეხბაკრებით გავიდა ოთახიდან.

ვაჟა კვლავ სიზმრების სამყაროში გადავიდა.

რამდენიმე საათს გასტანა ასეთმა მდგომარეობამ, ეტყობა, ძლიერმოჭმელმა გამაყურებელმა იმოქმედა...

დაახლოებით თერთმეტ საათზე, ინგამ შეაკითხა ავადმყოფს. კარის გაღებაზე თვალეები გაახილა. ინგა თავზე დაადგა და ჩურჩულით ჰკითხა, — როგორ ხარო. ვაჟამ თითქოს გაუღიმა და ხელის მოძრაობით რალაც გაურკვეველი ანიშნა.

ინგამ იფიქრა, ალბათ ბიჭებზე მეკითხებო და შეილებს გასძახა, შემოდითო.

ჯერ ბავშვებმა შემოირბინეს, მერე შემოვიდნენ რძლები — ნინო და მაკა, რომლებსაც ზაზა და ზურაბიც შემოყვნენ.

ბავშვები ბაბუასთან მივიდნენ და მოშვებულ წვერ-ულვაშზე წაეპოტინენ. უფროსს, ინგას, ინგა ბებოს თვალ-წარბი და წაბლისფერი თმები ჰქონდა. სიცილის დროს, ბებიასავით, პაწია ფოსო უჩნდებოდა მარჯვენა ლოყაზე. უმცროსი, ნინი, კვლავ წვერებზე ეპოტინებოდა ბაბუას და რალაცას ეტიტინებოდა.

ვაჟა უცებ გაირინდა, წარბები ერთმანეთთან მიიტანა და თვალეები დახუჭა.

ინგა მიხვდა, რომ კვლავ დაეწყო თავის ძლიერი ტკივილი.

ბიჭები დაადგნენ თავზე. ზაზა დაიხარა და შუბლზე აკოცა მამას. ზურაბმაც იგივე გაიმეორა.

ინგამ კვლავ დააღვეინა გამაყურებელი.

ცოტა ხანში, შეკრული კოპები გახსნა ავადმყოფმა, თანაბრად და მშვიდად იწყო სუნთქვა.

მერე თვალეები მილულა და კვლავ სიზმრებისა და ხილვების სამყაროში გადავიდა.

ოცდაერთი დეკემბერი იწურებოდა. ყველაზე მოკლე დღე დამთავრდა და ყველაზე გრძელი ღამე დაიწყო...

და კიდევ ერთხელ იხილა შავი ხარი, რომელსაც ფოლადის ჩლიქებიანი, ოდნავ მოკლე და სქელი წინა ფეხები ჰქონდა. აღრინდელივით არ გამოკიდებია ხარი. იდგა და უყურებდა ვაჟას, ამღვრეული თვალეებით.

ვაჟა მივიდა ხართან, რჭაზე წაავლო ხელი.

— წავიდეთ, — უთხრა, — წავიდეთ, მე მოვედი შენთან!
 — ზურგზე შემომაჯექი, მე წაგიყვან, — შესთავაზა ხარმა.

— არა, — უთხრა ვაჟამ, — ოცდაჩვიდმეტი წელიწადი ვიარე ამ ხის ფეხებით. ისე მივეჩვიე, საკუთარ ფეხებს მიჩვევნი. არავის სათრევი არ ვყოფილვარ არასდროს. ახლაც ჩემით ვივლი, არ მჭირდება შენი სამსახური.

დაიძრა შავი ხარი და გაჰყვა ვაჟა უკან. დიდხანს იარეს. თუმცა, უსწორ-მასწორო და მაღალი ბალახით იყო დაფარული ვრცელი მინდორი, რომელიც უნდა გადაელახათ, ვაჟას ერთხელაც არ შეშლია ფეხი, ერთხელაც არ წაბორძიკებულა, ოდნავ განიერი ნაბიჯებით მტკიცედ მიაბიჯებდა, ვიდრე ორივენი, ჰორიზონტს მიღმა, თვალს არ მიეფარნენ...

თბილისი, 2006 წელი

കോര്യ ജീവൻ
ജനപ്രകൃത വസ്തു കേരള ചിരമുഖൻ

უკავს ბავშვობა (წინა რიგში, მარცხნივ)

ძმები - ვაჟა და ბენო კოროლიშვილი

ქორწინების ცერემონიალი

ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი შეიღებთან ერთად

ვაჟა და ინგა გერმანიაში (1984 წ.)

ვაკა და ინგა ვაჩას ძმასთან, ლებთან და სიძუებთან

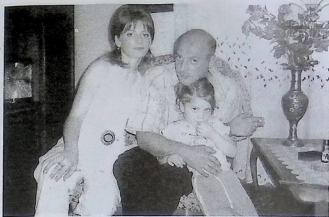
ინგას ოჯახი (მამა - შალვა, დედა - ლილი, და - როუნა, ძმა - რეზო)

მესამე ვაჟიშვილ ლევანთან ერთად

ოჯახში

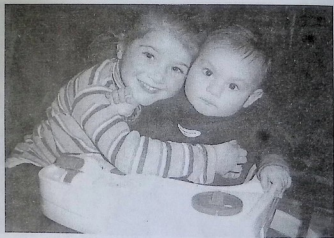
უფროსი ვაჟიშვილი ზაზა, რძალი ნინო და მათი ქალიშვილი ინგა

მეორე ვაჟიშვილი ზურაბი, მეუღლე მაკა და მათი ქალიშვილი ნინი

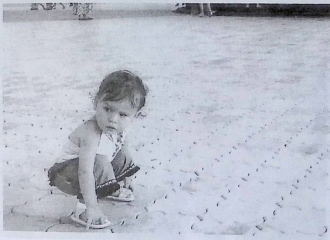
უმცროსი ვაჟიშვილი ლევანი ვენუციაში

შვილიშვილები ინგა და ნინი

ინგა

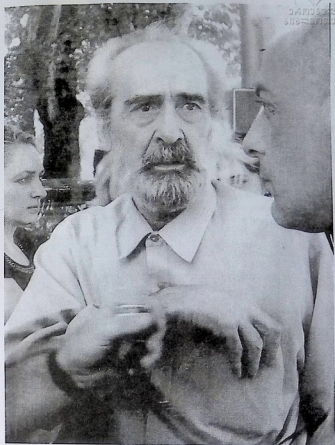
ნინო

მეორე ვაჟიშვილი ზურაბი, შვილიშვილი ნინი

შვილები და რძლები
უმცროსი ვაჟიშვილ ლევანის ევროპაში გახილებს დროს

ლეონის გაცილება იტალიაში – კადრი, როდესაც ვაჟამ თქვა,
ლეონს უკანასკნელად ვხედავო

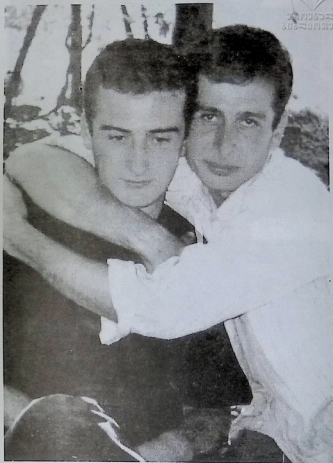
საქართველოში, ვორობიევის ოჯახში სტუმრად მყოფი გერმანელი პროფესორი დიტერ შტრუეელი (მარცხნიდან მეორე)

საქართველოში, ვორობიევის ოჯახში სტუმრად მყოფი რუსი პროფესორი ვალერი კუდი მეუღლესთან ერთად (მარცხნიდან მეორე)

შეიღმეილ ინგასიან ერთად

უფროდ დაღუპულები: ვახტანგ ლაშვილი გოგიტა წულავა
და მზისმეილი კობა გორიზია

გერმანულ სტუმრებთან ერთად სამაჩაბლოში

მეგობრებთან ერთად – ჯუმბურ კესაევი,
დათო ბახილაია, რეზო კოკაია

ლევანთან ერთად (ლევანის იგალიამი ვამეზავრუბის წინ)

პროფესორ იაგო კაჭკაჭიშვილთან ერთად

შეგობრებთან ერთად – ია ხუბაშვილი (მარცხნივ),
არსენ ვვიმრაძე (მარჯვნივ),

შეგობრებთან ერთად – თემურ კობერიძე, თამაზ ყანდარული,
ლევო ჩიქავა, თემურ ვოციურიძე, გერმანუ ჟაყაყია

დედაუნივერსიტეტში

შეგობრუბთან ერთად - პროფესორები დევის ბუჭკაია, შურმან ტურავა

ვაჟა და ინგა ჯერმანიაში პროფესორ დიგერ შტრუკელთან
და მის მეუღლესთან ერთად

მეგობრებთან ერთად – შანანა ასათიანი და პროფესორი ვახუშტი ჭარციანი

ლევანთან და დისშვილ დათოსთან ერთად

მევობრებთან ერთად –
პროფესორი აკაკი ყულიჯანიშვილი (მარცხნივ)

მევობრებთან ერთად – მარინა ბურძენიძე,
ციალა ხინთიბიძე, მანანა ასათიანი

პროფესორ ამირან ბურჭინიშვილთან ერთად

ვევა და ინგა შვეობრუბთან ერთად – ლათო ქვაბახია,
 თემურ ვოცირიძე, ვახუშტი ფარცვეანია,
 ციალა ხინთიბიძე, ელდარ გოდერძიშვილი

გერმანიაში მეგობრებთან ერთად – პროფესორები
ბაადურ გულაშვილი, ანზორ ტყემალაძე, ოთარ ვაბიძაშვილი

უკანასკნელი დღეები

മിനുക്കൂർണ്ണ വിഷയം

ის იყო პასი...

ადამიანის არსებობის, აქტიური შემოქმედებითი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უმთავრესი აუცილებელი პირობაა მტკიცე ჰუმანური გარემოცვა, რაც იქმნება მის შემადგენელთა ინტელექტუალური, მორალურ-ფსიქოლოგიური და სხვა სულიერი მონაცემების, აგრეთვე პრაქტიკული სიკეთისქმედების უნართა ერთობლიობის სახით. მაგრამ გარემოცვის წევრები აღნიშნულ თვისებებს სხვადასხვა ძალით ავლენენ. ასე რომ, მათ შორის გამოიკვეთებიან ლიდერებიც, საშუალო ძალის მქონენიც და, რა თქმა უნდა, გარემოცვის ერთგვარად პასიური წევრებიც.

გადაუქარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ჩემს გარემოცვაში, რომელმაც განსაზღვრა და წარმართა ჩემი არც თუ წარუმატებელი ხანგრძლივი ცხოვრება და მოღვაწეობა, ერთ-ერთი ლიდერი, საერთო შემოქმედებითი აქტიურობის მასტიმულირებელი ძალა იყო ბატონი ვაჟა გოროზია. მაპატიეთ გადახვევისათვის: იგი ცოცხალი რომ იყოს, ბატონობით მიმართვას არ მაპატიებდა — გამიბრაზდებოდა, როგორც მან ეს ერთხელ უკვე გააკეთა. როცა მე მას, ხარისხების მიმნიჭებელი საბჭოს სწავლულ მდივნად არჩევის შემდეგ, ხუმრობით ასე მიემართევერ ვიტყვი, რომ იუმორით უღარესად დაჯილდოებულმა ადამიანმა ხუმრობა ვერ გაიგო, მაგრამ იგი იმდენად ღრმა ჰუმანისტურ-დემოკრატიული სულისკვეთების მატარებელი პიროვნება იყო, იმდენად მიაჩნდა ყოველგვარი თანამდებობა სხვებზე ზრუნვის საპატიო მოვალეობის გამოხატულებად, რომ ასეთ

მიმართვას ხუმრობის სახითაც არ ლებულობდა. იგი მას დასაშვანად შევბად მიაჩნდა მხოლოდ უფროსებისადმი მიმართვის დროს.

ვაჟას ჰქონდა უდიდესი პიროვნული ხიბლი. მისი სიკეთისქმედებისკენ მიმართული უდიდესი ენერგია იმდენად ნათლად ირეკლებოდა მის ცეცხლოვან გამოხედვაში, რომ ხანდახან მიკვირდა კიდევ: როგორ იტევს ფიზიკურად ეს შედარებით მომცრო ტანის კაცი ასეთ ამოუწურავ ენერგიას?

ვიმეორებ, ეს იყო სხვისთვის სიკეთისქმედების ენერგია, რასაც ჩვენი ვაჟა იყენებდა საკუთარი თავისადმი ზიანის მიყენების სახითაც კი.

ვაჟასთვის არ იყო გაყოფილი თეორიული და პრაქტიკული სიკეთისქმედება, ანუ, იგი იყო, მარტივად რომ ითქვას, საქმისა და სიტყვის კაცი. პირდაპირ შეიძლება ვთქვათ, იგი ასეთი იყო, „არა თავისთვის, არამედ სხვისთვის“. ეს დასტურდება მისი ბოლოდროინდელი მოღვაწეობით, როცა მან, როგორც სოციოლოგიაში სამეცნიერო ხარისხების მიმნიჭებელი საბჭოს სწავლულმა მდივანმა, ფასდაუდებელი როლი შეასრულა ფაქტობრივად ფორმალურად არსებული და უმოქმედო საბჭოს ამოქმედებაში. ხარისხის მქონე კადრების მომზადებაში. იგი გულგრილად ხედებოდა ჩვენს საყვედურებს და ალბათ წუხდა კიდევ, რომ ვაიძულვდით სხვებზე ზრუნვისთვის მის მიერვე უხვად გამოყოფილი დროის ნაწილი მაინც საკუთარი თავისთვის დაეთმო.

მე არ შევეცდები ბატონი ვაჟას მიერ შექმნილი უაღრესად მაღალი ხარისხის მეცნიერული პროდუქციის ანალიზით შეგაწყნოთ თავი. აღენიშნავ მხოლოდ, რომ იგი იყო მრავალმხრივი, უნივერსალური ფილოსოფოსი, რომელსაც ერთნაირი გატაცებითა და მაღალ თეორიულ დონეზე შეეძლო მსჯელობა როგორც გაუცხოების ფენომენის, ისე ფილოსოფიის ზოგად-შემეცნებითი ფუნქციის, ძალაუფლების, როგორც სოციალური ფენომენის, საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის, საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმათა კანონზომიერების და სხვა უამრავი ზოგადფილოსოფიური ძირეული პრობლემების შესახებ. სწორედ მათ კვლევაში გამოაველინა მან თავისი დიდი ნიჭი და უნარი.

მაგრამ მაინც მინდა განსაკუთრებით შევეხო მის დადგენილ და პრინციპულ ბრძოლას ფილოსოფიის ერთიანობისათვის, უფრო სწორად, — ფილოსოფიისაგან სოციოლოგიის ჩამოშორების გაუმართლებელი ავანტურისტული ცდების წინააღმდეგ. უნდა ვაღიარო, რომ ფილოსოფიის მთლიანობის გადარჩენისათვის მისი პრინციპული ბრძოლა გამოიხატა ვაჟას დაჟინებულ თხოვნაში ჩემი და ბატონი ბიძინა ლუტიძის მიმართ, — რეაგირება მოგვეხდინა ამ გაუმართლებელი ცდების მიმართ. სწორედ ასეთი ზემოქმედების შედეგად არის შექმნილი ბატონი ბიძინა ლუტიძისა და ჩემი ერთობლივი ნაშრომი „სოციალური ფილოსოფიისა და სოციოლოგიის მიმართების საკითხისათვის“ („ფილოსოფიური ძიებანი“, IV, 2000წ.). უნდა ვაღიაროთ, რომ აღნიშნული ერთიანობის შენარჩუნების გამომხატველ ძირითად მეთოდოლოგიურ არგუმენტებს ბატონი ვაჟა შესანიშნავად ფლობდა და თავისებურად გვეკარანახობდა კიდევ, რომ ფილოსოფია სოციოლოგიის გარეშე მართლაც „მეფე ღირს“ დაემსგავსებოდა, რომ ე.წ. „თეორიული სოციოლოგია“ იგივე სოციალური ფილოსოფიაა, ხოლო კონკრეტული სოციოლოგია — ფილოსოფიის გამოყენებითი მხარე და ა.შ.

სამწუხაროდ, მოვლენათა მსვლელობამ, პირველ რიგში კი, მაღალ დონეზე უფლებამიღებული ვაირეფორმატორების ძალისხმევამ დროებით მაინც გააქარწყლა ფილოსოფიის ერთიანობის გადარჩენის ყოველგვარი მცდელობა. ამჟამად ფილოსოფია წარმოდგენილია თსუ-ს რაღაც ამორფული „კუმანიტარული ფაკულტეტის“ სტრუქტურული ერთეულის სახით, ხოლო სოციოლოგია — ასევე შინაარსეულად გაურკვეველი „სოციალურ-პოლიტიკური“ ფაკულტეტის შემადგენლობაში. ასე რომ, იმედი ვიქონიოთ, თვითნებობის შედეგებს დიდხანს არსებობა არ უწერია და ფილოსოფიის მთლიანობის იდეა, რომლის ერთ-ერთი თავგამოდებული დამცველი იყო ვაჟა გოროზია, ახლო მომავალში მაინც იზეიმებს.

ვაჟა გოროზია იყო სხვისი ღირსების ხელყოფის, სხვის დასახურებათა და ღირებულებათა მითვისების დაუძინებელი მტერი. მაგონდება, როგორი აღშფოთება გამოხატა მან, როგორც

ვენორ ქვაჩახიას საიუბილეო სესიის ერთ-ერთმა ორგანიზატორმა, დარგისა და კათედრის იმდროინდელი ხელმძღვანელის არაკეთილსინდისიერი ორიენტაციის წინააღმდეგ, როცა იგი ცდილობდა ვენორ ვქაჩახიას დამსახურება, ფაქტობრივად, სწვისთვის მიეწერა...

ვაჟა გოროზია იყო შესანიშნავი კოლეგა და პარტნიორი, უაღრესად კეთილსინდისიერი და საიმედო მოწაფე, რომელიც ყოველთვის მტკიცედ ინარჩუნებდა მასწავლებლისადმი დისტანციურობის გრძნობას. როგორც იტყვიან, იგი მაშინაც კი „ტონს არ აუწევდა“, ინარჩუნებდა შესაშურ თავმდაბლურ ღირსებას, როცა იცოდა, რომ დამსახურებულად აქებდნენ. ალბათ ასეთი სიჭიუტის ერთგვარი მიზეზი მაინც ის თანდაყოლილი ემოციურობა და ცხოველყოფილი ხალისიანი მისწრაფებები იყო, რომლითაც აღსავსე იყო მისი ცხოვრება. ამის დასტურად მინდა მოვიგონო ერთი იუმორისტული შეფერილობის ფაქტი:

როგორც ფაკულტეტის ხელმძღვანელს, ერთ-ერთი ცენტრალური გაზეთის რედაქციამ მთხოვა დამესახელებინა რამდენიმე დიდი მომავლის მქონე სტუდენტი, რომლებზეც ჩვენ განსაკუთრებულ იმედს ვამყარებდით, მე ფიქრის გარეშე დავასახელე ვაჟა გოროზია, ზურაბ ხასაია (ამჟამად „რეფორმიტრებული“ უნივერსიტეტიდან გამოძევებული პოეტი — პროფესორი) და ბორის ბეგაშვილი. მეორე დღეს, მაშინდელი ორჯონიკიძის თუ კალინინის რაიმილიციის თანამშრომლები დეკანატში მეწვივნენ და მორიდებულად მთხოვეს დამედასტურებინა, რომ ზურაბ ხასაია და ვაჟა გოროზიაზე „მამხილებელი“ მასალის გაცნობის შემდეგ აზრს ზომ არ შევიცვლიდი. დამატებითი განმარტების შემდეგ გაიჩკვა, რომ ისინი მეტროში შეზარხოშებული ჩაბრძანებულიყვნენ. ჩემს შეპასუებაზე, რომ ნასვამობა თავისთავად დანაშაული კი არ არის, არამედ შეიძლება იყოს უარყოფითი ქმედების სტიმული და ვთხოვე კონკრეტულად ეთქვათ, რა ჩაიდინეს ყმაწვილებმა. ორგანოს თანამშრომლებმა შიპასუბეს, რომ მათ იმღერეს. ყველაფერი მშვიდობიანად დამთავრდა, თუმცა „ბრალდებულები“ ვაჟას სიცოცხლის ბოლომდე არკვევდნენ, „ვინ წამოიწყო სიმღერა“. ე.ი. აღიარეს,

რომ მათი სიმღერა იყო „დანაშაული“...

ადამიანის ცხოვრება განსაკუთრებით მაშინაა ტრაგიკული, როცა მასზე ზემოქმედებს მისი პიროვნებისა და პროფესიული ღირსების დამამცირებელი უხეში ძალები. ვაჟამაც განიცადა ასეთი ზემოქმედება ე.წ. „განათლების რეფორმატორების“ მიერ გამოცხადებული „კონკურსის“ პროცესში. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ „კონკურსებმა“ მოკლა, შეიწირა ბევრი ცნობილი მეცნიერისა და პედაგოგის, მათ შორის ვაჟას სიცოცხლეც.

იმ საბავშვო ჟურნალს...

ვაჟა გოროზია გავიცანი 1967 წლის 1 სექტემბერს, როგორც თანაკურსელმა.

ლამაზი, შავი ხუჭუჭა თმით და უღვაშებით, ენერგიით სავსე, მაშინვე ჩაება მჩქეფარე სტუდენტურ ცხოვრებაში. იგი ჩვენთან შედარებით უფროსი იყო. როგორც ნიჭიერ და დიდი ენერგიის პატრონს, მთელი კურსი მაშინვე მიენდო. იგი ყველა ღონისძიების ორგანიზატორი და სულისჩამდგმელი იყო.

ერთ დღეს ვაჟამ გამოგვიცხადა, საგურამოში მივდივართ ლაშქრობაზეო. ჩვენ, რასაკვირველია, დიდი სიხარულით ავითაცეთ მისი წინადადება. დიდუბის სადგურიდან გავედით მატარებლით. მცხეთაში ჩასულები ბაზრისკენ გავეშურეთ პროდუქტებისა და სასმელის შესაძენად. ბოლოს საგურამოში ჩავედით. სანამ გოგონები სუფრას შლიდნენ, ბიჭებმა ფეხბურთის თამაში გადავწყვიტეთ.

ერთ გუნდს ვაჟა გოროზია ჩაუდგა სათავეში, მეორეს — მე. ვაჟა ძალიან აზარტული მოთამაშე იყო და საწადელს მიაღწია, ჩვენს გუნდს 3-2 მოუგო. ბევრი ვიშხიარულეთ. მოსალამოვდა და წამოსასვლელად მოვემზადეთ. გზაში სატვირთო მანქანა შეგვხვდა და მცხეთის სადგურამდე მიგვიყვანა. სადგურში რომ მივედით, მატარებელი უკვე დაიძრა. შემანქანებ სადგურისკენ ყოყინით მიმავალი 25-მდე ახალგაზრდა რომ დაინახა, მატარებელი გააჩერა და ჩვენ სასწრაფოდ სხვადასხვა ვაგონებში შევცვივდით. ისე მოხდა, რომ მე, ზურაბ ხასაია და ჩვენი სხვა მეგობრები წინა ვაგონში მოვხვდით. ჩვენთანვე იყო ვაჟას სა-

ცოლე, ინგა კოკია. ვაჟა და ჩვენი დანარჩენი მეგობრები უკანა
ვაგონში ავიდნენ. ამ დროს წვიმა წამოვიდა. ვაჟამ გადაწვიტა
ჩვენთან გადმოსულიყო, საუბედუროდ, სიჩქარეში ფეხი დაუ-
ცდა... ჩემამდე ინგას ყვირილმა მოაღწია — „ვაჟა მატარებლის
ქვეშ ჩავარდაო!“ ჩემი პირველი რეაქცია მუხრუჭის ჩამოწევა
იყო. მიუხედავად ამისა, მატარებელმა 200-იოდე მეტრი კიდევ
იარა ინერციით და გაჩერდა. იმ მიმართულებით გავიჭეცი, სა-
დაც ვაჟა მეგულებოდა.

ეს საშინელება იყო. ვაჟას ფეხები ლიანდაგების შიგნით ეყა-
რა, ის იჯდა და თავის მოკრილ ფეხებს დაჰყურებდა... მე მეტი
ალარაფერი მახსოვს. გონს საავადმყოფოში მოვედი. მითხრეს,
რომ ვაჟას ოპერაცია ცნობილმა პროფესორმა კახიანმა გაუყე-
თა და ორივე მუხლის გადარჩენა შეძლო. ეს კი იმის საშუა-
ლებას იძლეოდა, რომ შემდგომში პროთეზები ეტარებინა და
სრულფასოვნად ემოძრავა.

მართლაც, ჩემმა ვაჟამ (მე მაქვს ამის თქმის უფლება) ვაჟა-
ცურად გადაიტანა ყველა სიძნელე და შემდგომში, მოსკოვში
ჩვენი ერთად ყოფნის დროს, სასტუმრო „როსიაში“ ყვარჯნის
გარეშე იცეკვა.

ცალკე უნდა შევეხო ჩემთვის საოცარ ფენომენს, ინგა კოკია-
ის პიროვნებას. ყველასთვის გასაგები უნდა იყოს, რამდენი
წინააღმდეგობა შეხვდებოდა მას იმ, მე ვიტყვადი, გმირული
ნაბიჯის გადადგმისას, რაც ვაჟა გოროზიასთან ერთად ოჯახის
შექმნა იყო. ყველაფრის მიუხედავად, მან თავისი ბედი ჩვენს
უსაყვარლეს მეგობარს დაუკავშირა. საბედნიეროდ, ეს ნაბიჯი
სწორი გამოდგა. მათ შექმნეს ბრწყინვალე ოჯახი და საქართვე-
ლოს აჩუქეს დიდებული შვილები და შვილიშვილები.

დღესდღეობით, საუბედუროდ, მეგობრები და ახლობლები
ხშირად მხოლოდ ჭირის სუფრასთან ვხვდებით ერთმანეთს. ჭა-
ლბატონმა ინგამ ამ სუფრაზე ისეთი ატმოსფერო შეგვიქმნა,
რომ დიდი ხნის უნახავმა მეგობრებმა აქ ერთმანეთს სითბო
გავუზიარეთ, თავი დავხარეთ ვაჟა გოროზიას დიდი კაცობის
წინაშე და იმ წუთებში ყველას თანადგომის სურვილი გვაერ-
თიანებდა.

მეგობრის ხსოვნა

ძნელია ილაპარაკო, წერო მეგობარზე და თანამოაზრეზე წარსულ დროში, მით უფრო მაშინ, როდესაც მას ცხოვრების შუა გზაზე შემოაღამდა და მრავალი ჩანაფიქრი განუხორციელებელი დარჩა. ვაჟა გოროზია საოცარი ბედის ადამიანი იყო, უფრო სწორად, მის პიროვნებაში ბედიც და უბედობაც გაერთიანებული იყო. გარეშე თვალისთვის, ვინც მას შორიდან იცნობდა იგი ამ ცხოვრებით კმაყოფილი, უზრუნველი, სიცოცხლეზე შეყვარებულ ადამიანად ჩანდა. რომლისთვისაც ცხოვრებამ სიკეთე, ნიჭიერება, სხეულებრივი თუ სულიერი სილამაზე, დიდი სიყვარული, მეგობრობისა და აღზრდილების მხრივ კი ულვევი სითბო და მხარდაჭერა უზვად გამოიმეტა. ძალიან ცოტამ თუ იცოდა, რომ ის ბედის ნებიერი კი არა, სწორედ, რომ ბედისაგან დაზარალებული კაცი იყო, რომელსაც მისი ცხოვრების ყველაზე აქტიურ და შემოქმედებით პერიოდში წაართვა ორივე კიდური, მაგრამ ესეც არ აკმარა და ყრმა ვაჟის სიკვდილითაც დაუმძიმა ცხოვრების სავალი გზა.

დიდი ძალისხმევა იყო ვაჟას მხრიდან საჭირო, რომ მას არამხოლოდ შორეული ნაცნობების თვალში შეენარჩუნებინა ბედნიერი, ცხოვრებისგან განუხივრებული კაცის იმიჯი, არამედ მის უახლოეს მეგობრებსაც კი „დავიწყებოდათ“, თუ რა დიდ სულიერ და ფიზიკურ ტვირთს დაატარებდა იგი.

ვაჟასთან ურთიერთობის თითქმის 35 წლის მანძილზე არასოდეს გამიგონია, სატკივარზე დაეწუწუნოს. უკანასკნელ დღეებშიც არ კარგავდა იმედს, რომ წამოდგებოდა და თავის

საყვარელ საქმეს ახალი ენერგიით შეუდგებოდა. ბოლო წლებში ბევრი საერთო საქმესთან ერთად ბევრ საერთო მეცნიერული იდეაც გვიჩნდებოდა. რისი დასტურიც არის რამდენიმე ერთობლივი სტატია თუ გამოკვლევა ფილოსოფიისა და სოციოლოგიის აქტუალურ საკითხებზე. ძალიან ბევრი ერთობლივი იდეა, პროექტი გვჭონდა ჩაფიქრებულნი, ვაჟას გარდაცვალებამ მძიმე ტვირთად დამაკისრა ამ ერთობლივი შრომების დასრულებისა და წიგნად გამოცემის მისია.

მის სულიერ სიმტკიცეზე, გაუტეხელობაზე და სიცოცხლის დიდ სიყვარულზე, ბედისადმი შეურიგებლობაზე, მრავალი დასამახსოვრებელი ფაქტი მიუთითებს, ლხინსა თუ ქირში ის ერთნაირად ვაჟაკურად იჭკეოდა და უკან დახევა არ სჩვეოდა. დახმარების, მხარში ამოდგომის საოცარი უნარი ჰქონდა. თითქოს ჩვენს გულში იჯდა, არ მახსოვს რაიმე დახმარება მეთხოვოს მისთვის და... სიტყვა არ მქონდა დამთავრებული, რომ უკვე მზად იყო ნებისმიერი დახმარებისთვის. ეს არა მხოლოდ მეგობრებს შეუძლიათ ამაყად თქვან, არამედ მისმა მრავალმა სტუდენტმა, რომლებსაც იგი არა მხოლოდ პროფესიულად აკვალიანებდა, სათანადო ლიტერატურით ამარაგებდა, მათ ნაწერებს გულდასმით კითხულობდა, ასწორებდა და კორექტირებას უკეთებდა, არამედ შემდეგ სხვადასხვა გამოცემებში უჭვეყნებდა. ამის მრავალი მაგალითი არსებობს: ვახტანგ ფარცვანიასთან თანამშრომლობით გამოცემული წიგნები, რომლებშიც სწორედ ვაჟას მიერ დაკვალიანებული სტუდენტების, ასპირანტების თუ ახალგაზრდა მასწავლებლების ნაშრომები გამოქვეყნებული.

ვაჟას ვაჟაკობაზე და მეგობრისადმი დიდ სიყვარულზე მიუთითებს ერთი ყოფითი შემთხვევა, როდესაც დისერტაციის დაცვის აღსანიშნავად ჩემს სახლში მოვიყარეთ მეგობრებმა თავი. შუაგულ ჭეიფისას, როდესაც უკვე ქართულმა ღვინომ აგვამლერა, ზოლო ქართულმა სიმღერამ საცეკვაოდ განგვაწყო, მეგობრებმა დაიჟინეს, უნდა ვიცეკვოთო. მართალი გითხრათ, სიმღერა მეხერხება ცოტათი, მაგრამ ცეკვისგან ძალიან შორს ვარ, ამ დროს, რას ვხედავ, ვაჟა წამოდგა: „თქვენ რა გითხართო“ და საოცარი მოხდენილობით ჩამოუარა ჩვენს მაგიდებს

ცეკვა-ცეკვით, თვალებზე ცრემლი მომადგა და სხვა რაღა და-
მრჩენოდა მეც შევუერთდი, სულ დამავიწყდა რომ ცხოვრება-
ში ერთხელაც არ მიცეკვია, მაგრამ მე მგონია, რომ ეს იყო
ორი მეგობრის ყველაზე საუკეთესო ცეკვა და მზიარულება,
რასაც კი ადგილი ჰქონია ქვეყნიერებაზე. ვაჟა თითქოს გვეუბ-
ნებოდა: მაინც და მაინც ფეხები არ უნდა გქონდეს კაცს, რომ
ქართული ცეკვის ჯადოსნური და მაგიური ძალა შეიცნო და
მისით დატკბეო. ეს შემთხვევა ჩემს მეხსიერებაში სულის სხეუ-
ლზე გამარჯვების, მეგობრის უანგარო სიყვარულისა და პატი-
ვისცემის ნიშნად და სიმბოლოდ დარჩა.

უკურნებელ სენსაც ბოლომდე შეუდარეკელად ებრძოდა და
სიცოცხლის იმედს არ კარგავდა, საოცარი სანახავი იყო, სიკე-
დილის სარეცელს მიჯაჭვულიც კი არ წუწუნებდა, ცხოვრების
აუგს არ ამბობდა. გარდაცვალებამდე, რამდენიმე დღით ადრე,
მე და ვახტანგ ფარცვანია ერთად აღმოვჩნდით მისული მის
სანახავად. ვნერვიულობდი, ვიცოდი სიცოცხლის ბოლო დღე-
ებს ითვლიდა და როგორ შემენარჩუნებინა სახეზე უშფოთვე-
ლობა არ ვიცოდი, მეშინოდა, ჩემი სახე და თვალები გამცემდა.
ამიტომ ინგას ვთხოვე ოთახში სინათლე არ აენთო, საკმაოდ
შებინდებული იყო და გარედან შემოსული დღის სინათლე კა-
რგად ვერ ანათებდა ჩვენს სახეებს, ამით ჩემი შინაგანი მქვეუნ-
ვარებისა და შფოთვის დამალვას ვცდილობდი, მინდოდა ჩემს
მეგობარს მოჩვენებითი სითამამის უკან, ჩემს სახეზე არ ამოე-
კითხა დიდი შიში და მოსალოდნელი ტრაგედიის განცდა. თა-
მაში არ დამჭირდა. ჩვენს დანახვაზე ვაჟა ისე ჩვეულებრივ და-
გველაპარაკა, პირიქით, აქტუ მოგვიკითხა და ჩვენს ერთობლივ
შრომის დასრულებაზე ისე დამიწყა საუბარი, რომ შინაგანმა
შფოთვამ და სულიერმა სისუსტემ სრულებით გამიარა. ჩემს
წინ ისევე გაუტეხელი ახლა უკვე სიკვდილთან მებრძოლი და
უშიშარი ვაჟა იყო, უბრალოდ, იმაზე წუხდა, რომ სტუდენტე-
ბთან ბევრი ლექცია გაუცდა და ისე აქტიურად ვეღარ მეხმა-
რებოდა ერთობლივი შრომის დასრულებაში. (იმ სტატიის და-
სრულება შევიძელი, მაგრამ, სამწუხაროდ, მის გამოქვეყნებამდე
ვაჟა გარდაიცვალა). ასევე მრავალ საერთო წამოწყებაზე ესაუ-
ბრებოდა ვახტანგ ფარცვანიას და განსაკუთრებით ეამაყებოდა

ახალი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის „ჰომო ესპერანს“-ის გამოხედა, რომლის ერთ-ერთი ინიციატორი და დაფუძნებელი იყო.

საკმაოდ დიდხანს ვსაუბრობდით, დროდადრო შიში შემეპარებოდა, ძალიან არ გადავლალვოთ მეთქი, მაგრამ ჩვენს წინ ისევ ის გაუტეხელი, სულით ძლიერი ვაჟა იყო, უფრო მეტიც, ჩვენი ნახვით ისე გაიხარა, რომ საკუთარი ხელით დაწურული კახური საფერავით მეგობრობის, სიყვარულისა და სიცოცხლის სადღეგრძელოები შეგვასვა. მე იმდენად გავთამამდი, რომ ჩვენს უახლოეს გეგმებზეც დავიწყე საუბარი, თავდაპირველმა შიშმა და ნერვიულობამ ისე გამიარა, რომ საესებით გულწრფელად ვუჩიე (როგორც ეს ადრე ხდებოდა) სულ წამოწოლილი ნუ იქნებოდა და ფიზიკურად მეტი აქტიურობა გამოეჩინა. ჰოი, საოცრებავ! თურმე ის ჩვენი რჩევების გარეშეც თითქმის ყოველდღე ავარჯიშებდა სხეულს და რამდენიმე მოძრაობაც კი გვაჩვენა, რომლითაც სხეულის გაჯანსაღებას ფიქრობდა. წამოსვლისას არ დავმშვიდობებოვარ, იმდენად იმედიანი და დაჭრებული ვიყავი, რომ ვაჟა ახლაც ლაღად დაუსხლტებოდა ბედს კლანჭებიდან, მაგრამ, სამწუხაროდ, მეორე დღეს მწუხრის ეამს გარდაიცვალა.

ვაჟა არამხოლოდ გასცემდა სიკეთესა და ადამიანურ სიბოძს, არამედ ამ დიდი სიკეთის მცირე ნაწილს თვითონაც იღებდა, რისი საუკეთესო მაგალითია მეგობრებისა და მისი მოსწავლეების, აღზრდილების და სტუდენტების მიერ ვაჟას იუბილის გადახდა. იუბილეს იღეა სტუდენტთა და ასპირანტთა სამეცნიერო წრიდან წამოვიდა. ბევრს ვფიქრობდით, რით მიგველოცა მისთვის 60 წლისთავის შესრულება. მისგან ფარულად დავიწყეთ იმაზე ფიქრი, რომ ღირსეული იუბილე გადაგვეხადა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ მას ამის შესახებ ეცოდინებოდა, ამის უფლებას არ მოგვეცემდა.

მისმა მეგობრებმა და მოსწავლეებმა, აღზრდილებმა მივუძღვენით მას საიუბილეო სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც საქართველოში ინფორმაციული საზოგადოების განვითარების პერსპექტივებს ეხებოდა. სხვათა შორის, ვაჟა მრავალ სხვა არასამთავრობო ორგანიზაციასთან ერთად „ინფორმაციული სა-

ზოგადობების განვითარების ინსტიტუტის" ერთ-ერთი დამფუძნებელი და აქტიური წევრი იყო, როდესაც ვაჟა გაეცნო კონფერენციის მოხსენებათა თეზისებს, სიზარული ვერ დამალა, მოხსენებათა მაღალი დონის გამო. სწორედ ამ დროს ვუთხარით, რომ ეს იქნებოდა მისი 60 წლის იუბილის აღსანიშნავი ღონისძიება. უნდა გენახათ ვაჟას სახის, თვალების გამომეტყველება, რომელშიც არეული იყო გაკვირება, ცოტათი აღშფოთებაც და, ამავე დროს, მადლიერებაც. მართალია, ყოყმანი დაიწყო, მაგრამ ჩვენი ზეწოლის შედეგად დაგვთანხმდა. იუბილე ისე ჩატარდა, როგორც ეს ვაჟას სახელს შეეფერებოდა. ბევრს არ დავიწყებია მისი სამადლობელი სიტყვა, რომელშიც მისთვის დამახასიათებელ ჰუმანურობასთან ერთად დიდი ინტელექტი გამოსჰვიოდა. ეს იუბილე არ იყო ღონისძიება ღონისძიებისთვის. არ იყო ოფიციალური ხელისუფლებისგან ხელდასმული, მაგრამ იყო ვაჟას მეგობრებისგან და მოწაფეთა გულებიდან წამოსული დიდი მადლიერების გამოხატულება. ამ იუბილედან წელიწადი არ იყო გასული, რომ ვაჟა გარდაიცვალა და ახლა მე უფრო მეამაყება, რომ მას სიცოცხლეშივე დავუფასეთ ჩვენთვის გაწეული დიდი ამაგი. მის სიყვარულს და პატივისცემას ასევე სიყვარულითა და პატივისცემით ვუპასუხეთ. ამ დიდი სიყვარულის გამოხატულებათა ეს კრებულიც, რომელიც ვაჟას სახელის უკვდავყოფას ემსახურება.

ვაჟა ბუნებით ფილოსოფოსი იყო, რომელშიც გაერთიანებული იყო მეცნიერისა და მოძღვრის თვისებები. სოციოლოგია, რომლის ერთ-ერთი დამფუძნებელი იყო საქართველოში, მას უფრო ფილოსოფიურ დისციპლინად მიაჩნდა, რომელმაც ინდივიდისა და საზოგადოების ურთიერთობის ფუნდამენტური პრობლემები უნდა იკვლიოს. მისთვის ინდივიდი, პიროვნება, ადამიანი იყო უმთავრესი საზრუნავი, როგორც პრაქტიკაში, ისე თეორიაში. ამიტომ იგი ცდილობდა შეესწავლა ის სოციალური ფაქტორები, რომლებიც ადამიანის თვისებას ზღუდავდა, მისი არსებობის ადამიანური არსებისაგან გაუცხოებას იწვევდა და სტიქიური, ბუნებრივი თუ სოციალური ძალების ხელში მარიონეტად აქცევდა. ამ პრობლემის კვლევისას იგი კ. მარქსისა და მ. ვებერის მოსაზრებებს ემყარებოდა. საყურად-

ლებოა, რომ ქართულ ფილოსოფიურ და სოციოლოგიურ ლიტერატურაში, ვაჟაშვილმა ერთ-ერთმა პირველმა დაიწყო მაქს ვერბერისეული ფორმალური რაციონალურობის კატეგორიის მნიშვნელობის გაცნობიერება თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და წინა პლანზე წამოსწია რაციონალურობის როგორც ადამიანური ცხოვრების „რკინის გალიად“ ქვეყნის საშრობების პრობლემა.

მას ასევე დიდი წვლილი მიუძღვის მის დიდ მასწავლებლებთან ვ. ჭვახიასა და ე. კოდუასთან ერთად საქართველოში სოციალური მეცნიერების განვითარების საქმეში — სოციოლოგიის სპეციალობის დაფუძნებაში. იგი სოციოლოგიის კათედრის დაარსებიდან მხარში ედგა ჯერ ვ. ჭვახიას, ხოლო შემდეგ, როდესაც კათედრა უკვე საუნივერსიტეტო სპეციალობად იქცა ე. კოდუას და ყველა იმ პიროვნებას, რომელიც სოციოლოგიის განვითარებაზე ზრუნავდა ჩვენს ქვეყანაში.

ვაჟას არ დასცალდა მრავალი საინტერესო იდეის, პროექტისა თუ წამოწყების ხორცშესხმა, მისი შრომების უმრავლესობა რალაც დიდი ჩანაფიქრის ფრაგმენტებს მოგვაგონებენ, და მას რომ დასცლოდა, იგი შექლებდა ქართულ სოციალურ მეცნიერებაში ამ დიდი ჩანაფიქრის ფრაგმენტების ერთ სისტემაში მოყვანას. დღეს კი, მის დაწყებულ საქმეს მისი მეგობრები და აღზრდილები აგრძელებენ, რომლებსაც სიკვდილის შემდეგაც არ დაავიწყდებათ ვაჟას მიერ გაწეული შრომა, ამაგი და ის დიდი სიყვარული, რომელსაც იგი ასე უხვად უნაწილებდა თავის მეგობრებსა და მოსწავლეებს.

კვირფასო ვაჟა!

ერთი წელი ხდება, რაც შენ ამ ქვეყნიდან წახვედი, მაგრამ შენი ნააზრევნი, ნაწერები, ბიოგრაფია, სახე, მიმიკა... არის სინამდვილე, რომელთანაც საუბარი სულს სწყურია. შენ სასუფეველში ხარ. ჩვენ, აქ დარჩენილ შენს კოლეგებს, უაზრო უპირატესობის ილუზია გვაქვს: ჩვენ ბედნიერები ვართ, რადგან სიცოცხლით „ვხარობთ“. ასეთი განცდა სიცოცხლის ამქვეყნიური უპირატესობისა, დამთავრდა. დამთავრდა იგი მას შემდეგ, რაც ქრისტე მეორედ მოკლეს. ქრისტე, როგორც მაცოცხლებელი, მანათობელი, მაკავშირებელი, ამამალლებელი ადამიანური ურთიერთობისა აღარ არის ამქვეყნად, იგი ისევ ზეცაშია.

რაც შენ წახვედი ჩემო ვაჟა, მას შემდეგ, მოხდა ამქვეყნად რაიმე ისეთი, შენ რომ გაგიხარდებოდა? არა! შენ რა შრომებსაც წერდი საკაცობრიო კრიზისის შესახებ, ეს აზრი განმტკიცდა. შენი საუცხოო შრომები გაუცხოების შესახებ, უფრო და უფრო ცხადი ხდება: სახელდობრ, ტექნიკური ცივილიზაციის პროდუქტი, ადამიანის მიერ შექმნილი სინამდვილე თავისი საგნებითა და ურთიერთმიმართებებით, არაა ისეთი, ადამიანს რომ სურდა, იგი თავისი არსობის საწინააღმდეგო მოღვაწეობას ეწევა. განა არ იცის, იცის, რომ თვითდამღუპველია ცივილიზაციის გარჯა. განა მართო ატომური ყუმბარაა მისი მტერი? მშვიდობიანი ატომური ელექტროსადგური? ისიც ხომ პოტენციური „ჩერნობილია“. ეს კარგი, მატერიალური ცივილიზაციის ეს საგნობრივი პროდუქტი, თავისთავად არის ფუფუნება, რომელიც დღეს თუ აფეთქდება, სხვა ფორმით წაი-

ლებს პლანეტის ჯანმრთელობას, ადამიანის ჯანმრთელობას, მაგრამ შენი ყურადღება გაუცხოებული სამყაროს დამღუპველი ტენდენციის შესახებ სულიერ სფეროს განიხილავს ძირითადად. აქ რა ხდება? მოკვდა ხელოვნება, იგი შეცვალა ანტიხელოვნებამ, მოკვდა ზნეობა, იგი შეცვალა ანტიზნეობამ. შენს ნაწერებში ეს კრიზისები ღრმა ანალიზით გაქვს მოცემული. რა თქმა უნდა, იმ ფილოსოფიურ ლიტერატურაზე დამყარებით, რაც ყველაზე მეტად დასავლეთის ფილოსოფიამ გაიხადა გოდების საგნად. ამ საკითხებზე ევროპაში კარგა ხანია მოსთქვამენ, ხმამაღლა ტირიან, მაგრამ უკეთესი არ გახდა ადამიანი. შენ სწორად მიგაჩნია, რომ ეს საკაცობრიო კრიზისი შეუქცევადია. ამის განსაკუთრებული წამალი კაცობრიობას აღარ აქვს. დაავადება არის, წამალი არ არის. რაც შეეხება შენს დამოკიდებულებას დასავლური ფილოსოფიის მიმართ, მე მახარებს, რომ შენ კარგად, სწორად განიხილავ მას, როცა შპენგლერის ფილოსოფიაზე შრომას წერ. ეს ერთ-ერთი აბოკალიფსური საკითხთაგანია.

აბოკალიფსი მარტო სარწმუნოების ფიქრის საგანი არ არის, ცხადია. მთავარი სცენარი ბიბლიაშია მოცემული, მაგრამ აბოკალიფსურია, მაგალითად, ორი საუკუნის წინანდელი მღვდლისა და სოციოლოგ-ეკონომისტ მალთუსის მოძღვრება. დაინგარიშა იმ კაცმა, ეს დედამიწა, დედა-მასაზრდოებელი რამდენს აიტანს, რამდენ შვილს გამოკვებავს. ის პესიმისტური პროგნოზი, აქამდე სულ შორეულ ქეშმარიტებად მიგვაჩნდა — ჰო, ეს ოდესღაც იქნება, მაგრამ ეს ხომ ჩვენ არ გვიწევსო. ეს სხვებს შეხვდებათ, ის საშინელი შიმშილი, უმძიმესი ხვედრი... ჰოდა, რაღა ჩვენ ვიგლოვოთ. ეს სულ სხვებისთვის, მომავლისთვის გვემეტებოდა. ახლა ცოტა ხნით აქაურ ამბავს მოგიტხრობ, შენმა სულმა განსაჯოს, შენ უფრო ბედნიერი ხარ, თუ — ჩვენ.

ყველაზე დიდი ეროვნული ტრაგედია ისაა, რომ საქართველოს აღარ აქვს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მძლავრი მენციერებათა აკადემია... ჩვენ ხშირად გვისაუბრია, თუ რატომ დაგვგმა ტრუმენმა ოცი საბჭოთა ქალაქის, მათ შორის თბილისის დაბომბვა ატომური ყუმბარებით.

მოტივი კარგადაა ცნობილი: დაიბომბოს ის ქალაქები, სადაც მალალ დონეზეა განვითარებული ფუნდამენტური მეცნიერებები და მაღალია სამრეწველო პოტენციალი. მაშინ სტალინის გენიამ შეაჩერა ანტიჰრისტეს ბარბაროსობა. მაგრამ, აგერ ნახევარი საუკუნის შემდეგ, მტერმა უღმობლად, მაგრამ მეთოდურად, მოთმინებით გაანადგურა დიდი ქვეყანა, დიდი კულტურა, დიდი ინტელექტი, დიდი ზნეობა.

უნივერსიტეტიდან გაყარეს 80 პროცენტი პროფესორ-მასწავლებლებისა. ძირითადად საუკეთესო ნაწილი. ზოგმა კი თვითონ თქვა უარი — მონაწილეობა მიეღო უნივერსიტეტის მკვლელობაში და იქ მერე დაეკავებინა პროფესორის თანამდებობა. შენ, რა თქმა უნდა, იქ არავინ გაგიყვანდა, რადგან იქ პიროვნება, და ისიც ისეთი, როგორც არის ვაჟა გოროზია, ეს გამორიცხული იყო. გამორიცხული იყო მეორე ვარიანტიც, შენ დათანხმებულიყავი ანტიუნივერსიტეტში მუშაობაზე. ეს არის გოდება სულისა, როცა დავსტირით ერის საამაყო სიბრძნის ტაძარს. ეს იყო დიდი ტაძარი — ი.ბ. სტალინის სახელობის სიბრძნის ტაძარი. მოკლეს სტალინი, მოკლეს დიდი სახელმწიფო, რამდენიმე წელი ინერციით იჩანჩალა პატარა, ვითომ სახელმწიფომ და აი, ტრუმენის ბიჭებმა მოკლედ მოსკრეს — მორჩით!

რა არის ჩვენი ნუგეში? ნუგეში არის ღმერთის ნება. ჩვენმა ხალხმა ეს სასჯელი დაიმსახურა, მაგრამ არც ჩვენი დამპყრობელია უკეთეს დღეში... „სიკვდილი ხსნაა სულისა ამ ხორციელი ქუქყისგან“. ყოველ შემთხვევაში, დღეს თუ ადამიანს ოდნავი ღირსება გააჩნია, მისთვის „სიკვდილის გზა არაა არის, ვარდისფერ გზის გარდა“.

არც არასდროს შეწყვეტილა ძიება აზრისა — ვისი ცხოვრებაა კარგი ცხოვრება, რანაირ ადამიანად ისურვებდა შეგნებული კაცი, რომ თავის თავისგან შეექმნა ღმერთის თვალში კაი კაცი? მაგონდება ერთი შემთხვევა. ოცი წლის ბიჭი ლექსებს წერს. ერთხელ ხელში ჩაიგდო ერთი დიდი თავგადასავალის მქონე კაცი. მთელი საათი უყვება თავის ბიოგრაფიას: როგორ გაიქცა ციხიდან, როგორ გადაცურა ერთი პატარა ნავით ენისეი და ა.შ. ფათერაკიანმა ეპიზოდებმა ისე გაიტაცა ყმაწვილი,

ტაშიც შემოჰკრა და ალაღად ეუბნება — ძია გენო, მაჩუქ რა შენი ბიოგრაფია?!.. გენოს გულიანად გაეცინა ამ მიამიტუნაზე — ბიჭო, ჩემი ბიოგრაფია რად გინდა? აი, ბიძაშენი არ გიჯობს, კაცი მილიონერია! — ეექვ, მაგის წუწურაქი ბიოგრაფია რად მინდა, ფულის მეტი არაფერი აინტერესებს... ფულიანი, მდიდარი კაცის მდგომარეობა შეიძლება შეგშურდეს და მოგინდეს, მაგრამ იმ მდგომარეობის კაცის სული და გული არ შეიძლება კაი კაცს მოუნდეს. ყველა კაი კაცი ტანჯულია, მაგრამ არავის ვუსურვებ ტანჯვისგან გაქცეულობას, წუწუნს. ამის ნიმუში შენი ცხოვრებაა, ჩემო ვაჟა, ტიტანურ ტკივილებგადატანილი კაცი, სხვებს რომ ამხნევებდი და ამხნევებ შენი ცხოვრების მაგალითით. არც მე, არც შენს მცნობელს, არასდროს უნახავს, ვაჟა გოროზია რომ წუწუნებდეს. ტანჯვის დამმარცხებელ კაცს ჰქვია გმირი. მე უხვად არ ვაზნევ ამ ტიტულებს. ყოველ შემთხვევაში, არც ლენინის ორდენი და არც ლირსების ორდენი ამას ვერ შეედრება, პირიქით კი არის. ნამდვილი ლირსება წუთისოფლის ჯილდოთი არ გამოიხატება. ჭრისტიანის გზა გოლგოთაა, ჩემო ვაჟა, შენი ცხოვრება ამ გზაზე წარიმართა!

გაბედულების გამოვლენის ასპარეზად, ჩვეულებრივად, ბრძოლის ველი, მაშხანით ან ხმლით ხელში არის მიჩნეული, მაგრამ აღიარებენ, რომ უფრო მაღალი გაბედულება სჭირდება, ყველასგან განსხვავებულ, დაცინვის საგნად ქცეულ სიმართლის დაცვას. შენ ჩემზე ოთხი წლით უმცროსი ხარ და ხანდახან მგონებია, რომ ჩემზე უფროსი ხარ, მკაცრი სიღარბაისლით, გაბედულებით. შარშანწინ ზუგდიდში (მაისში, 2004 წ.) საინტერესო კონფერენცია ტარდება, ინიციატორია ახალგაზრდა პროფესორი — ვახუშტი ფარცვანია. ეს იყო პეტერბურგისა და ზუგდიდის უნივერსიტეტების მაღალი დონის კონფერენცია. არც მიფიქრია, რომ ჩვენ, მე და ვალერის ვინმე დაგვიძახებდა რუსეთ-საქართველოს მეგობრობის აღმნიშვნელ რაიმე ღონისძიებაზე. ჩვენ, როგორც ამ მეგობრობის გულწრფელ ქომბაგებს, ახლოს არ გვიკარებდნენ ასეთ შეხვედრებზე. ეს თითქმის ყოველთვის ტარდებოდა ამ მეგობრობის ყალბი წარმომადგენლების ინიციატივითა და მონაწილეობით. საქართველო-რუსე-

თის მეგობრობის, ერეკლეს გზის მჭადაგებლებს — რუსეთიდანაც და აქედანაც გაგვირბოდნენ, როგორც ეშმაკი — საკმეველს. ძალიან ახლობელნი, შინაურნი და გარეულნი არც ვიცი ინსტინქტით გრძნობდნენ, თუ ინფორმაციით — არ გაიკაროთო ეს საშიში ხალხი. როდესაც შენ, ჩემო ვაჟა, აღშფოთება გამოხატე, — როგორ შეიძლება შენ და ვალერი ამ ღონისძიებაში არ მონაწილეობდეთ, ეს ხომ კურიოზიაო, ჩვენ მიგახვედრეთ, რომ ამან შეიძლება უსიამოვნება მოგიტანოთო. შენ მაინც, როგორც ყოველთვის, შენი პრინციპი გაიტანე. ეს ჩვეულებრივი ეპიზოდია შენი ცხოვრებიდან, დევნილის გვერდით იყავი ყოველთვის. სხვები პირს იმშვენებენ ბიბლიური მცნების მაღალფარდოვნებით, სიტყვებით: „ნეტარ არიან დევნილნი სიმაართლისათვის“ — იტყვის ამას და ზურგს შეაჭკვეს იქვე მდგარ დევნილს.

ჩემო ვაჟა, შენ არავის მისცემ ნებას, რომ თქვას, — „საწყალი ვაჟა“. — საწყალი თქვენ ხართ, თქვე უბედურებო, — ალბათ, გაგიელვებს სულში ახლანდელი გავერანებული საქართველოს შემხედვარეს. შენ სხვებისთვის, ადამიანებისთვის, შენი სამშობლოსთვის, სიყვარულისთვის შექმნილი კაცი ხარ. დაილოცოს შენი დაბადების დღე, შენი უკვდავების დღე. ღმერთმა შენს უდიდეს სიყვარულს, მეგობარს, წიგნების გმირებს რომ აღემატება, ჭალბატონ ინგას დღეგრძელობა მისცეს. შენი ვაჟკაცი შეილები და შეილიშვილები დაგილოცოს ღმერთმა. შენ შეგიძლია თქვა, მე ისე ვიცხოვრე, როგორც ჩემმა გამჩენმა, ჩემმა მშობლებმა, ჩემმა რჯულმა მასწავლაო. შენ პირნათლად მიუხველ ჩვენს სახელოვან მამა-პაპათა სავანეს. შენ არ შეიძლება არ უყვარდე ადამიანს, ვისაც ადამიანის გული და სული აქვს. დიდება გჭონდეს ზეცის მარადიულ სასუფეველში!

უნდა ვიცოცხლო ბელისწერისა და ღმერთების ჩინაგვი!

ვაჟა გოროზია ფილოსოფიურად მოაზროვნე კაცი იყო. მას ჰქონდა თანდაყოლილი ნიჭი საგანთა ფილოსოფიური ხედვისა. შეიძლება ითქვას, რომ ის „ფილოსოფოსი ტიპი“ იყო. სწორედ ასეთი ადამიანის ნაფიქრსა და ნააზრევს ჰქვია „ფილოსოფიური“. თუმცა ვაჟა საკუთრივ სოციოლოგიის სფეროში მუშაობდა (ამ მხრივ, მისი მსოფლმხედველობა ყალიბდებოდა პროფესორ ვენოზ ჭვახიას უშუალო ზეგავლენით). ის სოციოლოგიის ყველა პრობლემას უდგებოდა ფილოსოფიური თვალთახედვიდან და მეტაფიზიკური საფუძვლიანობით განიხილავდა. მისი აზროვნების სტილი იყო იმთავითვე ფილოსოფიური.

ვაჟას აზროვნების ფილოსოფიურობას, უწინარეს ყოვლისა, ის განაპირობებდა, რომ მას სწორად ესმოდა ფილოსოფიის საგანი და ამოცანები, რაც, მისი წარმოდგენით, თავს იყრიდა ადამიანისა და მისი გაუცხოების პრობლემაში. სწორედ ეს უკანასკნელი მიაჩნდა ფილოსოფიისა და სოციოლოგიის უმთავრეს პრობლემად. ამ პრობლემაზე ფიქრისას ის მკაფიოდ არ მიჯნავდა „საკუთრივ ფილოსოფიასა“ და „საკუთრივ სოციოლოგიას“, არამედ პრობლემისადმი ერთიან, სინთეზურ „ფილოსოფიურ-სოციოლოგიურ“ მიდგომას მოითხოვდა. შეიძლება ითქვას, რომ ვაჟა გოროზია ფილოსოფიურად მოაზროვნე სოციოლოგი იყო. ამის დასტურად შეიძლება გავიხსენოთ საერთაშორისო ჟურნალ „პომო ესპერანში“ გამოქვეყნებული მისი სტატია — „თანამედროვე პირობებში ადამიანის ყოფიერების ფილოსოფიურ-სოციოლოგიუ-

რი გააზრების ძირითადი ფაქტორები“, რომელიც ვაჟას ფილოსოფიური ნააზრების ერთგვარ შეჯამებას წარმოადგენს, აღნიშნულ სტატიაში ვაჟა გოროზია დასავლური ცივილიზაციის სამ დამახასიათებელ ნიშანს გამოყოფს:

1. თანამედროვე დასავლური ცივილიზაცია მიზნად ისახავს მიწიერი ცხოვრების რაციონალურ მოწესრიგებას, რომლის მსოფლმხედველობრივი საფუძველია სციენტიზმი, მეცნიერებისა და ტექნიკის უნივერსალიზაცია. იგი თავის მხრივ წარმოშობს საქონლის ფეტიშიზმსა და „სახაზინო ტიპის“ ადამიანის ჩამოყალიბებას. დასავლური ცივილიზაციის ადამიანური ყოფიერების საზრისი მდგომარეობს ცხოვრების კომფორტულ მოწყობაში, ვიტალურ-ფიზიოლოგიური და მატერიალური მოთხოვნილებების მაქსიმალურ დაკმაყოფილებაში.

2. ამ ცივილიზაციის დამახასიათებელი ნიშანია გლობალიზაცია ანუ „ამერიკანიზაცია“, რომელიც მოასწავებს, ერთის მხრივ ერებისა და ეროვნული კულტურების, ხოლო, მეორეს მხრივ, პიროვნებებისა და პიროვნულ ღირებულებათა ნიველირებასა და სტანდარტიზაციას. ის ემყარება პოსტმოდერნის იდეოლოგიას, რომელიც უარყოფს ყოველივე მყარს, მტკიცესა და სუბსტანციურს და საყოველთაო რელატივიზმს ქადაგებს. პოსტმოდერნის მსოფლმხედველობა ამგვარ რელატივიზმსა და თვითნებობაში ხედავს პიროვნების თავისუფლების გამოვლენას. თუ ჰეგელი თვლიდა, რომ „ყველაფერი, რაც არაქვეშმარატი და არაგონიერია, დაღუპვის ღირსია“, პოსტმოდერნული იდეოლოგია მიიჩნევს, რომ ყველაფერი ქვეშმარატი და გონითი უნდა დაიღუპოს, თუ ისინი არ შეესაბამებიან დასავლური ცივილიზაციის სტანდარტებს. გონების კანონები ფიქციად ცხადდება, მეტაფიზიკას კი ირონია და ცინიზმი უპირისპირდება. კანტის „საყოველთაო მოვალეობის ეთიკა“ ადგილს უთმობს ე.წ. „მცირე ეთიკას“ — მიზნის, ტურიზმის, გენდერულ და პროფესიულ ეთიკას.

3. თანამედროვე ეპოქა შეიძლება იწოდოს ფილოსოფიური ნიჰილიზმისა და სოციოლოგიური ოპტიმიზმის ეპოქად. სიბრძნისადმი სიყვარული ნივთებისადმი სიყვარულმა შეცვალა, ხოლო მეტაფიზიკური პრობლემები უსაზრისოდ გამოცხადდა. ამ ცივილიზაციისათვის ნიშნეულია საზოგადოების აბსოლუტუ-

რი და საყოველთაო სოციოლოგიზაცია მან ინდივიდის თვით-
მყოფადობა უარყო და იგი ჯგუფის სოციალურ ურთიერთმიმართებათა ფუნქციად მიიჩნია.

მარად დაუვიწყარ და სასიამოვნო მოგონებად დამრჩა ვაჟის მიერ ჩემი ერთი სტატიის მიმართ გამოთქმული შენიშვნა. სტატიაში ვწერდი, რომ თანამედროვე დასავლურ ცივილიზაციაში ღმერთის ადგილი ტექნიკამ დაიჭირა, ხოლო მეტაფიზიკის ადგილი სრულიად უტიფრად სოციოლოგიამ დაიკავა-მეთქი. ვაჟამ მისთვის ჩვეული დიდი ტაქტითა და მეგობრული ტონით მისაყვედურა, ეს ეპოქის თავისებურებებითაა განპირობებული და აქ სოციოლოგიის უტიფრობა არაფერ შუაშიაო. მივხვდი, ზედმეტი რომ მომივიდა, რადგან სიტყვა „უტიფარი“ სოციოლოგიის მიმართ აღნიშნულ კონტექსტში მართლაც ზედმეტი და უადგილო იყო.

მიუხედავად იმ დიდი განსაცდელისა, ქეშმარიტად იობისებური ტანჯვისა და ტკივილისა, ბედმა ვაჟა გოროზიას რომ არგუნა, ის სიცოცხლეზე უსაზღვროდ შეყვარებული ადამიანი იყო და ამ სიყვარულს სხვებსაც გადასდებდა. ვაჟა საოცარი შემართებითა და სიზიფესეული შეუპოვრობით შეხვდა უბედურ გამოწვევას. იმ ახირებული ბერძენის დარად, მასაც შეეძლო ეთქვა: მე უნდა ვიცოცხლო ბედისწერისა და ღმერთების ჭინაზე! როგორც ჩანს, ტკივილი და ტანჯვა ფოლადივით აწრობს ადამიანს, სულიერ მხნეობასა და მეტ ცხოვრებისეულ სიბრძნეს ჰმატებს მას. ვაჟა ოპტიმისტი, მებრძოლი და შეუპოვარი კაცი იყო, ცხოვრების არანაირ სიძნელეს არ ეპუებოდა. მისთვის უცხო იყო გულგატეხილობა, უიმედობა და პესიმიზმი. ჭაღბატონ ინგასთან ერთად არაჩვეულებრივად ტრადიციული ოჯახი შექმნა, სადაც შესანიშნავი შვილები აღიზარდნენ.

ვაჟამ კარგად იცოდა ადამიანად ყოფნის სევდა და ტკივილი, მისი მეტაფიზიკური საზრისი. ერთი მწერლისა არ იყოს, სიცოცხლე სევდაა, ადამიანად ყოფნის სევდა; სიკვდილიც სევდაა, ოღონდ ადამიანად არყოფნის სევდა. სიცოცხლეში დიდი ტანჯვისა და ტკივილების მატარებელი კაცი ტკივილითვე გამოეთხოვა სიცოცხლეს. ამერიდან, ვაჟა გოროზიას უკვდავი სული მის ფილოსოფიურ ნააზრევსა და ნაშრომებში იცოცხლებს.

სიკეთით გამორჩეული

არიან ადამიანები, რომელთაც ზეცა იმედად და ნუგეშად უგზავნის დედამიწაზე მცხოვრებთ. სამწუხაროა, რომ ასეთი რჩეულები არც ისე დიდხანს რჩებიან ჩვენს გვერდით. ეტყობა, ზეცა ხანგრძლივად ვერ ელევა მათ. მაგრამ, მაღლობა ღმერთს, ადამიანის სიცოცხლე, იგავ-არაკისა არ იყოს, სიგრძით და ხანგრძლივობით არ იზომება: მთავარი ის კი არ არის, რამდენ ხანს იცოცხლე, არამედ ის, თუ როგორ, რა პრინციპებით იცხოვრე, ღირსებით განვლე ეს წუთისოფელი და მაღალი რანგის ღირებულებები იყო შენი ცხოვრებისეული კრედო და ორიენტირი, თუ მხოლოდ სხეულის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვის მიგინიჭებია უპირატესობა.

ვაქამ ადრეულ ასაკში ისეთი ტრავმა გადაიტანა, რამაც ალბათ, მხოლოდ სხეულს როდი მიაყენა ზიანი. ბევრი, მის ადგილას, „გატყდებოდა“, გაბოროტდებოდა, სულით დაეცემოდა, სხვისი საპატრონო გახდებოდა და უკიდურეს პესიმიზმში გადავარდნილი, ირგვლივ მყოფთათვის არცთუ სასურველი პარტნიორი იქნებოდა. მაგრამ ღმერთმა მას განსაცდელთან ერთად ისეთი სულიერი სიმტკიცე, ენერჯია და ნებისყოფის ძალა მიჰმადლა, რომ ხანდახან ვფიქრობ: ის საბედისწერო ტრავმა რომ არა, ერთ კაცს ნამდვილად გაუჭირდებოდა ამხელა სიკეთით სავსე ენერჯიის თუნდაც უმცირესი ნაწილის დახარჯვა, რაც ვაქამ მოახერხა.

ვაქა გოროზია ნიჭიერი, მოვლენათა ღრმა ფილოსოფიური ანალიზის უნარით დაჯილდოებული, ფიზიკურადაც და სუ-

ლითაც ლამაზი ადამიანი იყო და თუ ვინმე მკითხავს, მაინც რა იყო ვაჟაში უმთავრესი და მნიშვნელოვანიო, უყრფლად შემძღვია ვთქვა, რომ ესაა ვაჟასთვის დამახასიათებელი დადებითი ენერგია, რომელზეც დღეს ასე ბევრს ლაპარაკობენ და რომლითაც დამუხტული კოსმოსური ველის გაზომვას ცდილობენ; ესაა გადამდები სიკეთე, რომლითაც გამოირჩეოდა ვაჟა. გარდა იმისა, რომ ის ბრძენი, გონიერი და ზნეობრივი ადამიანი იყო, მას არაჩვეულებრივად შეეძლო (შინაგანი მოწოდებით) ეს სიბრძნე, სიკეთე და სიყვარული გადაეცა და გადაედო ირგვლივ მყოფთათვის.

ის შინაგანად თავისუფალი ადამიანი იყო, ოღონდ ეს თავისუფლება ყოველთვის ღირებულებათა შკალასთან თანხმობასა და შესაბამისობაში ვლინდებოდა და ხორციელდებოდა. მისი აქტიურობა ყოველთვის მოყვასის მხარდასაჭერად, თანადგომისა და შვების მოგვრისკენ იყო მიმართული.

ის ოცნებობდა ადამიანთა ხსნაზე ურთიერთგაუცხოებისაგან და ამიტომაც შემთხვევითი არ იყო, რომ მისი სამეცნიერო მოღვაწეობის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება ადამიანის გაუცხოების ფილოსოფიური ანალიზი იყო. ამ სფეროში მან არაერთი საინტერესო ნაშრომი შექმნა და როცა თანამედროვე პირობებში, გლობალიზაციის პროცესმა ადამიანის, ინდივიდის, პიროვნების, ეროვნული კულტურისა და ეროვნული სახელმწიფოების მომავლის პრობლემა მწვავედ დააყენა დღის წესრიგში, ვაჟას, როგორც ნიჭიერი მკვლევარის რეაქციამაც არ დააყოვნა და მან მისთვის ჩვეული მეცნიერული სიღრმით, საფუძვლიანად გაანალიზა გლობალიზაციის თანმხლები უარყოფითი და დადებითი ტენდენციები, კულტურათა და პიროვნებათა ნიველირების სახიფათო მომენტები და თვალსაზრისი ამ მოვლენათა ოპტიმალური და გონივრული რეგულირების აუცილებლობის შესახებ სათანადო არგუმენტებით დაასაბუთა. მან ეროვნული კულტურების უნიკალობის, თვითმყოფადობის და ეროვნულისა და ზოგადსაკაცობრიოს ურთიერთობის ვაჟა-ფშაველასეული თეზისი მეცნიერულად გაანალიზა და აჩვენა, რომ ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებათა და, შესაბამისად, ზოგადსაკაცობრიო კულტურის სიმდიდრეს სწორედ თვი-

თმყოფადი ეროვნული კულტურები შეადგენენ, რომ ყოველი ერი, მით უმეტეს, ჩვენსავით მცირერიცხოვანი, ყოველმხრივ უნდა გაუფრთხილდეს იმ „სტატუსურ“ ღირებულებებს, რითაც ის ცნობილია როგორც ერი.

ვაჟა გოროზია იყო პიროვნება, რომელსაც საკუთარი ძალიან ლამაზი სულიერი სამყარო ჰქონდა და მისი დამოკიდებულება, ზრუნვა ადამიანებისადმი. სიკეთის კეთება ჭეშმარიტად შინაგანი მოთხოვნილება იყო. ყოველთვის გვარწმუნებდა, რომ ამჭვეყნად ადამიანებს შორის ნამდვილ ადამიანურ ურთიერთობებზე უფრო დიდი და მნიშვნელოვანი სიმდიდრე არ შეიძლება არსებობდეს.

სამწუხაროდ, ვაჟა გოროზია ფიზიკურად ჩვენს გვერდით აღარაა, მაგრამ ის მუდამ ჩვენთანაა და კვლავაც (ისევე, როგორც სიცოცხლეში) ერთმანეთის თანადგომა-ურთიერთგაგებისა და ურთიერთსიყვარულისკენ მოგვიწოდებს.

ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი ეპიკურე ამბობს, რომ გარდაცვლილ მეგობრებს, ახლობლებს თანაგრძნობა მხოლოდ დატირებით კი არ უნდა გამოვუცხადოთ (ვაჟა გოროზია — გამოუსწორებელი ოპტიმისტი, არც გვაპატიებს ზედმეტ ცრემლთა ღვრას), არამედ მათზე მუდმივი ფიქრით, მარადიული მოგონებით და მათი ნათელი ხსოვნისადმი მოკრძალებული და ფაქიზი დამოკიდებულებით.

ვაჟა გოროზია, როგორც ნათელი წერტილი, ამ ხშირად გაუსაძლის წუთისოფელში, ჩვენთვის რჩება იმ პიროვნებად, რომელსაც სიბნელემ სინათლე ვერ დაუჩრდილა, უსამართლობამ — სამართლიანობა, შურმა და მტრობამ — სიკეთე.

სიკვდილს შერკინებული

არიან ადამიანები, რომლებიც ამ ქვეყნიდან წასვლის შემდეგ ტკივილთან, სევდანარევე მოგონებასთან ერთად, ერთგვარ სიამაყის განცდასაც ტოვებენ. ერთი მათგანი ვაჟა გოროზია იყო — ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციოლოგიის კათედრის პროფესორი.

ვაჟა გოროზიას სახელი თითქმის 40 წლის წინ გავიგე, როცა ხმა გავარდა — პირველკურსელი ფილოსოფოსი მცხეთაში მატარებლის ბორბლებქვეშ ჩავარდა და ორივე ქვედა კიდური დაკარგაო.

შემდეგ იყო ბრძოლა სიცოცხლისთვის, სწავლის გაგრძელება, უნივერსიტეტის დამთავრება, ასპირანტურა, სამეცნიერო ხარისხი, მნიშვნელოვანი გამოკვლევები და, რაც მთავარია, ამ ხნის განმავლობაში იყო დიდი სიყვარული, სიყვარულით შექმნილი მშვენიერი ოჯახი და ყოველივე ამის შემოქმედი ქალბატონი ინგა, ვისმა დიდმა სიყვარულმა და ქართველ ქალობამ ვაჟა გოროზიას ჯერ სიცოცხლე შეუნარჩუნა, შემდეგ კი, თითქმის ოთხი ათეული წელი აცოცხლა.

ვისაც გარკვეული დროით მაინც თბილისის უნივერსიტეტთან ჰქონია ურთიერთობა, მისი მადლი და სითბო უგემია, გაიხსენებს საშუალო ტანის, გამხდარ მამაკაცს, ბოლო წლებში ქაღარა წვერით, ზოგჯერ ჯოხით, ზოგჯერ უჯოხოდ, პირველი და მეორე კორპუსიდან მეოთხეში, ან პირიქით, ოდნავ ტორტმანით მიმავალს. ამ მოკლე მანძილის გავლას იგი ზოგჯერ ერთ საათს უნდებოდა. ამის მიზეზი ის კი არ იყო, რომ

სიარული უჭირდა, არამედ გზად შეხვედრილ ნაცნობ-მეგობრებთან გაბაასება, მათთან ურთიერთობა, ხშირ შემთხვევაში მათზე ზრუნვა, მხარში ამოდგომა, რაც მისი ცხოვრების შემადგენელი ნაწილი იყო.

ეს მძიმედ ტრავმირებული კაცი ქართულად მოლხენის დიდოსტატი იყო, უფრო კი მოლხენის ორგანიზება ეხერხებოდა.

უზომოდ უყვარდა სფერო, რომელშიც იღვწოდა — კონკრეტულად, სოციოლოგია, ზოგადად ფილოსოფია. საათობით შეეძლო ესაუბრა ფილოსოფიაზე, ქართველ ფილოსოფოსებზე, ჭება უფრო ეხერხებოდა, თუმცა ნაკლის თქმასაც არ ერიდებოდა, თვით მისთვის ლამის ხატად მიჩნეულ მასწავლებლებზეც.

ვაჟა გამორჩეული იყო გარდაცვლილი მეგობრების თუ სულაც ნაცნობთა მიმართ. ზოგჯერ შთაბეჭდილება რჩებოდა, რომ გარდაცვალების შემდეგ დაუმეგობრდა ბევრს, ისე ზრუნავდა მათზე. ყვარელში, სტუდენტობისდროინდელი მეგობარი დაგველუბა, ლევან ელოშვილი, რომლის ერთადერთი შვილი, მამის დალუპვიდან რამდენიმე თვის შემდეგ მოევიღინა ქვეყანას. ვიდრე, ეკა უნივერსიტეტის სტუდენტი გახდებოდა, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ყოველ წელს ჩავდიოდით ლევანის დაბადების დღეს ყვარელში. მანქანა, როგორც წესი ვაჟასი იყო, მძლოლსაც თვითონ წამოიყვანდა. ლევანის მშობლებთან, ქეიფს ვერიდებოდით და სავალდებულო სადღეგრძელოების შემდეგ, თბილისის გზას დავადგებოდით. გზად კი, სადმე შეეჩერდებოდით და არ მახსოვს ვინმეს დაესწროს მისთვის ფულის გადახდა. ამ მხრივაც გამორჩეული იყო ჩვენი ვაჟა.

ვაჟამ შეუძლებელი შეძლო და ათეული წლების განმავლობაში სიკვდილს აჯობა, მაგრამ განა ვის უჯობნია ბოლომდე სიკვდილისთვის. ბოლოს ისიც დანებდა. დანებდა ვაჟაკურად და დაგვიტოვა დიდი სიყვარული, დიდი მეგობრობის განცდა და უსაზღვრო ტკივილი. ვიდრე ცოცხალი ვიქნებით მისი მეგობრები, გვემახსოვრება ერთი შეხედვით, ჩვეულებრივი, სინამდვილეში არაორდინალური, მოაზროვნე, ფიქრიანი, სევდიანიც და, ამასთან, იმედიანი კაცი. ამ კაცს ვაჟა გოროზია ერქვა.

ნათელი მოგონება

ღირსეულ ადამიანთა მიმართ, უთქმელობა კეთილი სიტყვისა ცოდვად ჩაითვლება, მით უფრო, როდესაც ეს ეხება ისეთ პიროვნებას, როგორც ვაჟა გახლდათ.

გარდაცვლილთაგან უფრო მეტი სინათლე მოდის, ვიდრე ცოცხლებისგან, და მართლაც, დიდი სინათლე და სითბო დატოვა ვაჟამ თავისი უწყინარი არსებობით, თავისი განუსაზღვრელი სიყვარულით, ერთგულებით საქმისადმი, მეგობრებისადმი, ოჯახისადმი.

ბევრი რამ სტკიოდა ვაჟას, მაგრამ არავის არ უნახავს იგი მოწუწუნე, ავადმოსაუბრე, სხვისი აუგად მხსენებელი. სული დაუმძიმა, გული ატკინა ადამიანთა სიკვამლე, მაგრამ წავიდა უხმაუროდ, მორიდებულად, წავიდა ჩვენგან ნათელი მოგონებით.

დაე, სიცოცხლე მოკვლეს კიდეც, მაგრამ სიკვდილმა არ უნდა იცოცხლოს!

„წინააღმდეგობებისაგან გაცვეთილი ბუნებისა იყო ჰაინეო!“
— წერდა ქართულ ენაში დამკვიდრებულ კანონიკების საწინააღმდეგოდ კონსტანტინე გამსახურდია. უდიდეს მწერალს ქართული ენის გრამატიკის უცოდინარობას ვინ შეებედავდა. არადა, გარეგნულად ამ წინააღმდეგობრივ გამოთქმაში შინაგანად დიდი შინაარსი იღუმალეხს. საქმე ისაა, რომ ყველა მოკვდავს წინააღმდეგობა ანვითარებს და უცილობლად მიიყვანს თვითუარყოფამდე, რაც ზოგჯერ უკვდავების ტოლფასია. კონსტანტინე ბატონი ხაზს უსვამს ჰაინეს განსაკუთრებულობას და აქცენტს სწორედ წინააღმდეგობასა და ჰაინეზე აკეთებს.

თუ დიდ კონსტანტინეს დავესესხებით და ჰაინეს ადგილას ვაქვთ გოროზიას ვიგულისხმებთ, რაც ამ შემთხვევაში უპრიანია, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ: „წინააღმდეგობებისაგან გაცვეთილი ბუნებისა გახლდათ ვაქვთ გოროზია“. კიდევ მეტი, თუ ვთქვათ, სპარტაკი იყო პირველი ომი ნეგანს-ი, რომელმაც არამარტო იღეურად უარყო მონათმფლობელობა, არამედ პრაქტიკულად საფუძველი ჩაუყარა დრომოქმული საზოგადოების ნგრევას, ვაქვთ გოროზია გაბედულად ებრძოდა იმ მონური ურთიერთობების დამკვიდრებას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა საზოგადოებაში სტალინის გარდაცვალების შემდეგ. ამიტომ არ იყო შემთხვევითი, რომ სტალინი მისი კერპი იყო. მას ხშირად უთქვამს: რომ არა სტალინის უდროო სიკვდილი, მსოფლიოდღეს სულ სხვანაირი იქნებოდაო. სტალინი, მისი აზრით, ის-

ტორიაში შეუდარებელი პიროვნება იყო. მან, დღეს მოქილიც ისტორიკოსებისაგან განსხვავებით, შეძლო ერთ მუშტად შეეკრა ადრე დაპირისპირებული ერები და ფაშისტურ ურჩხულს არა თუ გაუმკლავდა, არამედ თავის ბუნაგში ამოშანთა ის. არ შეიძლება გარკვეულწილად არ დავეთანხმეთ სტალინის პიროვნების გოროზიასეულ შეფასებას. მხოლოდ ერთი მაგალითის მოყვანაც კი საკმარისია სტალინის სიდიდის საილუსტრაციოდ. ავიღოთ ისეთი ორი უდიდესი პოლიტიკოსი, როგორიც იყვნენ რუზველტი და ჩერჩილი, რომელთანაც სტალინს მეორე მსოფლიო ომთან დაკავშირებით ინტენსიური ურთიერთობა ჰქონდა. ცნობილია, რომ ორივე ამ პოლიტიკოსს, მათივე აღიარებით, სტალინის უდიდესი რიდი და, ჩვენ დაეუმატებდით, შინაგანი შიშიც ჰქონდათ. არადა, ცხადია, ეს შიში სტალინის დიქტატორული ბუნებით დეტერმინირებული სულაც არ იყო. არაა სადავო, რომ სტალინი მათ ვერ დაიჭერდა, და ვერც გააციმბირებდა, თუნდაც ასეთი სურვილი ჰქონოდა.

ბევრს უჭირს, ერთმანეთისაგან განასხვავოს ისტორიული-ლიტერატურული განათლება ნამდვილი ცოდნისაგან. ნამდვილი ცოდნა მოვლენის ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივ დასაბუთებას გულისხმობს, რაც ფორმალური ლოგიკის კანონებით ყოვლად შეუძლებელია. აქ დიალექტიკური ლოგიკა შეუცვლელია. სტალინის ფენომენის საიდუმლო სწორედ ამ ორბიტაზე მოძრაობს. საქმე ისაა, რომ ის თავის კოლეგებს სწორედ დიალექტიკური ლოგიკის ცოდნით ჯაბნიდა, თუმცა მას, როგორც ცნობილია, საუნივერსიტეტო განათლება სრულიადაც არ ჰქონდა მიღებული. დღესაც, სამწუხაროდ, დასავლეთის არცერთ უნივერსიტეტში არ ისწავლება ჰეგელის (თავი რომ დავანებოთ კ. მარქსს) დიალექტიკური ლოგიკა, ხოლო ე.წ. აღმოსავლეთის რომელიმე უნივერსიტეტში თუ ისწავლება, მხოლოდ ზერეღედ.

ცნობილია, რომ, საერთოდ, მეცნიერებაში მემკვიდრეობითობის პრინციპის დაცვის გარეშე რაიმე სერიოზული ნაბიჯი არ გადადგმულა. შემთხვევითი აღმოჩენები ყოველთვის მოკლებული იყო მეცნიერულ დასაბუთებას. ეს ასე იყო და ასე იქნება ყოველთვის, მაგრამ კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას

იქნეს დასაბუთების პრობლემა მსოფლმხედველობრივ მეცნიერებებში. აქ ახალი სიტყვის თქმა შეუძლებელია ისე, თუ არ შეისწავლე და გაითავისე უდიდესი თეორიული მემკვიდრეობა, რაც დაგვიტოვეს სისტემური მოძღვრებების სახით არისტოტელემ, კანტმა, ჰეგელმა და მარქსმა. განსაკუთრებული ადგილი კ. მარქს უჭირავს. მის მოძღვრებაში მთავარია არა ისტორიის მატერიალისტური გაგება ან ზედმეტი ღირებულების თეორიის დასაბუთება, არამედ სწორედ ჰეგელის დიალექტიკური ლოგიკის შემდგომი განვითარება. ის, რაც მარქსიდან უნდა ავიღოთ სახელმძღვანელოდ მეცნიერებაში, სწორედ დიალექტიკური მეთოდია.

მარქსის მოძღვრებას ზოგადად უარი რომ ეთქვა, ეს კანონზომიერია, იმდენად დიდი იყო იდეოლოგიური გარსი, რაშიც ავტორმა მთელი თავისი თეორია გაახვია. მარქსიზმი იდეოლოგიურად კაპიტალიზმისადმი სიძულვილს ბადებს. ცნობილია, რომ სიძულვილი სიძულვილს იწვევს და ისიც კანონზომიერია, საერთო ზიზღი რომ გაჩნდა მარქსიზმისადმი. ეს ზიზღი კიდევ უფრო გააძლიერა სოციალისტური სისტემის ნგრევამ. მაგრამ ცნობილია, რომ სიძულვილი და ზიზღი არ არის კარგი მრჩეველი მეცნიერებაში. ასე მოუვიდა საქართველოს მთავრობასაც: — მან საერთოდ უარი თქვა მარქსზე, და ამას საფუძვლად დაუდო არამარტო იდეოლოგიური მოსაზრებანი, არამედ სწორედ მარქსიზმის უცოდინრობა. ამ მდგომარეობამ ალაშფოთა ვაჟა გოროზია. ეს იყო ბობოქარი გამოსვლა ნახევრად დამფრთხალი პროფესურის (პროფესურის ნაწილი რომ დამფრთხალია, ეს გააფერცხადა უნივერსიტეტთან დაკავშირებულმა მოვლენებმა) წინაშე. მაგრამ ვაგლახ, რომ არ დასცალდა...

სხვათაშორის, აქ უნდა მოვიგონოთ ბრიტანეთის აკადემიის წევრის, კემბრიჯის უნივერსიტეტის სოციალური ანთროპოლოგიის (ბატონი ვაჟა ზომ ამ მიმართულებით იღწვოდა დღენიანად) კათედრის პროფესორის ერნესტ გელნერის ხედვა: მართალია, კარლ პოლანმა ისტორია საესებით ორიგინალურად დაპყრო სამ სტადიად და არის კიდევ სხვა დაყოფებიც, მაგრამ მარქსიზმი ამ დარგში რჩება ყველაზე გავლენიან, ყველაზე მნიშვნელოვან და, ალბათ, ყველაზე დამუშავებულ თეორიად. ამ

თეორიისადმი უარის თქმა ვერ აიტანა ვაჟა გორგოზიამ.

როგორც წესი, დიად ადამიანთა წასვლა იმქვეყნად ბუნებრივად არ ხდება. ვაჟას სიკვდილიც არ იყო ბუნებრივი. ბატონი ვაჟა დაღალა ყოველდღიურმა შინაგანმა ბრძოლამ უმეცრებისა და ბოროტების წინააღმდეგ. ტვინმა ვერ გაუძლო ამ კომპარს...

ვინ არის დამნაშავე იმაში, რომ საზოგადოებას უდროოდ გამოაკლდა სწორედ საზოგადოებისთვის თავგანწირული ადამიანი, რომელსაც უშრეტი ენერგია და პოტენცია ჰქონდა საიმისოდ, რომ საქართველო ყოფილიყო ბედნიერი? სამგლოვიარო მიტინგის გარეშე, წინარად მიებარა მიწას ეს დაუღეგარი ადამიანი...

ღრმა დაფიქრებას საჭიროებს ის გარემოება, თუ რას, რომელ საზოგადოებას ვაშენებთ ჩვენ?..

დიდი კასი

ვაჟა გოროზია — წესიერი კაცი, წესიერი ცხოვრებით განვლო ღვთისგან ბოძებული ამქვეყნიური ყოფა, წესიერ ცხოვრებასა და ჭკევას მისდევდა იგი და სხვებისგანაც ამას მოითხოვდა. ჭართული ტრადიციის, ადათის მიმდევარი, უაღრესად ნიჭიერი, ღრმად განათლებული ფილოსოფოსი იყო. არ უყვარდა მეტიჩრობა, წვრილმან საქმეთა კირკიტო.

სხვათა წარმატება უხაროდა, დაუზარელი კაცი იყო, ყველას გვერდში ედგა. სიმართლისათვის ჭკეყნის დასალიერს წაყვებოდა კაცს. ოჯახის წევრმა, ნათესავმა, მეგობარმა, უბრალოდ ნაცნობ-უცნობმა, ყველამ კარგად ვიცოდით ვაჟას ლექსიკონი, მასში ცნებები: არ შემიძლია, უკვე გვიანია, არ არსებობდა. იმედიანი კაცი იყო. თავად მრავალ ტრაგედიაგამოვილილს, სხვათა იმედად ყოფნა ენაღვლეობდა. ოცდაოთხი საათი ოჯახზე, უნივერსიტეტზე, მეგობრებზე ფიქრობდა. გამოუვალ სიტუაციაში გამოსავალს პოულობდა. სიმართლეს და ქეშმარიტებას ეძებდა ამ ქვეყნად.

უნივერსიტეტის ფილოსოფია-ფსიქოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტებს სესიები გვექონდა. უმაღლესი მათემატიკა რთულ საგანთა რიცხვს მიეკუთვნება. გამოცდა მათემატიკაში ფაკულტეტის ბიბლიოთეკაში მიმდინარეობდა. შედის ვაჟა გოროზია გამოცდაზე. გადის ორი საათი მაგრამ არ გამოდის გოროზია, სამაგიეროდ გამოდის დაღლილი, მშვიერ-მწყურვალ ბიბლიოთეკარი; ყველანი მიეცვივდით, რაშია საქმე, ვეკითხებით.

— ეგ თქვენი გოროზია მეტად პრინციპული ვინმეა!..

ახლა აღარ მახსოვს რა მათემატიკურმა ფორმულამ გამოიწვია ის დიდი შეხლა-შემოხლა გამომცდელსა და სტუდენტ გოროზიას შორის, მაგრამ გოროზიას ხასიათი კი ნათლად წარმოჩინდა იმ დღეს...

არ ეთანხმება გამომცდელებს, ფორმულა თავისებურად ამოუხსნია და იძახის: ამა და ამ მეცნიერს ამა და ამ წიგნში ასეთი პრინციპით და მიმდევრობითი აქვს ახსნილი.

ამ დროს გამოდის გოროზია ბიბლიოთეკიდან, ჩვენსკენ არც მოუხედავს, სადღაც გაქრა. დანარჩენი გამოსაცდელეები ბიბლიოთეკის კარებს მივცვივდით, მაგრამ, არა ბატონო, ჯერ გოროზიასთან არ დაგვიმთავრებიაო, გამოგვიცხადა გამომცდელმა. მოდის გოროზია და მოაქვს რამდენიმე სქელტანიანი წიგნი. შედის გამოცდაზე და, როგორც შემდგომ ირკვევა, ამტკიცებს თავისი პოზიციის სიმყარეს. გამომცდელი აღიარებს გოროზიას ნიჭს, განსწავლულობას, პრინციპულობას და უდასტურებს ხუთიანით (რაც გოროზიასთვის არ იყო თვითმიზანი).

აი ასეთი იყო სტუდენტი ვაჟა გოროზია და ასე კაცურად და სიყვარულით იცხოვრა მან ამ წუთისოფელში. მაღლიანი კაცი იყო ჩვენი ძმა, დიდი კაცი — ვაჟა გოროზია.

ბელნიერი იყო, მაგრამ...

ვაჟა გოროზია სამეგრელოში დაიბადა. ამ კუთხის ადამიანებისთვის ჩვეული სითბო, სიკეთე და თავმდაბლობა თავიდანვე დაჰყვა.

ვაჟა ფილოსოფოსი, სოციოლოგი გახლდათ და ზოგიერთი ცნობილი ფილოსოფოსივით ლექსებს ვერ წერდა, მაგრამ პოეტი იყო ყველაფრით.

დიდ არისტოტელეს რომ განუცხადებია — შეცდომა ადამიანთა ხვედრიაო, ეტყობა, დიდ რიცხვს გულისხმობდა, თორემ ვაჟა ისე აღესრულა, შეცდომა არ დაუშვია.

ანტონ ჩეხოვს რომ უთქვამს — გარემო ადამიანზე გავლენას ახდენსო, ვაჟას მაგალითზე ზედმიწევით მართლდება. ვაჟაზე — ამ მეტად მირონცხებულ შეგირდზე დიდზე დიდია ცნობილი უბადლო ოსტატის, პროფესორ ვენორ ჭვაჩაჩიას ამაგი. ბევრს ნიშნავდა ვაჟას მეგობრობა მწერალ და მეცნიერ-ფილოსოფოს ვალერი კვარაცხელიასთან, პროფესორებთან ვახტანგ გოგუაძესთან, იროდიონ ჭვაჩაჩიასთან, ჯემალ პაჭკორიასთან, ვახტანგ ფარცხვანიასთან და სხვებთან. ვაჟა პროფესორი იყო, მაგრამ ამ დაუნდობელ, ამ აწეწილ წუთისოფელში ბევრი მეცნიერული გამოკვლევა არ დარჩენია, თუმცა ის მცირედიც კი, ალბათ, ზოგიერთი ცნობილის ნააზრევს გადაწონის.

ცხოვრების მეგობრის არჩევის დროს ბედმა გაუღიმა ვაჟას. ვაჟა, ცხადია, არ იყო ტრისტანი და მეუღლე — ინგაც არ არის იზოლდა, მაგრამ ვაჟასა და ინგას შესაშურ ურთიერთობაზე იმდენი რამ მსმენია, რომ ხსენებული ცნობილი წყვილის ან

სხვათა საქვეყნოდ გახმაურებული სასიყვარულო ისტორიები...
გაახსენდება კაცს.

არისტოტელე წერს: ფილოსოფოსის სიცოცხლე უფრო ბედნიერი სიცოცხლეაო. ვაჟასთანაც დიახაც ასე იყო, მაგრამ, ვაი, რომ ასე მოულოდნელად ჩაქრა ის!..

ვაჟამ, ცხადია, იცოდა ის ცნობილი ჭეშმარიტება, რომ ცოცხალი არსებებიდან მხოლოდ ადამიანმა იცის, თავიდანვე იცის, მოკვდება, მაგრამ ძალზე ძნელი იყო შეჩვევა. რამხელა ტკივილია, სამუდამოდ გამოეთხოვო, უდროოდ გამოეთხოვო შეილებს, მეუღლეს, შენიანებს, მეგობრებს...

ჭირისუფალს ვაჟასთან განშორება ასევე მეტიმეტად გაუჭირდა...

და რაბან ყველაფერი ასე მტკივნეულად დასრულდა, ოდესმე, როცა კარგად გამოიდარებს, ვაჟას საფლავს შესაძლებელია ანტიკური ქანდაკება დაედგას — ოდნავ თავდახრილი ქანდაკება, რაც მისი — ამ მოაზროვნე, გონიერი ადამიანის ჩაფიქრების ნიშანი იქნება.

ვაჟას ფასი იცის ყველამ, უმისობა ტკივა ყველას...

თანამდროვე ბაუსხოვული ადამიანის თვითმყოფალობის არსი

ადამიანის, როგორც თვისებრიობათა ერთობლიობის ქმნა-დობის პროცესი ისტორიულ-ლოგიკურ ქრილში ვერანაირ შემთხვევაში ვერ ასცდება კონკრეტულ ადამიანთა გადაგვარება-გაუცხოებას, რაც დღევანდელი საზოგადოებრივი ფასეულობების მწვერვალის გადმოსახედიდან ნაკლებად აინტერესებს ჩვენი საზოგადოების ცნობიერებას, არადა ამ ყალბი, უსახო სოციალური წინააღმდეგობების გაშიშვლების გარეშე ნამდვილად მოაზროვნე გონისათვის წარმოუდგენელია ჯანსაღი, კონკრეტული ადამიანის დამკვიდრება თუ თვითდამკვიდრება.

საზოგადოების რაციონალური აზრის ისტორია მისი დასაბამიდან დღემდე გამუდმებით კვლევა-ძიებაშია კონკრეტული ადამიანის სიცოცხლის საზრისთან მიმართებაში. ეძებს და ვერა კპოულობს რა, რადგანაც მისივე ბიოლოგიური მოცემულობის დომინანტობა სულის, ნამდვილი სულის, ანუ ადამიანის არსის მარცვალს გაღვივებაში უშლის ხელს და ჯერჯერობით მიახლოებითაც კი ვერ პასუხობს კითხვას: რა არის ადამიანი? ზებუნებრივ თუ მეორეხარისხოვან სოციალურ გარემოში ეძებს ამ კითხვაზე პასუხს მაშინ, როდესაც მარტივზე უმარტივესია გაიგო ადამიანის დანიშნულება, მისი რაობის საზრისი.

ბუნების კანონზომიერება არც სოციალურ საკითხთან დარჩა გულგრილი. ადამიანთა განვითარებაც მთელი სიმკაცრით დაუმორჩილა დიალექტიკის ფენომენს, რაც მთელი სიმკაცრით

თა და სისასტიკით ვლინდება საზოგადოების სისხლიანი ისტორიის სახით.

პირველ რიგში ზომ ადამიანი-ცხოველი, რომელიც არის და არც არის ცხოველი, არის და არც არის ადამიანი, მატერიალურ სამყაროში გაბატონებულ საგანთა აბსოლუტურ ტყვეობაში ექცევა მისი ბიოლოგიური რაობის დომინანტობის გამო. ამ შემთხვევისათვის და თუნდაც ჯერ კიდევ დღესაც, საზოგადოების უმრავლესობისათვის სულიერი მომენტი დაქვემდებარებულის როლში მოიაზრება მხოლოდ. მართო ცალკეულთა ხვედრია თავი დააღწიოს ადამიანი — მომხმარებლის სტატუსს და გაანათოს სიბეცით გაუკუხნებელი ადამიანური სამყარო და ამით ცის კაბადონზე მორჭმულ ვარსკვლავთა კაშკაშს ოდნავ მაინც ჩაანაცვლოს მის არსობრივად მოწოდებულ დიადი ნათელის ძლევაგამოსილება.

ისტორიულად და ლოგიკურად ადამიანთა ურთიერთობა როდი იყო უშუალო, არამედ ეს ურთიერთობა საგნობრიობითაა გაშუალებული. და დღესაც ადამიანი-მიზანი ადამიან-საშუალებად მოიაზრება, რაც სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობითაა ზღვარდებული. ადამიან-მომხმარებელს ნაკლებად აინტერესებს თავისი სხვის, ანუ მეორე კონკრეტული ადამიანი-მომხმარებლის სულიერი განვრცობა, ანუ მისი, როგორც ადამიანი-უზენაესობის დამკვიდრების სოციალური მომენტი. ის მიილტვის საგნობრიობის სიუზვისაკენ, საგანთა სიმრავლეა დომინანტი მის პრიმიტიულ ცნობიერებაში. ამ შემთხვევაში თითოეული ადამიანი, როგორც ადამიანი თავისი უშუალოდ მონადაა ქცეული. ის ხდება სკეპტიკოსი, ცინიკოსი და განუწყვეტლივ მიილტვის ვულგარული ინდივიდუალიზაციისაკენ. მისი ცნობიერება, როგორც დიდი ქართველი დიალექტიკოსი, პროფესორი ვაჟა გოროზია აღიარებდა, „უბედურ ცნობიერებადაა“ ქცეული. სწორედაც ეს ცხოველურ-მომხმარებლური აუცილებლობა აშიშვლებს მასში მოცემულ წინააღმდეგობას: არის და არც არის ცხოველი; არის და არც არის ადამიანი, და უკვე რამოდენიმე ათასმა წელმა განვლო, მაგრამ ადამიანმა ჯერჯერობით თავი ვერ დააღწია ამ უსაშინლეს მდგომარეობას. ზემოთაღნიშნულ სოციალურ პრობლემებთან მიმართებაში.

დღევანდელი ადამიანის სინამდვილე ნაკლებად განსხვავდება პრიმიტიული ადამიანის სოციალური სინამდვილისგან, უფრო მეტიც: პრიმიტიული ადამიანის სოციალური ყოფადობა ძალიან მცირე დოზით მოიცავდა დღევანდელ სოციალურ ურთიერთობებში გამოხატულ ადამიანი-საშუალების ნიშან-თვისებებს და, პრიმიტიული ხედვით, მაგრამ მაინც ისტორიაში დადგა ობიექტური აუცილებლობა პრიმიტიული ადამიანის გარდაქმნისა. ის უთუოდ უნდა მიუახლოვდეს თავის სხვას, ანუ სულიერი მოწოდების ნამდვილობას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის არც ცხოველი იქნება და არც ადამიანი, ხოლო ორგანულ სამყაროში და, საერთოდ, განვითარების კანონზომიერებიდან გამომდინარე, ყოველივე განუვითარებელი საფეხური უნაშთოდ ქრება.

პროფესორ ვაჟა გოროზიას შემოქმედება უშუალოდ ადამიანის გადაგვარება-გაუცხოების კვლევა-ძიებას უკავშირდება. მან თავისი შეგნებული ცხოვრება შეაღია ამ პრობლემის ამოხსნას და ლომის წვლილი დაგვიტოვა ამ ურთულეს პრობლემასთან მიმართებაში.

გერმანული კლასიკური ფილოსოფიიდან მოყოლებული მეოცე საუკუნის ჩათვლით, ადამიანის გადაგვარება-გაუცხოების პრობლემას მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა თეორიულ აზროვნებაში. საკითხის მხოლოდ ისტორიულ ქრილში, ანუ ეპოქებთან მიმართებაში განხილვას შეუძლია წარმოაჩინოს მისი მრავალმხრივობა, რაც თავისებური წინამძღვარი იქნება გაუცხოების კატეგორიის ნამდვილი შინაარსის დადგენისათვის. უნდა აღინიშნოს, რომ დღევანდელ ფილოსოფიურ აზროვნებაში ნაკლები ყურადღება ეთმობა ამ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას, რომლის ამოხსნის გარეშე შეუძლებელია საზოგადოებრივი ურთიერთობების რაციონალური განვითარება, ადამიანთა კეთილდღეობის დამკვიდრება. არადა, დღეს ადამიანის გაუცხოებამ თავისი შინაარსობრივი დატვირთვის პიკს, უზენაესობას მიაღწია და ყველა სოციალური ასპექტი მომწიფებულია მისი უარყოფისათვის. ბუნებრივია, იბადება კითხვა: რატომ ეთმობა ნაკლები ყურადღება ამ პრობლემას დღევანდელ ფილოსოფიურ რეალობაში? აქ რამდენიმე მომენტია აღსანიშნავი: პირველი ის, რომ საბაზრო ურთიერთობების საზოგადოება არ იკვლევს

ადამიანს, მის მნიშვნელობას. სასაქონლო-ფულადი ურთიერ-
თობების კულტივირების ეპოქაში ნამდვილი ადამიანის საპა-
ტიო ადგილი დაკაეებულია ფულის კანონზომიერების განმაე-
რცობელი აპოლოგეტების მიერ; მეორე ის, რომ თითქმის ყე-
ლგან ამოღებულია პოლიტიკური ეკონომიისა და ნამდვილი
ფილოსოფიის სწავლება, დიალექტიკურ მეთობზე საუბარი კი
საერთოდ ზედმეტია. ყველაფერი ეს ფინანსური მონოპოლიის
უმეაცრესი მოთხოვნებია, რადგანაც საბაზრო — ეკონომიკუ-
რი საზოგადოებრივი ურთიერთობების პირობებში ზემოჩამო-
თვლილი მეცნიერებები აშიშვლებენ მის ყველა არაადამიანურ
ასპექტს, უკანასკნელი კი ვერ ჯდება ფინანსური კაპიტალიზმის
ინტერესებში.

ვაეა გოროზია ეყრდნობოდა იმ აზრს, რომ ადამიანის პრო-
ბლემა ყოველთვის იყო ფილოსოფიური და პოლიტ-ეკონომი-
ური განსჯის ერთ-ერთი ძირითადი საგანი. ნამდვილ ადამიანზე
რაიმე გარკვეული, რაციონალური აზრის სათქმელად, საჭირო
იყო მისი განხილვა არა აბსტრაქტულ იზოლაციაში, არამედ
სოციალურ კონტექსტში, კონკრეტულად, სწარმოო ურთიე-
რთობათა კონტექსტში. ამიტომ შემთხვევითი არ არის, რომ
გაუცხოების პრობლემა წარმოიქმნება შრომის პრობლემასთან
მიმართებაში. თუ შრომის შედეგის გასხვისების მიზეზად გა-
მოდის კერძო საკუთრება, მაშინ გაუცხოების მოხსნა შესაძლე-
ბელია მხოლოდ კერძო საკუთრების ელიმინაციის გზით. მა-
გრამ, მეორეს მხრივ, სიტუაცია რთულდება იმ გარემოების
გამო, რომ კერძო საკუთრება წარმოადგენს არა მხოლოდ შრო-
მის შედეგის გასხვისების მიზეზს და შედეგად ადამიანის არსის
გაუცხოებას, არამედ, გარკვეული ნაწილით, თვით შრომის
(უფრო სწორად, მუშაობის) ფენომენი არის კერძო საკუთრე-
ბის წარმომქმნელი ადამიანის ქმნადობის ისტორიის გარკვე-
ულ ისტორიულ პერილში, ანუ შრომა და კერძო საკუთრება
მიზეზ-შედეგობრივ, ურთიერთგანმაპირობებელ სოციალურ ვე-
ქტორებს წარმოადგენენ.

როგორც ასეთი, გაუცხოების პრობლემა მხოლოდ კერძო
საკუთრების მოსპობით არ მთავრდება; ლაპარაკია შრომის სფე-
როში არსებულ ყველა ძველი შეხედულებითი მიმართულებე-

ბის არსებით და ძირეულ გარდაქმნაზე. სხვა შემთხვევაში პრობლემა გადაჭრილი იქნება მხოლოდ ზედაპირულად, ობიექტური მხრიდან, ხოლო მის სუბიექტურ არსობრივ დატვირთვას არ დაეკარგება მნიშვნელობა. ამიტომ მხოლოდ კაპიტალისტური წარმოების წესის უარყოფა არ წარმოადგენს გაუცხოების პრობლემის აბსოლუტურად გადაჭრას, ის მხოლოდ მთავარი წინაპირობაა, არამედ შრომის, ან მისი სუბიექტური მიზეზის არსობრივი გარდაქმნა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საუბარია მუშაობისა და შრომის ცნებების არსობრივი განსხვავება-იგივეობის დიალექტიკურ მომენტზე. გაუცხოების პრობლემის საბოლოო დაძლევა შესაძლებელია მხოლოდ მონური მუშაობის შემოქმედებითი შრომით შეცვლის შემთხვევაში. ლაპარაკია ადამიანი-მუშის ადამიან-მშრომელად დამკვიდრებაზე, არადა უკანასკნელი მიიღწევა თავისუფალ დროსა და თავისუფალი საზოგადოებრივი ურთიერთობების პირობებში.

ვაჟა გოროზია სასტიკად აკრიტიკებდა ფულის საზოგადოებით გამოწვეულ თანამედროვე ვულგარულ ყოფას. მისი აზრით იმ საზოგადოებაში, სადაც ადამიანის ყოფის მთავარ მიზანს ფული წარმოადგენს, უფასურდება ინტელექტუალური, ესთეტიკური, ეთიკური და სხვა სოციალური ფასეულობები. ამ შემთხვევაში ადამიანის გადაგვარება-გაუცხოება თავისი გამოვლენის პიკს აღწევს და ვლინდება ყველა მისი ფორმა. ფული თავისთავად და თავის თავთან მიმართებაში წარმოადგენს საგნების ღირებულებით ურთიერთმიმართების გამოხატვის საშუალებას და ამ მიმართებაში ადამიანები ერთნაირ, თანაბარ ღირებულებას წარმოადგენენ, არა იმიტომ, რომ თითოეული სოციალურად ამალღებული ღირებულებაა, არამედ იმიტომ, რომ ფულის საზოგადოებაში მხოლოდ ფული წარმოადგენს ღირებულებას და არა ცალკე აღებული ადამიანი.

ულმობელია ფულის კანონი. ის გულგრილი და დაუნდობელია ადამიანური ღირებულებების მიმართ, იგი თავის მიზეზს — ადამიანს თავის კანონების მონა-მორჩილად ხდის და ზღუდავს ნამდვილ ფასეულობათა დამკვიდრებას — ადამიანი-მიზნის თვითმყოფადობას. მაგრამ ამას ხელი არ შეუშლია მატერიალურ-ტექნიკური პროგრესისათვის, ნივთთა სიმრავლის

წარმოშობისათვის. ამ უკანასკნელმა კი ადამიანს დაუქარგა თავისი ნამდვილი სახე და შეიგუა მხოლოდ მისი მომხმარებელურ-მეშინური, მესაკუთრული, ყალბი, უსახო ფასეულობები. ასეთ საზოგადოებაში ადამიანი, როგორც ადამიანი ნაკლებად საინტერესოა — არსი შეცვალა უშინაარსო ფორმამ. ფულის საზოგადოებაში ადამიანებთან მიმართებაში სოციალური ღირებულებები ვერ ინარჩუნებენ ფორმა-შირაარსის ნამდვილ სინთეზს.

დღევანდელი ადამიანი გაშიშვლებულია. ის არც ადამიანია და არც ცხოველი, მოწყვეტილია ადამიანური ცხოვრებისაგან. მარტოა მხოლოდ უშინაარსო ნივთებთან ჩახუტებული. მის ერთადერთ ხსნას ამ საზოგადოებაში, ირაციონალური ინდივიდუალიზაციისაკენ სწრაფვა წარმოადგენს, რითაც მზარდი ინტენსივობით კარგავს სიცოცხლის საზრისის ერთ-ერთ მთავარ „კომპონენტს“ — სიყვარულს, სხვის დამკვიდრების სიხარულსა და მომავლის რწმენას. ადამიანი ყველაზე მეტად თვითონ თავისივე მოძმისგან გახდა დაუცველი. მოაზროვნე გონის გადმოსახედიდან ალოგიკური გახდა მისი მყოფადობა. საზოგადოების ნაწილი ეგუება ამ გაუცხოებულ სოციალურ ურთიერთობებს, ნაწილი კი დეპრესიული და ჭირვეული, ყოფით აუტანელი სულიერი ტკივილების განცდით უიმედოდ ელოდება თავისი ბუნებრივი უშუალო მოცემულობის ბიოლოგიური ნამდვილობის მოახლოებას.

პროფესორი ვაჟა გოროზია მეცნიერთა იმ გამონაკლისს ეკუთვნოდა, რომელიც სასტიკად არ ურიგდებოდა სიყალბის, ფსევდო-მეცნიერული ხედვების შემოტევას, მას სიმართლისთვის, ნამდვილი მეცნიერული ხედვის განვრცობის ყოველდღიურ ზრუნვაში არასოდეს დაუხევია უკან, არც აუდიტორიებში სტუდენტებთან და არც ფართო სამეცნიერო ასპარეზზე. ადამიანის პრობლემის კვლევა მის ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას, სიცოცხლის კრედოს წარმოადგენდა და გადმოუცემელი ენთუზიაზმითა და მებრძოლი სულისკვეთებით აშიშვლებდა როგორც აზიატურ, ისე დასავლურ, დრომოქმულ და დამყვებულ სოციალურ ღირებულებებს, მცდარ პროდასავლურ მეცნიერულ შეხედულებებს. ამ მხრივ დიდ მეცნიერულ ინტე-

რეს იწვევს მისი თეორიული ნაშრომები ადამიანის ყოფიერების გააზრების საკითხთან მიმართებაში.

ვაჟა გორაზიას აზრით, ეპოქის წინაშე ადამიანის ყოფიერების პრობლემა მაშინ დგება მწვავედ, როცა ისტორიული გარდატეხის, ღირებულებათა გადაფასების უამრავი დგება, მათი უშუალო განცდა კი ძალუმაღ გვიბიძგებს მომხდარის, არსებული ფაქტობრივი მდგომარეობის გააზრებისკენ. ფაქტია ის, რომ მსოფლიო ცივილიზაციათა შორის მადომინირებელი მდგომარეობა ეგრეთწოდებულ დასავლურ ცივილიზაციას უკავია. კაცობრიობის განვითარების ძირითად ორიენტირად სწორედ აღნიშნული ცივილიზაციაა მიჩნეული და ამ მართონში ჩვენი (ქართული) საზოგადოებაც არის ჩართული. ისმება საესებით ლოგიკური კითხვა: როგორია თავისი არსით დასავლური ცივილიზაცია? რა ღირებულებას ეფუძნება იგი? საით მივდივართ? როგორი იქნება ჩვენი ყოფიერების საზრისი? და ა.შ.

თანამედროვე დასავლური ცივილიზაცია თავისი არსით მიწიერი ცხოვრების რაციონალურ მოწესრიგებაზეა დაფუძნებული. მიწიერი სამყარო ბუნებრივ და სოციალურ გარემოს გულისხმობს. თავის მხრივ, ბუნებრივი და სოციალური გარემოს სრულყოფილად მოწესრიგება ეფუძნება ადამიანის მუდმივად მზარდი ვიტალურ-ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებათა მაქსიმალურად დაკმაყოფილების პრინციპს. რამდენადაც ამ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების ობიექტი არის ნივთი, ამიტომ ნივთთა წარმოება და მისი მოხმარება იღებს უნივერსალურ ხასიათს. ნივთთა წარმოების და მოხმარების ძირითადი საშუალებებია: ერთის მხრივ — წარმოების (ინდუსტრიის) განვითარება, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, მეორეს მხრივ — სოციალური გარემოს უკიდურესად რაციონალიზაცია. პირველი — მეცნიერებისა და ტექნიკის კულტს წარმოშობს, მეორე — საზოგადოებრივი ცხოვრების აბსოლუტურ სოციოლოგიზაციას. ორივენი ერთიანდებიან სციენტისტურ მსოფლმხედველობაში.

დასავლური ცივილიზაციის მსოფლმხედველური საფუძველი სციენტისმი, რომლის არსია მენციერებისა და ტექნიკის აბსოლუტური უნივერსალიზაცია. შედეგად ვიღებთ სასაქო-

ნლო ფეტიშიზმს, ნიეთი უნდა იქცეს საქონლად, საქონელი ბაზრის კონიუქტურაზე დაფუძნებული. ბაზარი და ვაჭრობა ყველაფერს აქცევს საცელელ ღირებულებად. ბაზარი აყალიბებს „ბაზრული ტიპის (ე. ფრომი) ადამიანს და ადამიანთა ურთიერთობა იღებს მეშხანურ, ანგარებაზე დაფუძნებულ ფულად, უსულგულო სასაქონლო ურთიერთობათა ფორმას. ნამდვილი ადამიანური, გონითი (geist) სულიერი არსობრივი ძალები (სიკეთე, მშვენიერება, ჭეშმარიტება და ა.შ.) ითრგუნებიან და ვიტალურ-ფიზიოლოგიური არსობრივი ძალების უპირობო რეალიზაციის საშუალებას იძლევიან“. დასავლური ცივილიზაციის ადამიანის ყოფიერების საზრისი, ცხოვრების კოფორტულ მოწყობაში, მატერიალურ მოთხოვნილებათა მაქსიმალურ დაკმაყოფილებაში მდგომარეობს. უფრო მეტიც, სოციალური ინერციის კანონი ადამიანს მიაქანებს იმ უაზრო მდგომარეობამდე, რომ მას უსაზღვროდ იმაზე მეტის „ფლობა“ უნდა, რაც მის მაქსიმალურად გაზრდილ მოთხოვნილებებს დააკმაყოფილებს. „მე უნდა მქონდეს გაცილებით მეტი, ვიდრე მქირდება!“ ასეთია დასავლური ცივილიზაციის ადამიანის ზნეობრივი იმპერატივის არსი. ნიეთთა სისაძაგლემ დაფარა და დააბნელა ადამიანის ყოფიერება, ჩამოყალიბდა „ჭვალიტეტის ეთიკა“ (ა. კამიუ). აშკარაა, რომ ადამიანი მოწყდა თავის ნამდვილ ყოფიერებას, იგი შეიცვალა ფსევდო ყოფიერებით, ადამიანის არსებობა დაუპირისპირდა მის არსებას, ყოველივე ამან თავის გამოხატულება ტოტალურ გაუცხოებაში ჰპოვა. ეს კი აშკარად მიუთითებს ადამიანის ყოფიერების საზრისის ფილოსოფიური გააზრების საჭიროებას.

სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობების საზოგადოებაში საგანთა სამყარო ადამიანთა უმრავლესობისათვის წარმოადგენს თავიანთი არსობრივი მოწოდების დამახინჯებისა და გამოცარიელების აბსოლუტურ საშუალებას. ასეთ ადამიანთა პირადი უშუალოება მოკლებულია ყველანაირ შინაგან ჰარმონიას, რადგანაც მათ ცნობიერებაში მიძინებულია ადამიანური გრძნობა და ხშირად მოკლებულია ადამიანად ყოფნის განცდას, რადგანაც ნამდვილი ღირებულებითი ხედვა და მისი დამკვიდრება ზიანის მომტანიც კი შეიძლება გახდეს ფულის საზოგადოება-

ში. ადამიანი, როგორც ადამიანი, ჩაიკარგა უსულო საგანთა გულგრილ სამყაროში, ის ამოიკვეთა საზოგადოებრივი ცნობიერებიდან, როგორც მთავარი მიზანი. საზოგადოებრივი ერთიანი „მე“ დაიშალა ცალკეულ „მე“ ნაწილებად და მათ შორის საშინლად გაიზარდა არსობრივი დაპირისპირება.

სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობების განვითარების გარეშე, ზოგადად, პროგრესი შეუძლებელი იყო კაცობრიობის ისტორიაში, მაგრამ ადამიანის, მისი ქმნადობის, ანუ კულტურის რიზაციის პროცესი, როგორც ადამიანის არსის ობიექტური გამეშვევება შეუძლებელია უარყოფითი სოციალური მომენტების გამოვლენის გარეშე. საქმე მხოლოდ იაშია, რომ დადგა ის კრიტიკული ისტორიული პერიოდი, როდესაც განსაკუთრებულ გონს, ანუ სუბიექტურ ფაქტორს ეკისრება გადამწყვეტი, დომინანტური როლი კაცობრიობის კეთილდღეობის დამკვიდრებაში. დღეს, ჭერ კიდევ ფინანსური კაპიტალის მონოპოლია ბოგინობს, აგონიაშია გადასული და თავის კაბალაში აქცევს საზოგადოებრივ ცნობიერებას, მსოფლიოს იღბლის განმსაზღვრელ პოლიტიკოსებთან ერთად. სინამდვილეში კი ეს უსაშინლეს უბედურებად მოიაზრება ჩვენს რეალობაში.

XXI საუკუნე ადამიანის დამკვიდრების საუკუნეს წარმოადგენს თუნდაც იმიტომ, რომ ადამიანი, როგორც ყველა სოციალურ ღირებულებათა შორის უზენაესი ღირებულება, თავის ნამდვილ ისტორიულ და ლოგიკურ დამკვიდრებას მოელოდა, რაც, თავისთავად, ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს.

სამწუხაროა ის გარემოება, რომ კაპიტალიზაციის ობიექტური პროცესის აპოგეას და, შესაბამისად, მისი უკიდურესად ირაციონალური სოციალური შედეგების დამანგრეველ, აშკარად გამოკვეთილ ტენდენციებს ხშირ შემთხვევაში თავისი უსუსურობისა და ცალმხრივობის გამო ვერ არეგულირებს დღეს მსოფლიოში გაბატონებული სოციალური პოლიტიკა.

განსაკუთრებით მეოცე საუკუნის 50-იანი წლებიდან მოყოლებული დღემდე ადამიანი ბრმად დაიჭვემდებარა და დამორჩილა მის მიერ შექმნილმა სოციალურმა ინსტიტუტებმა. ადამიანი-მიზანი ვერ აღწევს თავს ადამიანი-საშუალების მდგომარეობაში.

რეობას, რაც მეტწილად ნეგატიურად აისახება ჩვენს სოციალურ ფასეულობებზე და ეკოსისტემაზე.

მსოფლიოში გაბატონებულმა უსუსურმა სოციალურმა პოლიტიკამ განაპირობა ის გარემოება, რომ თანამედროვე საზოგადოების ძირითადი ნაწილი მომხმარებელია, ხოლო, ხშირ შემთხვევაში, მსოფლიოში გაბატონებული პოლიტიკა დღემდე, რატომღაც შენობებულად, საპირისპირო სოციალური ვექტორის წარმართვისა და ნამდვილი სოციალური ფასეულობების დამკვიდრების სანაცვლოდ ხელს უწყობს ადამიანი-მომხმარებლის დამკვიდრებას, აგრესიის დაფუძნებას. ამაზე მიუთითებს დღევანდელ რეალობაში კულტივირებადი ყალბი ფასეულობები: უსარგებლო ნივთების, უსაზღვრო მოხმარებისა და ადამიანურ არსს მოკლებული ფილმების რეკლამირება, დედა-ბუნების უღმობლად გაბინძურება, კონკრეტულ „მე“-სა და ეკოსისტემას შორის პარამონიის დარღვევა, შედეგად ნამდვილი ადამიანის სანაცვლოდ ადამიანი-ზომის დამკვიდრება ხდება პრიორიტეტული.

თუ ახლო მომავალში მსოფლიოში წამყვანი ქვეყნების პოლიტიკოსებმა არ ითამაშეს გადამწყვეტი როლი, რასაც ჰუმანური ადამიანის, ანუ ადამიანი-მიზნის დასამკვიდრებლად მიმართული პოლიტიკა ჰქვია, კაპიტალიზაციის უღმობელ პროცესს ირაციონალური ეკონომიკური გლობალიზაციის, საერთაშორისო ტერორიზმისა და აგრესიის გაფართოება მოყვება, ხოლო უკანასკნელს კი ლოკალური და გლობალური ეკოკატასტროფები.

მიუხედავად მსოფლიოში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური სიდუხჭირისა, ნამდვილი პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში, ყველანაირი სოციალური და მატერიალური რესურსები მოგვეპოვება კაცობრიობის ნათელი მომავლის დამკვიდრებისათვის.

ჩემს მეგობარ ვაჟა გოროზიასთვის მეცნიერული გამბედაობა, პატრიოტული სულსკვეთება, მეცნიერის კანტისეული მორალური იმპერატივი ძირითად დამახასიათებელ თვისებებს წარმოადგენდა.

შეუფასებელია ვაჟა გოროზიას მეცნიერული ღვაწლი ადა-

მიანის პრობლემის კვლევასთან მიმართებაში, მისმა სიკვდილმა
კი სამუდამოდ შეაფერხა ერთ-ერთი მებრძოლი სულისკვეთე-
ბის მქონე პიროვნება-მეცნიერის ცდა — სამართლიანი, ადამი-
ანთმოსიყვარულე საზოგადოების დამკვიდრებისა, მაგრამ ამით
მისი მეცნიერული ძლევამოსილება არ გარდაცვლილა, რადგან
ნაც ვაჟას ადამიანური გენიის ნაამაგართ გაჩირალდნებული
ლამპარი ბევრ, ადამიანის პრობლემის კვლევით დაინტერესე-
ბულ ახალგაზრდას გაუნათებს ქეშმარიტების გზას და ახალი
იმედის მუხტს შესძენს მათ მეცნიერულ ასპარეზს, ამ სარბიე-
ლის გარდუვალობას...

ვაჟა, გორღი(ა) კი არა, ავბარღი იყო!..

კანონზომიერების ნიშან-ბეჭედი აზის თითქოს ერთ ფენომენს: საჩინონი, რჩეულნი, ცნობილნი, ჩვეულებრიისამებრ, მონანიებას, აღსარებას, მოგონებასა თუ სინანულს ისეთ ასაკში იწყებენ და ამზეურებენ ხოლმე, როცა მათი შინაარსი არაადეკვატურია ან, სამართლიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ, უფრო ვირტუალურია. თანამდევია კაცთათვის ეს სისუსტე და სენი. ამის გამოცაა, ალბათ, რომ ჩემი (მრავალის) მეგობარი ვალერი კვარაცხელია მარადისობაში გადაბრძანებულ ჩვენს მასწავლებლებსა და საერთო მეგობრებზე მოგონებების წერას დაუხანებლად რომ გვაიძულებს, აქაოდა, ვიდრე ურთიერთობის შარში მძაფრია და თბილი, ვიდრე დროის ჭირხლი და ყნული არ დასდებია მოგონებას, იქამდე დაასახლეთ ნაფიქრალი ქალაღზე, თორემ, მერე, „ეს, ის (!) აღარ იქნებაო“. მართალია, ღმერთმანი, ვალერი.

... სამარადეამოდ გამოსამშვიდობებლად ხელის დაჭევეც ძლივს მოასწრო ვაჟა გორღიამ, რომ ვალერის მასზე წიგნის პროექტი, მაკეტი, სავარაუდო ავტორთა სია, გულსა და გონში დავანებული ჰქონდა, ფორიაქობდა და გვაფორიაქებდა. ამ მცირე შესავალს გამაფრთხილებელი მონოლოგის ფორმა უნებლიედ, გაუცნობიერებლად მიეცა, რადგან ჩვენს ყოფას, ყოფიერებასა და სულიერებას ისეთი პირი უჩანს, რომ, როცა უფალი, მისივ ნებით, ვალერის მიიბარებს, იქნებ მისებრი აღარც კი დარჩეს ჩვენი თვალსაწიერით მოსახილავ სივრცეში და, მეც რომ მივებარები, ორთავეს პიროვნების ირიბ ინდიკატორად მაინც დარჩება ეს წინათქმა,

რომლის მიზანი და ადრესატი, ახლა, ვაჟა გოროზიანა.

ვაჟა გახლდათ პიროვნება. პიროვნების ცნება იქამდე ზედა-მატებულია, რომ მისთვის სხვა რამ ზედსართავის წამძღვარება ულოგიკოაა. „პიროვნება“ და „სილიადე“ სინონიმებია, ისინი იდენტურნი არიან. ვაჟას აპრიორი განსაზღვრული ჰქონდა ღმერთთან იდენტობის წვდომის მნიშვნელობა, საზრისი და ღირებულება და, ამიტომ იყო ის ფილოსოფოსი. ფილოსოფოსობა იყო მისთვის დაუსრულებელი მზაობისა და მოქმედების პროცედურა სასრულო რეალობაში ანუ, მიწიერ ცხოვრებაში, მაგრამ... — მხოლოდ „აქაური“ ეტაპი სამყაროს ორერთოვნებისა, მართალ-მადიდებლობისა, ჭეშმარიტებისა.

ჯერ კიდევ 35 წლის წინათ, როცა ცნობიერად ვიწამე ვაჟასთან მეგობრობა, ერთი რამ პარადოქსული და, გნებავთ, არანორმალური აზრი ამედევნა: რაოდენ დიდი შეუთავსებლობა, წინააღმდეგობა, ანტინომია და, სულაც, გაუგებრობა იყო მის პიროვნებასა და გვარის ფუძეს — გოროზს — შორის. მთელი მისი პიროვნების გენეზისი და გენერაცია არსობრივად საწინააღმდეგო პოლუსზე მიმდინარეობდა. ვაჟა, გოროზი(ა) კი არა, ავგაროზი იყო! ის სხვათათვის, მოყვასისთვის გარეგანდამწედომ, ავგაროზივით დამცავ ენერგიას ისე ძალუმაღ და უშურველად გასცემდა, რომ მხოლოდ აქლა პოულობდა საკუთარი ენერგიის რეგენერაციისა და კვლავწარმოების წყაროს.

თავს ვერ დავდებ, სხვას არ უფიქრია-თქო, მაგრამ როცა საკუთარ თავს ვეკითხები, — თუ რატომ იყო ვაჟა ასეთი მთლიანი, სრულყოფილი, მთელი, მაშინ მიწიერ საშინელებათა კრებულის ასოციაციები მიჩნდება ხოლმე. ის ხომ ერთადერთი იყო, ვინც ტრაგიკული უკუღმართობის შედეგად მოცელებილი ორივე ფეხი თავად დაფლა მიწაში, მაგრამ მის სიმრთელეს მისხალიც არ მოჰკლებია, რადგან წამითაც არ მოსცილებია სიყვარულის ბურჯი — ინგა, — აკი ისინი იმ საშინელების მერმე დაქორწინდნენ! მათს ურთიერთობაში უცხო იყო პირველი და მეორე ნახევრის ცნებები, არც ერთი იყო პირველი ნახევარი და არც მეორე — მეორე ნახევარი. ეს გახლდათ ორი მთელის უფლის რეაქტორში განხორციელებული სინთეზი, სამი ვაჟაკის მოვლინების შედეგით...

... 1974 წლის ზამთარში ჩრდილო კავკასიაში ჩავეფრინდით,

ჩვენს დიდ მასწავლებელს, მეოხსა და ხელმძღვანელს ვენორ ჭაჩიას დავეთხოვეთ ორიოდ დღით. იმხანად ვაჟა და მე ერთად ვმუშაობდით უნივერსიტეტის სოციოლოგიის კათედრაზე. ვაჟამ ერთ ჩვენს კოლეგას ფული უსესხა, ის გადაგვეკარგა და ცოლოურს შეაფარა თავი ჩრდილოეთში. მოულოდნელად დავადექით თავს, მაგრამ მინვოდის აეროპორტამდე ძლიერ გამოვადწიეთ უკან, მისი ცოლოურის ადგილსამყოფელიდან, ცხადია, ჭიბეცარიელებმა. თბილისს მოსაბრუნებელი ბილეთები კი გვეჭონდა, მაგრამ ამინდმა დაუნდობლად გვიგანა... და აეროპორტში ბოთლების შემგროვებლის „პროფესიას“ უმაღლესად დავეუფლეთ, სამი დღე და ღამე ჩამოსაჯდომი ადგილიც ვეღარსად ვიპოვეთ. პროთეზებმა ვაჟას მოკვეთილი ადგილები გადაუყვლიფა თურმე. მე რომ მისი შარვლის ტოტებზე სისხლის შეუმშრალი ლაქები არ შემემჩნია, სიტყვის ამომღერდავიც არ იყო თვითონ...

მარტილის ტაძრისა და ჭყონდიდელის საიდუმლოს ნაზიარებმა ყველაზე უკეთ უწყადა მარტიელობისა და თანასიყვარულის, გადაგებისა და თანატანჯვის ფასი.

როცა ვაჟა გვერდზე მეგულებოდა, როგორ ვიფიქრებდი, რომ მას უნალოგო თვალისჩინი ოდესმე ამოულამდებოდა, მაგრამ ერთს კი ყოველთვის შთამაგონებდა: — სიცოცხლე არის სიკვდილის ღირსეულად აღსრულების რეპეტიციაო...

მეც, ისევე როგორც ჩემნაირები, ვალერი კვარაცხელიასნაირი პიროვნებების წყალობით, ერთგვარ მემატიაზედად კი ვიქცეით, მაგრამ ვისთვის იწერება მატიაზე? ცხადია, მარტივად ვუპასუხებთ, რომ მომავლისთვის, შთამომავლობისათვის, მაგრამ თუკი იმ მომავალსა და შთამომავლობაში ვაჟა გოროზიას მსგავსი პიროვნებები აღარ იქნებიან (მომგონებელ-ადრესატიანად), სჯობს, საერთოდ არ დაიწეროს მატიაზე. თავს ისე როგორ გავიტივალებთ, მატიაზე რომ არ დაგვეკვირდეს. არ უნდა იყოს ასე და, ღვთის შეწევნით, არც აღარასოდეს იქნება. მე კი, აწი, ჩემი ბედისა და ბედისწერის გადამკიდე, მსგავს მემატიაზეობაზე უარს ვამბობ და თუ რატომ, როცა მათ, მეორე თარიღობებულ მონატრების სუბიექტებს მივესახლები, მათსავე, ანუ ჩემსავე, ჩვენსავე, საერთო საუფლოში ვაუწყებ.

ოპტიმიზმის მთესველი კაცის ნაბელობა

ვაჟა გოროზიას ყოფნა ამ სამყაროში, მისი ხვედრი, მისი ყოველდღიური ცხოვრება, საქმიანობა, საქციელი, ადამიანებთან მიმართება, პროფესიისადმი დამოკიდებულება განპირობებული იყო სიცოცხლის უსაზღვრო სიყვარულით, არადა სრულიად ახალგაზრდა კაცი თავისი შეგნებული ცხოვრების გარიყრაჟზე იღებს ისეთ ფიზიკურ ტრავმას, რომლის შემდეგაც ალბათ მისი ხვედრის გამზიარებელი აბსოლუტური უმრავლესობა აქტიურ ცხოვრებაზე ხელს აიღებდა და დარჩენილ ცხოვრებას პასიურად დაელოდებოდა, „გამჩენზე“ აუგის თქმით და მისი წილი ხვედრის დაგმობა-წუწუნით დაკავდებოდა. კაცმა რომ თქვას, შეიძლება არცთუ უსაფუძვლოდ.

ბატონმა ვაჟამ არჩევანი მოქმედების, აქტიური ცხოვრების, სიყვარულის და სიცოცხლის სასარგებლოდ გააკეთა და ამით ჩვენ ყველას, ვინც მას ვიცნობდით და მასთან ურთიერთობა გვქონდა, მისით აღფრთოვანების შანსი დაგვიტოვა. მისი ოპტიმიზმით გაჯერებული სიცოცხლის სიყვარული ქალბატონ ინგას (მისი მეუღლის — ამ სიტყვის ყველაზე ღრმა მნიშვნელობით) არაჩვეულებრივი საქციელით, სიყვარულით და თავდადებათ იყო ნასაზრდოები, თუმცა ბატონი ვაჟა, როგორც ტრადიციული ქართველი, თავმოყვარე კაცი, ქალბატონი ინგას საქციელს მეგობრებთანაც კი ღიად არ განსჯიდა, მაგრამ დაკვირვებული ადამიანი მიხედებოდა, როგორ უყვარდა და როგორი მადლიერი იყო მეუღლისადმი, გადაქარბების გარეშე შეიძლება ითქვას ბატონი ვაჟას ჰუმანიზმი ქალბატონი ინგას სი-

ყვარულით იყო განპირობებული და გარშემომყოფებთან დამოკიდებულებაც ამ სიყვარულის განვრცობა გახლდათ.

ვაჟა გოროზია ყოველმხრივ გამორჩეული ადამიანი იყო. საოცარი იყო მისი ნიჭი და შრომისმოყვარეობა. მახსოვს როგორი შთაბეჭდილება მოახდინა მისმა პირველმა ლექციამ მთელ ჩემს ჯგუფზე. მეორე კურსზე ვიყავით, როცა ლექციაზე ერთი ფიზიკურად სუსტი, კაფანდარა ადამიანი შემოვიდა, რამდენიმე კითხვა დაგვისვა, ჩვენი სქემატური პასუხები, რომ მოისმინა, გაიღიმა და ორატორული ხელოვნების ყველა პრინციპის დაცვით, ოსტატურად გაგვარკვია ფილოსოფიის არსსა და მის დანიშნულებაში ადამიანის პრაქტიკული ცხოვრებისათვის. ეს მაშინ ისე არაორდინალურად მოგვეჩვენა, ისე ცხადად და ნათლად იყო არგუმენტირებული, რომ სტუდენტთა ის ნაწილი, რომლებიც რაღაც კითხვებს მოეყვანა ფილოსოფიის სპეციალობაზე, და ამ კითხვებზე მათთან ჯერ არავის ესაუბრა, იმ წუთიდან ბატონი ვაჟას მოწაფეებად ვიჭეცი. შემდეგ, მისი უშუალობისა და დიდსულოვნების წყალობით, მოწაფეები მეგობრებად გაგვიხადა. სტუდენტობის დროინდელ პერიოდთან ჩემს მეხსიერებაში ღრმად აღიბეჭდა მისი ერთი არაჩვეულებრივი საქციელი, ჩვენს ერთ ჯგუფელსა და მეგობარს მამა გარდაეცვალა. მახსოვს, როგორ უთანაგრძნობ ბატონმა ვაჟამ და საკუთარი ხელფასიდან დიდი ტაქტით, უშურველად აძლევდა წლების განავლობაში ამ ახალგაზრდა კაცს „ხელფასს,“ თანაც ისე, რომ მისი ღირსება არ შელახულიყო. მაშინაც და მერეც, სიცოცხლის ბოლომდე, ხშირად ნახავდით ვაჟა გოროზიას უზარმაზარი ჩანთით ხელში, რომლითაც სტუდენტებისათვის საკუთარი ბიბლიოთეკიდან შერჩეული წიგნები მოჰქონდა. კოლეგების საყვედურებს „შენ რატომ წვალობ, წავიდნენ და ბიბლიოთეკაში მოძებნონო,“ — იგი მშვიდად პასუხობდა, — „ბავშვმა წიგნის წაკითხვა მოინდომა და როგორ არ მოვუტანო“.

მას სიახლისადმი დაუოკებელი სწრაფვა ჰქონდა, მახსოვს როგორ უხაროდა ყოველი ახალი წიგნის გამოსვლა, როცა ამა თუ იმ ახალი წიგნის გამოცემას ვამცნობდით და თან ფასის სიძვირეზე წავიწუწუწუნებდით, უახლოეს დღეებში, ბატონი ვა-

ქა დასახელებულ ლიტერატურას უკვე ნაყდსა და დამუშავებულს მოგვიტანდა და გვკითხავდა თუ რამდენი დრო დაგვჭირდებოდა მის წასაკითხად, რათა, შემდეგ, ერთად განგვეზილა.

ცნობილია მისი უშურველობა და ფულთან დამოკიდებულება. იშვიათი გამოჩაკლისის გარდა, ყველა სუფრა (მას ძლიერ უყვარდა ქართული სუფრა, მახსოვს როგორ წყდებოდა გული, როცა ერთმა მისთვის საყვარელმა სტუდენტმა ქართულ სუფრაზე არაორდინალური მოსაზრებები გამოთქვა) ბატონი ვაჟას მიერ იყო გასტუმრებული. როცა ახალგაზრდები ასეთ შემთხვევებში უხერხულობას ვგრძნობდით, გვამშვიდებდა, — წესია ასეთი, — ფული უფროსმა უნდა გადაიხადოსო, ხოლო როცა მაგიდასთან მასზე უფროსებიც იყვნენ და თვითონ მაინც იგივეს აკეთებდა, ამას იმით ამართლებდა, რომ უფროსებს მეტი საზრუნავი აქვთ — შეილიშვილები ჰყავთო.

ბატონი ვაჟა სამოქალაქო აქტიურობითაც გამოირჩეოდა. მე არ მახსენდება არცერთი მეტად თუ ნაკლებად საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მოვლენა, რომელშიც მას მონაწილეობა არ მიეღოს, ახლა, გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ მოვლენების მისეული ანალიზი ყოველთვის დამაჭერებელი, ხოლო პროგნოზი კი ყოველთვის გამართლებულია. მას ძლიერ უყვარდა საქართველო, სულ ნოსტალგია ჰქონდა სოფლის, უყვარდა ადამიანი და ეტრფოდა სიცოცხლეს. იცხოვრა ისე, როგორც ბევრი ვერ შეძლებს, ჩვენ კი, მეგობრებს, საკუთარი ცხოვრება მაგალითად დაგვიტოვა, საბუთად, რომ ადამიანი ნებელობაა, რომ ის თავისუფალია და, რომ არ უნდა გატყდეს, არ შეეგუოს უსამართლობას, არ უნდა გადაიწუროს იმედი და იყოს მარად ოპტიმისტი.

მოგონებანი ბარლასულ ღროთა

საუბარი ძვირფასი ადამიანის შესახებ წარსულ ღროში ძნელია, მაგრამ ესეც ჩვენი ხვედრია. ასე მოდის ადამიანის გაჩენიდან. ყველანი იქ წამსვლელეები ვართ, თუმცა, უდროოდ სიკვდილი კიდევ უფრო ამძიმებს წუთისოფელთან გაყრას. ამიტომ, ისლა დაგვრჩენია, პატივი მივაგოთ ღირსეულ პიროვნებებს და ამით შევიმსუბუქოთ ტკივილი სამარადყამო განშორებისა. ეს ჩვენ გვჭირდება, მომავალ თაობებს სჭირდებათ. მათ უნდა იცოდნენ ამბავი ღირსეულ მამულიშვილთა.

ფილოსოფოსობა არ ახალია, ძველია, მაგრამ, არც იოლია, — ძნელია. ძნელია იმიტომ, რომ სიბრძნესთან წილნაყრია და სიღრმისეულ აზროვნებას საჭიროებს. ფილოსოფოსის გზა უმეტესად ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეული და ძნელად სავალია. იარო მასზე ღირსეულად, რთულია.

პროფესორი ვაჟა გოროზია იმ ქართველ ფილოსოფოსთა თაობას ეკუთვნოდა, რომელსაც „ეპიგონთა“ მესამე თაობა შეიძლება ვუწოდოთ. ღირსეულ მასწავლებელთა ღირსეულმა მოწაფემ ეს გზა სახელოვნად განვლო, რაც მას უფლებას აძლევდა ეთქვა: „მე ვარ ფილოსოფოსი“.

ვაჟას დახასიათება არ არის იოლი, თუნდაც იმიტომ, რომ ის მრავალმხრივი მკვლევარი იყო, რასაც კიდევ უფრო მეტ ღირსებას მატებდა მაღალი სულიერება, შინაგანი კეთილშობილება და საკუთარი თავისადმი განსაკუთრებული მომთხოვნელობა. მათემატიკოსი, ფიზიკოსი, ფილოსოფოსი და სოციოლოგი, ერთად იყო თავმოყრილი ვაჟას პიროვნებაში. მათემა-

ტიკოსისა და ფიზიკოსისთვის დამახასიათებელი ზუსტი აზროვნება, ფილოსოფოსისთვის აუცილებელი თეორიული მსჯელობების ლოგიკური დასაბუთებები და სოციოლოგისთვის ნიშანდობლივი ემპირიულ-პრაქტიკული საქმიანობა განსაკუთრებულ ელფერს აძლევდა მის მეცნიერულ მოღვაწეობას. ვაჟამ თავის საკვალიფიკაციო ნაშრომში ისეთ დროს წარმოაჩინა შემეცნებისა და პიროვნების გაუცხოების პრობლემები, როდესაც ყოველ აზრს მსოფლმხედველობრივ-დეოლოგიური კუთხით პარტიული ბეჭედი ჭონდა დასმული. სწორედ აქ გამოიჩინა მან მკვლევარისათვის შესაშური წინდახედულება, რამაც, როგორც მეცნიერს, საშუალება მისცა საკუთარი სათქმელიც ეთქვა და, ამასთანავე, თეორიულად დაესაბუთებინა ადამიანის როგორც სოციუმის წევრის უპირველესი დანიშნულება, რომელსაც სჭირდება აზროვნების თავისუფლება, რათა თვითრეალიზაციას ახდენდეს საზოგადოების სასარგებლოდ და საკუთარი „მე“-ს დასამკვიდრებლად.

ვაჟა არ იყო მხოლოდ თეორეტიკოსი. ჯერ კიდევ სტუდენტობიდან და, შემდეგ, სოციოლოგიის კათედრაზე მუშაობისას, პროფესორ ვენოზ ქვაჩიაშვილის ხელმძღვანელობით, თითქმის ყველა ემპირიულ გამოკვლევაში მონაწილეობდა, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში მიმდინარე პროცესების მეცნიერულ ანალიზს საჭიროებდა. წერილობითი ანგარიშის წარდგენისას კი მის ზუსტ აზროვნებას, მსჯელობის ფილოსოფიურ სიღრმეს, ანალიტიკოსის დაკვირვებულ, კრიტიკულ თვალს ხშირად ისეთ მიგნებებამდე მიჰყავდა, რომლებიც ღრმა მეცნიერულ განზოგადებათა საფუძველს წარმოადგენდა.

ვაჟა იყო უზადო პედაგოგი. მის პიროვნებაში ჰარმონიულად შერწყმულიყო მეცნიერ-მკვლევარისა და ადამიანური ზნეკეთილობის მადლი. მას არასდროს წაუკითხავს ლექცია ლექციისათვის. ის სრული გონებით და გრძნობით იხარჯებოდა ლექციაზე. მისთვის ყოველი სტუდენტი პიროვნებად აღიქმებოდა და ამიტომაც მათთან ურთიერთობებიც თითქმის ინდივიდუალური იყო. მე მინახავს ვაჟა ლექციაზე შესული, რომელსაც არ წაუკითხავს საპროგრამო მასალა მარტივი მიზეზით — დღეს განწყობა არ მემორჩილება და არც ლექცია

გამომივარო, ამიტომ უმჯობესია თავისუფალ თემებზე ვისაუბროთო. ეს იშვიათად ხდებოდა, თუმცა ამის ახსნაც შეიძლებოდა. უპირველესად ის, რომ ვაჟა სულით ხორცამდე იყო შეყვარებული თავის საჭმეზე. მას ხშირად უთქვამს მეგობრებისათვის — მე, როგორც ლექტორი სტუდენტისათვის სარკე ვარ და შიგ რომ ჩაიხედოს, მისთვის მისაბაძი პიროვნება უნდა დაინახოსო. მე ხომ მასწავლებელი ვარ. წიგნის წაკითხვა მათ დამოუკიდებლადაც შეუძლიათ, მთავარია ლექტორში ადამიანი და მოაზროვნე იპოვნონო. მეორე ის, რომ სტუდენტებს აძლეოდა საკუთარი პოზიციებისა და ინდივიდუალური ხედვის გამოთქმის საშუალებასაც. ამით აკვირდებოდა ყოველ მათგანს და ცდილობდა შეუმჩნეველი არ დარჩენოდა ნიჭი და უნარი.

ვაჟას სამი დიდი საფიქვარი გააჩნდა — ოჯახი, სამშობლო და სიყვარული. სიყვარულს ოჯახისა და სამშობლოსადმი ერთგულების საწინდრად მიიჩნევდა. პატივს არ სცემდა „მსოფლიო მოქალაქეს“ და ასეთს გზააბნეულ შვილს ეძახდა. ოჯახი ქვეყნისა და სახელმწიფოს საძირკვლად მიაჩნდა. მისთვის ორივე — სამშობლოც და ოჯახიც სიწმიდედ განიცდებოდა, რომელთა ხელყოფაც ვაგლახად არ შეიძლებოდა. თვითონ, მრავალრიცხოვან მეგრულ ოჯახში გაზრდილს, კარგად ესმოდა ოჯახის დანიშნულება სახელმწიფოს სიძლიერის საჭმეში. ქართულ ტრადიციებს ეთაყვანებოდა. უყვარდა ქართული სუფრა, სადღეგრძელო და მიიჩნევდა, რომ კარგი იქნებოდა სუფრასთან საქვეყნო საკითხთა განხილვის ტრადიცია აღდგენილიყო. თვლიდა რომ ტრაპეზის დროს ქართველი კაცი გახსნილია. ამ დროს მასში დადებითი გრძობები სჭარბობს, სიყვარულით არის აღვსილი და გადაწყვეტილებაც ქვეყნისათვის სასიკეთოდ იქნება დამუხტულიო. ლხინი უყვარდა-თქო, ვახსენე, ეს ნიშნავდა, რომ ვაჟას სამეგობრო — მუდმივი თანამეინახენი, მარტოკი არ ჰყოფდნენ, არამედ უპირველესად მსჯელობდნენ და ქვეყნისათვის ტაძართან მისასვლელ გზას ეძებდნენ.

XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან საქართველოში განვითარებულმა მოვლენებმა ჩვენს თაობას სერიოზული კვალი დაატყა. თბილისის ომში, აფხაზეთსა თუ სამეჩაბლოში, სამეგრელოსა თუ სვანეთის უღელტეხილებზე დატრიალებულმა ტრა-

გედებმა ბევრი ღირსეული ქართველი ვაჟაკის სიცოცხლე შეიწირა. სამწუხაროდ, „ბრუტუსები“ ყველა დროში არსებობდნენ და ამჟამადაც ზურგიდან სატევარჩარტყული საქართველო (რაც დღესაც გრძელდება) ისე შემოიჭრა ჩვენს სულელებში, რომ ბევრმა ვერც კი გააცნობიერა ერისა და ქვეყნის ეს დიდი ტკივილი. როგორც ხშირად ხდება, სამამულო მეცნიერებაში არც ისტორიკოსებსა და მით უფრო ფილოსოფოსებს, სოციოლოგებს (რომ არაფერი ვთქვათ, პოლიტიკოსებზე) დღემდე არ შეუფასებიათ ამ დიდი ეროვნული მოძრაობის დადებითი და უარყოფითი პარამეტრები. ვაჟა გოროზიამ დაიწყო ერის ისტორიის ამ უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენის ანალიზის კეთება. თეორიულ-ფილოსოფიური თუ ემპირიულ-სოციოლოგიური, ისტორიული თუ კულტუროლოგიური, ფსიქოლოგიური თუ პოლიტიკური ხასიათის უამრავი ჩანაწერი დარჩა მის სამუშაო მაგიდაზე დაუსრულებელი. ამბობდა, ამ საკითხებზე მთელი სამამულო მეცნიერება უნდა მუშაობდეს, რადგანაც მრავალწახნაგოვანი მოვლენაა და მომავალი თაობები არ გვაპატიებენ ისტორიის დამახინჯებასო. სამწუხაროდ, არ დასცალდა. საქართველო მისი დიდი ტკივილი იყო და ეს ტკივილი იმქვეყნად წაიღო. მისთვის უცხო იყო კუთხური სეპარატიზმი და სამშობლოსადმი ზედაპირული დამოკიდებულება. ამიტომ, არც არავის პატიობდა ამ საკითხში გულგრილობას. მე ბევრჯერ მინახავს თეალებიდან ნაპერწკლისმფრქვეველი და ჯოხმოქნეული ვაჟა უნივერსიტეტის ბაღში მრავალათასიან მიტინგებზე როგორ ეკამათებოდა ცრუპატრიოტებს. ამ დროს ვაჟა ნამდვილი გოროზი ხდებოდა და სრულად ამართლებდა თავის გეარს.

ვაჟას დიდი სამეგობრო ყავდა. განსაკუთრებით, უნივერსიტეტიდან — ვალერი კვარაცხელია, გერმანე ფაცაცია, ბონდო ბეგაშვილი, სოსო სურგულაძე, დევის ბექვაია, ნუგზარ კვაჭაძე და მრავალი სხვა. ნუგზარ კვაჭაძე სხვანაირად უყვარდა. ხშირად ამბობდა — ეს კაცი იმის ცოცხალი ნიმუშია, თუ რა მშვენიერად შეიძლება იყოს შერწყმული ერთ პიროვნებაში გარეგნობა, ნიჭიერება, სათნოება და ქეშმარიტი ინტელიგენტურობა. აი, ასეთი უნდა იყოს ქართველი კაცი. ეს იმიტომ ვახსენ-

ნე (მიკერძოებაში არავინ ჩამომართვას), რომ ნუგზარის უღრ
როოდ სიკვდილმა ვაჟას სიცოცხლის რაღაც ნაწილიც წაიღო.

საუბარში ენაკვიმატი და ცოცხალი იუმორით სავსე ვაჟა არასოდეს გვინახავს გაბოროტებული. არავის აგრძნობინებდა არც თავის ფიზიკურ ტკივილს და არც ეკონომიკურ თუ ფინანსურ ხელმოკლეობას. მუდმივად სხვისი შემწე და დამხმარე შენ არასოდეს შეგაწუხებდა. ამბობდა, კაცი თავის გასაჭირზე არ უნდა ალაპარაკო, ეს მის მდგომარეობას კიდევ უფრო შეჭირვებულს ხდის. გუმანით უნდა მიუხვდე და ისე დაეხმარო, რომ თავი დამცირებულად არ იგრძნოსო. ფული ჯიბეში ყოველთვის ჰქონდა, დღის ბოლოს კი, ხურდას მოიძიებდა ხოლმე, სახლში წასასლველად გზის ფული თუ დარჩენოდა. ის ყოველთვის გასცემდა, მაგრამ უკან დაბრუნებას არ მოგთხოვდა. თუ მიცემდი და გამოგართმევდა, იმავე დღეს ისევ შენთან დახარჯავდა. ეს დიდი ბუნების მქონე ადამიანის დამახასიათებელი თვისებაა. მახსოვს, ერთ წელიწადს უნივერსიტეტიდან დელეგაცია ვიყავით მაშინდელ გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში. გემასპინძლობდა ქართველთა დიდი მეგობარი პროფესორი ბატონი ადოლფ ჰამპელი. მან დიდი ყურადღება გამოიჩინა განსაკუთრებით ვაჟას მიმართ და ჩვენც ყველას, როგორც შეჭირვებულ მეგობრებს მცირეოდენი თანხა შემოგვაწვია. მის დახარჯვას აბა რა უნდოდა. სიცოცხლის ბოლომდე მემახსოვრება ერთი ეპიზოდი. სუპერმარკეტში, სადაც ფაქტიურად თვალს წყალს ვალევივინებდით, ერთი პატარა ფინჯანი მომეწონა. ვატრიალე ხელში და უკანვე დავდე, ვნახე რა, რომ ფული არ მყოფნიდა. ვაჟა ჩემს ვერდით იდგა, მაგრამ არაფერი უთქვამს. საღამოს, სასტუმროში, ჩემს ნომერში, მაგიდაზე ის ფინჯანი დამხვდა წარწერით: „ჩვენს კარგ რუსიკოს გერმანიის მოსაგონებლად“. მივხვდი, ეს ვაჟას ხელწერა იყო. ამის გაკეთება ალბათ ცოტას შეუძლია. ესეც მისი დიდი ბუნების ერთი დეტალია.

ვაჟას დიდი და ლამაზი ოჯახი ჰქონდა. მიუხედავად ოჯახის წევრთა სიმრავლისა, მის სახლში მუდმივად იყვნენ „გარეშენიცი“, მის ვაჟებთან ერთად ცხოვრობდნენ და იზრდებოდნენ მოკეთეთა თუ მეგობართა შვილები, თუმცა არასოდეს ირღვე-

ოდა უფროსობის ტრადიცია და ყველა დიდ მოწიწებას გამო-
ხატავდა ოჯახის თავკაცისადმი. ამაში უდიდესი დამსახურება
მის მეუღლეს, მშვენიერ ქალბატონ ინგას ეკუთვნოდა. (ინგასა
და ვაჟას სიყვარულის ისტორია კიდევ ცალკე დასაწერია. დიახ,
დასაწერი, რადგანაც მშვენიერია, ამბობდნენ და ძალზე
იშვიათია. ამიტომაც სამაგალითო და მისაბამია).

ვაჟა გოროზიას, ჩვენი „კოლხი ფილოსოფოსის“ (ის ხში-
რად ეძახდა ასე თავის თავს) შესახებ ყოველივე ზემოთქმული
მოკლედ შეიძლება ასე დაწერილიყო — ვაჟა გოროზია კა-
რგი შვილი, შესანიშნავი მეუღლე, არაჩვეულებრივი მამა, კა-
რგი მეცნიერი და უდიდესი პატრიოტი ქართველი კაცია. ეს
მისი პიროვნების სავიზიტო ბარათია, რომელიც აღარ სჭირ-
დება პირადად მას, მაგრამ აუცილებელია მომავლისათვის. ამა-
შია სწორედ დიდი ადამიანის უკვდავება. ჩემი სიტყვა, ვითარცა
მოგონება გარდასულ დღეთა, ზაურ ბოლქვაძის პატარა ლე-
ქსით უნდა დავამთავრო:

„გადაუარა ბალახმა

საფლავს — სიცოცხლის წერტილს...

ჩვენთვის შენ როგორ არა ხარ,

ჩვენ აღარა ვართ შენთვის!“

საბელისწერო ნახტომი

სტუდენტობის წლებზე უკეთესი ადამიანმა აბა რა უნდა გაიხსენოს? ამ დროს პირველად გრძნობ დამოუკიდებელი ცხოვრების სიხარულსაც და სიმძიმესაც. ეს ის შემთხვევაა, როცა სიმწარესაც თავისი ზიბლი აქვს და ბევრად სჯობია უზრუნველი ცხოვრების სიამოვნებას. ამ წლებში ყმაწვილს ამშვენებს სრულიად თავისებური იდეალიზმი, რომელიც არც მანამდე ჰქონია და არც შემდეგ მეორდება.

ეს იდეალიზმი გვინათებდა შუბლს, როცა 1967 წლის პირველ სექტემბერს ერთმანეთისათვის სრულიად უცნობი პირველკურსელები ერთმანეთს ვათვალიერებდით. უნივერსიტეტი ჩვენთვის არ იყო არც თეთრი შენობა, არც მისი დერეფნები და ოთახები, არც სახელმძღვანელო კეთილშობილი მასწავლებლები და არც ნათელი ქანდაკებები. ის რაღაც მეტი იყო და ჰგავდა რაღაც ზოგად ცნებას; ვთქვათ „სინათლეს“, „გონებას“, „სიდიადეს“, „სიკეთეს“. დიდი ცნობისმოყვარეობით, თან რაღაცნაირი სიფრთხილით ვეცნობოდით ერთმანეთს. ჩვენთვის გაუგებარი მიზეზების გამო, ზოგიერთი სტუდენტი პირველ დღეებში არ ჩანდა. მათი მხოლოდ სახელი და გვარი ვიცოდით ჟურნალიდან.

რამდენიმე დღის მერე აუდიტორიაში ახალი სტუდენტი შევნიშნე — სანდომიანი გარეგნობის კაცი. ასაკით უფროსი ჩანდა. თავი თავისუფლად ექირა. ლაპარაკობდა უბრალოდ და დამაჯერებლად. უცბად შეატყობდი მომეტებულ თავაზიანობას, შინაგან სიმაგრეს, ნაპერწყლიან ნიქს, ადამიანის სიყვა-

რულს. გაცნობისთანავე ვიფიქრე, რომ ჩვენ ნამდვილი მეგობრები ვიქნებოდით.

მე და ვაჟა, მართლაც, თავიდანვე დავემეგობრდით და მთელი ცხოვრება მეგობრებად დაფრჩით. მას ბევრი მეგობარი ჰყავდა, მაგრამ თითოეული თავისებურად უყვარდა. ინდივიდუალობის არაჩვეულებრივად გამაზვილებული შეგრძნება ჰქონდა. ჭარბი სიცოცხლე ჰქონდა მომადლებული და ყველაფერი გადაჭარბებული სჩვეოდა. თუ რაიმე იყო მისი ბუნებისგან შორს, უპირველესად — ზომიერება. ამ არისტოტელურ სათნოებას არ სწყალობდა ტეხურის ნაპირას გაზრდილი მგზნებარე კოლხი. გადაჭარბებული წარმოდგენისა იყო, სხვათა შორის, ჩემს ნიჭზეც და არაფერი ერჩია ჩემთან ფილოსოფიურ მუსაიფს. როგორც კი დაგინახავ, ფიქრისა და აზროვნების ხასიათზე ვდგებიო, მეტყოდა ხოლმე.

მახსოვს ჩვენი ერთ-ერთი უკანასკნელი საუბარი. — როგორ ფიქრობ-მეთქი, ვკითხე, ადამიანები გარეგნულად უფრო განსხვავდებიან თუ შინაგანად? კითხვა მოეწონა. საერთოდ, როგორც ყველა გონიერ კაცს, კითხვები ერჩია პასუხებს. თუ კითხვამდე ამაღლდი, პასუხი უინტერესოდ მოგეჩვენებო, იტყოდა და ამაში მას უნდა დავეთანხმოთ.

კითხვას ჩაუფიქრდა, თან ლუღზე დამპატიჟა. რაც თავი მახსოვს, სულ იქით მპატიჟობდა. აქვთ დაპატიჟებას აზრი არ ჰქონდა — მაინც თვითონ გადაიხდიდა. ფულის გადახდას მას კაცი, უბრალოდ, ვერ დაასწრებდი. შენს კითხვას თავად როგორ პასუხობო, მკითხა. მე მივუგე, რომ ადამიანები გარეგნულად უფრო განსხვავდებიან, შინაგანად კი უფრო ერთნაირები არიან. თან დავუმატე, რომ ადამიანებს, ჩვეულებრივ, პირიქით ეჩვენებათ.

ასე ვუპასუხე და ახლაც ასე მწამს. ჩაფიქრდა. მერე კი, არ დამეთანხმა. გარეგანი განსხვავება სულ უმნიშვნელოაო. მხოლოდ შინაგანი განსხვავებააო ნამდვილი. განა, შეედრებო გარეგნული განსხვავება პლატონსა და წარმოსადგე რეგვენს შორის, ქრისტესა და ბარაბას შორის, ლუბუმსა და წიწოლას შორის მათსავე შინაგან განსხვავებასო.

ის თავისებურად მართალი იყო. ჭარბი სიცოცხლე მუდამ

მძლავრ წინააღმდეგობებს ატარებს. წინააღმდეგობა კი გაკვე-
რვებას იწვევს. ადამიანს უკვირს თავისი სულის ბორცვა და
გონებით ვერ გადაწვდენია მას. ეჩვენება, რომ ყველაფერი, ასე
თუ ისე, დალაგებული და გარკვეულია, მისი შინაგანი სამყა-
როს გარდა. ამიტომ ფიქრობს, რომ ის მეტისმეტად განსხვავ-
დება სხვებისგან. ფიქრობს და მართალიცაა. ჭარბი სიცოცხლე
მკვეთრ ინდივიდუალობას განაპირობებს.

ვაჟა მკვეთრი ინდივიდუალობა იყო. ასეთი ადამიანი ადვი-
ლად გამახსოვრდება და მერე არასოდეს გავიწყდება, რადგან
ის არავის ჰგავს. ასეთი კაცი არასოდეს არავისში შეგეშლება.
ის არასოდეს ცდილობს სხვას დაემგვანოს და რომც ეცადოს,
არაფერი გამოუვა.

ერთი ეპიზოდი ამისათვის: მეოთხე კურსზე ვიყავით, როცა
ფაკულტეტზე შეიქმნა გერმანულის შემსწავლელი ჯგუფი. ახლა
გერმანულს არაფრად აგდებენ საქართველოში, მაშინ კი ეს ენა
დიდად იყო დაფასებული, მეტადრე — ფილოსოფოსებისგან.
ვაჟა ჯგუფში ჩაეწერა. ორი თვის მერე ამხანაგები დაეინტერე-
სდით შედეგებით. ვაჟას პასუხი კი არ იცვლებოდა — ჯერ გა-
მოთქმებს გვასწავლიანო. გავუხუმრე: შევარცხვინე-მეთქი ის ვა-
ჟა გოროზია, გერმანულს სრულყოფილად რომ გამოთქვამს!

ყველას გაეცინა. მართლაც, ძნელი წარმოსადგენია წმინდა
გერმანულით ან ინგლისურით მეტყველი ვაჟა გოროზია. ის
თვითნაბადი ინდივიდუალობა იყო და ცვლილებებს ძნელად
ექვემდებარებოდა. კავკასიონის ქედით უცვლელი ხარ-მეთქი,
გავუხუმრებოდი-ხოლმე. ის ბოლომდე დარჩა ტეხურისპირელ
მკვირცხლ და ხალისიან მეგრელად, ვინც დედის რძიდან შეი-
წოვა თავისი ქვეყნისა და კუთხის ძირძველი წესები და ამრე-
ზით უყურებდა ყველა დროის რეფორმატორთა ცრუ ეივილ-
ხივილსა და აურზაურს.

როცა ფრანგი ლიტერატორები დავობდნენ, თუ როგორი
ლიტერატურაა კარგი, ვოლტერს ბრძნულად შეუნიშნავეს: ყო-
ველგვარი ლიტერატურა კარგია, გარდა მოსაწყენისაო. ეს სი-
ბრძნე შეიძლება სხვაგანაც გამოვიყენოთ: ყოველგვარი ადამიან-
ი კარგია, გარდა მოსაწყენისა. ასეთი საზომი ვაჟასთვისაა ზე-
დგამოქრილი. მისგან, შეიძლება, ბევრი რამ გწყენოდა; ზო-

გვერ ალშფოთებულიყავი კიდევ, მაგრამ მასთან ნამდვილად არ მოიწყენდი. ის სიცოცხლით იყო სავსე და მუდამ ჭარბ ძალას აშუქებდა. ასეთი ძალა გადამდებია, რის გამოც გვიყვარს-ხოლმე ასეთ ადამიანთა სიახლოვე. როგორც გაყინული ეძებს სითბოს წყაროს, ცეცხლს, ისე ცხოვრებისგან დაღლილნი ეტანებიან შინაგანად მაგარ, სიცოცხლით სავსე, ხალისიან ადამიანს. თვითონ მას ბევრი სატკივარი ჰქონდა, მაგრამ ერთი გავრცელებული უბედურება — მოწყენილობა არასოდეს ემუქრებოდა. ის ყველანაირ პირობებში ახერხებდა ფართო, მრავალფეროვან სიცოცხლეს.

ასეთი ადამიანების წესია: ან ყველაფერი, ან არაფერი! მათთვის სრულიად მიუღებელია ზედმიწევნით გათვლილი ცხოვრება, „თანდათანობითობის ლაიბნიცისეული პრინციპი“. ეს მოსაწყენად ეჩვენებათ და იმიტომ. მოწყენილობა კი მათთვის მთავარი ბოროტებაა. „ლაიბნიცის სამყაროში“ ისინი თავს ცუდად გრძნობენ, რადგან იქ, არსებითად, არაფერი ხდება. იქაური ცხოვრება დიფერენციული განტოლებაა. დიფერენციალები, ეს ჯუჯა დემონები, ჰკლავენ ყოველივე ცოცხალს, ახალს, საინტერესოს.

ვაჟას ყოველი ნაბიჯი ამგვარ „რაციონალიზმთან“ შეუფუფებლობის დადასტურება იყო. არათუ მთელი ცხოვრების, ყოველგვარი მომავალი ქცევის გათვლაც სძაგდა ბუნებით. ეს უბიძგებდა განუწყვეტელი იმპროვიზაციისკენ. მას, უბრალოდ, არ შეეძლო წინასწარ დაწერილი გეგმით მოქმედება. ბავშვობიდანვე შეუმჩნევეია, რომ სულ ტყუილად ალაგებდა გაკვეთილზე სათქმელს წინასწარ. როგორც კი მოყოლის დრო დადგებოდა, წინასწარ გამზადებული სიტყვები, თურმე, უფერულად ეჩვენებოდა და სულ სხვანაირად იწყება ლაპარაკს.

მახსოვს მისი ეს თვისება. სემინარის თუ მოხსენების დაწყების წინ ერთგვარი დაბნეულობა ეუფლებოდა და სათქმელს უკვე იქვე თხზავდა. სიტყვებს მთლად შესაბამისი სიზუსტით ვერ არჩევდა. მაგრამ აქ საინტერესო სხვა იყო: თუ სხვის მოხსენებას ასეთი რამ უთუოდ ჩრდილს მიაყენებდა, მის მოხსენებას ამით სრულიად არაფერი აკლდებოდა. პირიქით, უფრო მიმზიდველი ხდებოდა. მისი საუბრის რაღაც საიდუმლოება იყო ეს:

სიტყვებზე მალლა დგებოდა აზრი, იდეა. ამიტომ ზოგიერთი შეუსაბამო და გაუმართავი სიტყვა თუ ფრაზა თითქოს ღირსებასაც კი სძენდა მის საუბარს.

სალექციო მასალა მას შეიძლება მეტ-ნაკლებად ჰქონოდა დამუშავებული, მაგრამ მისი ლექცია, როგორც წესი, ყოველთვის საინტერესო იყო. ლექციაზე ის არ ეხებოდა თემის ყველა საკითხს. „თემის ამოწურვა“, მით უფრო, თანმიმდევრული გადასვლა ერთი საკითხიდან მეორეზე მისთვის სრულიად უცხო იყო. ის მხოლოდ რამდენიმე ან სულაც ერთადერთ საკითხს შეეხებოდა და მის მიერ ამ ერთი საკითხის გაშუქება სტუდენტებს გაცილებით მეტს აძლევდა, ვიდრე სხვა ლექტორის მიერ „თემის ამოწურვა“.

როცა უნივერსიტეტში გერმანულ დიალექტიკას გვასწავლიდნენ, მახსოვს, მოეწონა ჰეგელის ტერმინი თუ მხატვრული სახე „ნახტომი“. „ნახტომის პრინციპი“, მართლაც, სავსებით შეესაბამებოდა მის შინაგან უთანხმოებას ლაიბნიცის სწავლებასთან, მის ფეთქებად ხასიათს. ასეთი ადამიანები გართულებებსა და ფათერაკებს ეტანებიან. არის ამაში რაღაც ავანტურისტული, რაც იმთავითვე ჩაბუდებულია სიცოცხლის გულისგულში. თუ უბრალო რამეს თხოვდი, გულწრფელად დაგპირდებოდა, მაგრამ ადვილად შეიძლება დავიწყებოდა. ძნელად შესასრულებელ თხოვნას მეტ ყურადღებას აქცევდა და თავგანწირულად დაგიდგებოდა მხარში. ხიფათი, ფათერაკი სხვაგვარად იზიდავდა „ნახტომის“ მოტრფიალეს.

ეს კარგად ჩანდა აზარტულ თამაშებში. სავსებით სწორად ამბობენ, რომ აზარტული თამაშები ადამიანის ხასიათის ნამდვილი სასინჯი ქვაა. ბევრს არ უყვარს აზარტული თამაშები, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ხდება თანხის დადება. ეს ის ხალხია, ვისაც არ უყვარს მწვავე ვითარებაში ყოფნა, გარანტიის სიმცირე, რისკი. ესენი გაუბედავები არიან. ნაბიჯს გადადგამენ მხოლოდ მაშინ, თუ წარმატების გარანტია მყარია.

ცხოვრება ასეთ გარანტიებს, უმეტესწილად, არ იძლევა, რის გამოც გაუბედავი ადამიანი არ მოქმედებს და სხვას უთმობს პირველობას.

ვთქვა ადამიანთა მეორე კატეგორიას ეკუთვნოდა. მას უყვა-

რდა აზარტული თამაშები, ვთქვათ, ნარდი, მეტადრე მაშინ, თუ მცირე, თუნდაც სიმბოლური თანხა დაიდებოდა. თამაშობდა რისკიანად, შემტევი, აგრესიული სტილით, სრულიად არასტანდარტულად. ამის შემყურე მოწინააღმდეგე ითრგუნებოდა, წყობიდან გამოდიოდა და აღარ მოსდიოდა. ასეა: თუ კამათელი მასხრად არ აიგდე, მაშინ თვითონ აგიგდებს მასხრად. ბედს მხოლოდ გამბედავი უყვარს, რადგან გაბედავ ბედისადმი მინდობაა.

ღიახ, მას არ უყვარდა გატკეპნილი გზა. ერჩია „ქვავე, „ნახტომისებური“ სვლები. იზიდავდა „ნახტომი შეუცნობელში“.

ვფიქრობ, ამანაც ითამაშა საბედისწერო როლი მის პირად ტრაგედიაში. ბედის რალაც უცნაური ლოგიკით, ეს ტრაგედია უშუალოდ მოჰყვა ჩვენს თეორიულ დავას სემინარზე — აუცილებლობისა და შემთხვევითობის შესახებ.

აღბათ, ყველას შეგვიმჩნევია: როცა კუნთებს მოქმედება სწყურია, ადამიანს მტკიცედ სწამს შემთხვევითობა; ათასი რამ შეიძლება მოხდესო, ფიქრობს, და ბედის საძებნელად გასწევს. ხოლო როცა ცხოვრებისა და ქვეყნიერების გულს-გულს ჩავუფიქრდებით, ნებისყოფა რალაც სხვანაირად დუნდება და გვიპყრობს ყოველივეს წინასწარგანსაზღვრულობის იდეა.

ეს განწყობები დღე-ღამესავით ცვლიან ერთმანეთს ჩვენს გულში. ბედისწერის იდეა სასიამოვნოდ ულიტინებდა ჩემს ცნობისმოყვარეობას და რალაც დიად მორჩილებას შთამაგონებდა. დღეის დღესავით მახსოვს ვაჟას პოზიცია იმ დავის დროს: მომავალი იმითაა საინტერესო, რომ წინასწარ ვერ გაიგებო მას. ახლა ამას გინდა აუცილებლობა დაარქვი, გინდა შემთხვევითობაო.

მე მომწონდა მომავლის გაურკვეველობა, მაგრამ ნაკლებად მიზიდავდა ამის გამო მოძრაობა და ბედის ვარსკვლავის დაუცხრომელი ძიება. ვაჟას კი სწორედ ეს მოსწონდა. რაკი მომავალი გაურკვეველია, აზრი აქვსო პირად ინიციატივასა და ხელის გამოღებას.

ეს საუბარი ზემოხსენებულ უბედურებამდე ორი დღით ადრე მოხდა. მეორე საღამოს, დიდუბის სტადიონზე თბილისისა და მოსკოვის რკინიგზელთა გუნდის საფეხბურთო თამაშს დავეს-

წარით. კვირა დილას კი საგურამოში გავემგზავრეთ ექსპურსი სიაზე. ჩვენთან ერთად მოდიოდნენ ვაჟას საცოლუ და მისი უახლოესი ნათესავეები. მცხეთაში ვიკითხეთ და დავაზუსტეთ: თბილისში მიმავალი მატარებელი ექვს საათზე ჩამოივლიდა. სურსათი წავიღეთ; ლენის ყოფა ადგილობრივ მაცხოვრებლებთან გვქონდა გადაწყვეტილი. მახსოვს, ლენო ვერ ვიშოვეთ და არაფერი ვიყიდეთ ერთ-ერთ ოჯახში.

იღმა შუა აპრილის მოღრუბლული დღე. ყველაფერი საინტერესოდ და ხალისიანად აეწყო. დრო სწრაფად გავიდა, გოგონები საათზე იყურებოდნენ და გვაჩქარებდნენ — მცხეთისკენ სარეისო ავტობუსს უნდა გავყოლოდით.

ჩვენ ფეხბურთის თამაშს შევეყვით. სხვათა შორის, ვაჟა შესანიშნავად თამაშობდა ფეხბურთს და, საერთოდ, სპორტულად განვითარებული ბიჭი იყო. უკანასკნელად ითამაშა ფეხბურთი და უკანასკნელად გაიტანა გოლები. თამაშის დროს, როგორც ხდება ხოლმე, შეზარხოშებული ბიჭები ცოტა წაეკინკლავდით. მერე კი გულის ამაჩუყებლად შევირიგდით. ამას დრო დასჭირდა და უკვე ცხადი გახდა, რომ საგურამო-მცხეთის სარეისო ავტობუსმა გაგვასწრო.

ახლა ისლა დაგვრჩენოდა, ფეხით ჩაგვესწრო მცხეთაში ექვს საათიანი მატარებლისთვის. ეს კი ყოვლად შეუძლებელი იყო. თითქოს ყველაფერი იქეთკენ მიდიოდა, რომ იმ საბედისწერო მატარებლისთვის ვერ ჩაგვესწრო, მაგრამ დახეთ უბედურებას! მივარდნილ სოფლის შარაზე მცხეთისკენ მიმავალი ცარიელი საბარგო მანქანა წამოგვეწია. გახარებულებმა ხელი ავუწიეთ და გაჩერება ვთხოვეთ. ჩვენს ბედად მძლოლმა არ გააჩერა და გზა განაგრძო. ეტყობა, თავი აარიდა შეზარხოშებული ახალგაზრდების ჭგუფს და, კაცმა რომ თქვას, არც გაემტყუნებოდა.

მაგრამ ბედისწერის თხუნელა თავისას ბურღავდა და შემთხვევითობანი რკინისგებურად გადაეჯაჭვა ერთმანეთს. მძლოლს უადგილოდ აუჩუყდა გული, გადაიფიქრა და მოშორებით დაამუხრუჭა. ჩვენ ყოვლით ავცვივდით ძარაზე და მძლოლს ჩვენი გასაჭირი მოვახსენეთ. მანაც აუჩქარა და რამდენიმე წუთში მცხეთაში დაგვსვა. უკვე დაძრულ მატარებელს შევახტით და თბილისისკენ გამოვეწიეთ.

რაკი მატარებელი უკვე დაძრული იყო, ერთი კიბით ერთ ვაგონში შესვლის დრო არ იყო და ჭერ კიდე აუკეცავი კიბეებით სხვადასხვა ვაგონში აეცვივიდით. ეს იყო და ერთ-ორ წუთში საშინელი კივილი გაისმა, რასაც მატარებლის დამუხრუჭება მოჰყვა.

ვაჟას მეზობელ ვაგონში გადასვლა გადაუწყვეტია, სადაც მისი საცოლვე მოხვდა. რაკი ვაგონებს შორის დერეფანზე ბლომად ხალხი იდგა და პირდაპირი გადასასვლელი ჩახერგილი იყო, მას უფიქრია თავისი ვაგონის კიბიდან მეზობელი ვაგონის კიბეზე გადახტომა. გაქანებული მატარებლის მიერ დაყენებულ გრიგალში მან გეზი მთლად ზუსტად ვერ აიღო და ბორბლებქვეშ ჩავარდა. ეს იყო მისი ცხოვრების საბედისწერო ნახტომი.

ვაჟა მე სიცოცხლის მოტრფიალვე კაცად მიმაჩნდა ყოველთვის; მაგრამ ისიც შემიმჩნევია, რომ სიცოცხლის ნამდვილი მორტფიალენი ყველაზე ნაკლებ უფრთხილდებიან სიცოცხლეს. სწორად თქვა ნიცშემ: სიცოცხლე მაშინაა ყველაზე კარგი, როცა ყველაზე ნაკლებად ვებლაუჭებითო მას. ასეა, სიცოცხლეზე მეტისმეტმა ზრუნვამ შეიძლება ფრიად საძაგელი სახე მიიღოს და თვით სიცოცხლე ჩაკლას. ვაჟას უყვარდა არა „ბევრი სიცოცხლე“, არამედ — მთლიანი სიცოცხლე თავისი წილი ტანჯვითა და სიხარულით. ტანჯვა და სიკვდილიც სიცოცხლის ნაწილია და სიცოცხლის ნამდვილი მოტრფიალვე ყოველთვის მზადაა ისინიც განიცადოს. ამიტომ ასეთ ხალხს ვერ გატეხავს უბედურება. მათ ყოველთვის იციან გამოსავალი და ესაა მათი მხნეობისა და შინაგანი სიმაგრის მთავარი საიდუმლო.

ვაჟამ თავისი პირადი უბედურება თითქოს გამოიყენა კიდეც საკუთარი თავის შესამეცნებლად და მის, თუ გნებავთ, შესაქმნელადაც. მან ბოლომდე ირწმუნა თავისი შინაგანი ძალა და კანონიერადაც ამაყობდა ამით. მან თითქოს თავისივე ნანგრევებისგან ხელახლა გამოქვედა თავისი თავი და ამითაც შეეძლო ეამაყა. უფრო მარტივად რომ ვთქვათ, მან თავისი შეგნებული ცხოვრებით მხნეობის, სტოიკური სიმტკიცის ნამდვილი გაკვეთილი ჩაატარა. მისი შინაგანი სიამაყე სუფრასთან ნამდვილ პათეტიკად იქცეოდა ხოლმე. ამ პათეტიკის შინაარსი, დაახლო-

ებით, ასეთი იყო: ცხოვრება მწარეა, მაგრამ ადამიანი გაძლები-
სათვის გაჩნდა. მან მხოლოდ შინაგანი სიმტკიცით უნდა იამა-
ყოს. სხვა არაფერია საამაყო. სხვა მისწრაფებები მანკიერებას
წარმოშობს და ასეთი მანკიერი ხალხი გაროზგვის ღირსია.

ამაში ხედავდა ის ცხოვრების მთელ სიმარტივეს და მთელ
სირთულეს. ის მარტივი, ძველკოლხური, პატრიარქალური ცხო-
ვრების მომხრე იყო. ღრმად სწამდა პრეისტორიული ხანის სა-
ყოველთაოდ მივიწყებული ღირებულებები. ის ნამდვილი სოფ-
ლელი იყო, ამ სიტყვის საუკეთესო მნიშვნელობით და ამაყო-
ბდა კიდევ ამით. პრეისტორიული სიმარტივიდან გამომდინა-
რეობდა მისი ერთ-ერთი საუკეთესო ღირსება: მან არ იცოდა,
რა იყო შური. ამიტომ ალტაცებაში მოჰყავდა სხვათა ღირსე-
ბებს, ამიტომ უყვარდა ასე ძალიან, გაეხარებინა ადამიანი.

სწორედ მის ამ თვისებას უკავშირდებოდა ის, რასაც, სტუ-
დენტობის დროს, მე „ვაჟას ტყუილი“ ვუწოდებ. ის განიცდიდა
ადამიანის წუხილს და ცდილობდა საზრუნავით შეწუხებუ-
ლის დამშვიდებას, ნუგეშისცემას, გახარებას. ამიტომ ხშირად
ალალი გულით შეჰპირდებოდა იმას, რისი შესრულებაც არ
შეეძლო. იცოდა კიდევ, რომ არ შეეძლო, მაგრამ მუდამ გუ-
ლით ხელმძღვანელობდა და არა გონებით.

ერთხელ საქმე ასეთ კურიოზამდევ კი მივიდა. ზამთრის სე-
სიების მერე ავედით ვაჟას დასთან, რომელიც ჭირით ცხოვრო-
ბდა „ნახალოვკაში“. ვივახშმეთ და ცოტა შავი ღვინოც დავლი-
ეთ. მე ვუთხარი, რომ ხვალ საღამოს სოხუმის მატარებლით
მივემგზავრები დასაველეთში. ერთად წავიდეთო, შემომთავაზა,
ოღონდ სენაკში ჩამოხვალ და ჭყონში ამომყვებიო. ისეთი ხა-
ლისიანი დაპატიჟება იცოდა, უარს როგორ ვეტყოდი! გამოც-
დებიც შესანიშნავად გვჭონდა ჩაბარებული, ორკვირიანი არ-
დაღეგებიც წინ გვედო. მოვილაპარაკეთ ბილეთების საღარო-
სთან შეხვედრა. დროც დაეთქით.

დათქმულ დროზე ვაჟა არ გამოჩნდა. ამოდ ველოდებოდი.
ავედი მის დასთან. ვაჟა ამ დილას ჭყონში წავიდაო, მითხრა.
მანქანით ამოაკითხესო. ალბათ, რაღაც გაუთვალისწინებელი
მოხდა, ხომ მშვიდობაა-მეთქი, კვითხე. არა, გუშინწინ მოილა-
პარაკესო, იყო პასუხი. აი, ასეთი იყო, დაახლოებით, „ვაჟას

ტყუილი“.

ეს „მარტივი ცხოვრების“ პრინციპი შობდა მის კიდევ ერთ ღირსებას — გულუხვობას. უყვარდა გამასპინძლება, დაპატიუება, ჩუქება, ხარჯვა. ის იხარჯებოდა სხვისთვის. ამით მას არაფერი აკლდებოდა, რადგან თავისთვის მცირედიც ჰყოფნიდა. სხვას კი გაახარებდა და ამით ხარობდა. სიყვარული მხოლოდ ასეთ ადამიანებს შეუძლიათ, მცირედიც რომ ჰყოფნით. მასაც უყვარდა. ბევრი უყვარდა, თან ყველა — სხვადასხვანაირად.

ვაჟას სჩვეოდა ხელისუფალთა სიახლოვეს ტრიალი და ერთგვარი რევერანსები, მაგრამ მისი ურთიერთობა ხელისუფლებასთან დაძაბულობას შეიცავდა მუდამ, და, როგორც წესი, ახლოს იყო მსხვერველსთან. არ იყო ეს მისი საქმე და იმიტომ. მას ისე უყვარდა ტეხურის ქალებისა და ტაბაკონის მთის ველური თავისუფლება, რომ ზედმეტად მგრძნობიარე იყო ოფიციალური პირობითობების მიმართ. ეს მას სულს უხუთავდა. ოფიციალურ პირებთან მისი ურთიერთობა მუდამ ბეწვზე ეკიდა. საკითხს რადიკალურად სვამდა: ან თავისუფლება, ან ხელისუფლება, და უპირობოდ ირჩევდა პირველს. თავისუფლების არც ერთი მისხალი არ ეთმობოდა. სულ ეჭვის თვალით უყურებდა სტრუქტურის ხელმძღვანელობას. დარწმუნებული იყო, რომ ისინი ვერ იტანდნენ მის თავისუფლებას. იმიტომ შორს დგებოდა და თავს იცავდა მათგან ხაზგასმული თავაზიანობით და შეუვალი სიამაყით.

ეჭვი ვახსენეთ. ვაჟას ხასიათში ღრმად იჯდა სრულიად თავისებური ეჭვიანობა, რასაც მინდა კოლხური სკეპტიციზმი ვუწოდო. კოლხის გონება გახსნილი და მოჭნილია, რაც კარგად ჩანს მეგრული ენის არაჩვეულებრივ სიმდიდრეში. კოლხი ეჭვის თვალით უყურებს ქვეყნიერების მორთულობას და ბოროტებას ჭკრეტს მის მიღმა. ესაა კოლხური სკეპტიციზმი, რაიც ცოცხლად ფეთქავდა ვაჟას გულში.

გულის სიღრმეში ის ფიქრობდა, რომ ადამიანები გულმოდგინედ მალავენ თავს. ამ ფიქრიდან აღმოცენდებოდა ერთგვარი უნდობლობა და ეჭვი, აგრეთვე — საპასუხო მოძრაობა. მის ამგვარ საპასუხო მოძრაობად მიმართავდა მისი ერთი მოუცილებელი ჩვევა — სახეზე ხელისგულის ჩამოსმა შუბლიდან ნიკაპა-

მდე. ეს გამომდინარეობდა მისი ხასიათის გულის-გულიდან კოლხური სექტეტიციზმიდან და, როგორც ვთქვი, წარმოადგენდა საპასუხო მოძრაობას. ეს იყო ნიღბებით მანიპულირება შენიღბულ სამყაროში: „სულ ნიღაბია საჭირო; თან ვითარების ყოველი შეცვლისას — ახალი ნიღაბი. რაკი ასეა, სჯობია ჩქარა შესრულდეს პროცედურა; მაშასადამე, ზელისგული გამზადებული გქონდეს სახესთან ახლოს“. ცხადია, ეს არაცნობიერი ტექსტი იყო და არაცნობიერადვე სრულდებოდა.

ამ ღიმილისმომგვრელ მანიპულაციას, ხუმრობით, ვაჟას ფაქსიმილიას ვეძახდი. მახსოვს, ერთხელ გავვხუშრე: „ბიჭო, ასეთი რა სიკეთე გაცხია მაგ სახეზე, ერთი მეც ჩამომასმევინე ხელი“-მეთქი.

ანეკდოტის მოყოლა არ ეხერხებოდა, მაგრამ სასაცილო ამბებისადმი ძალიან მგრძნობიარე იყო. უყვარდა იუმორი და ისე იცინოდა, როგორც მხოლოდ ჯანსაღი სულის ადამიანები იცინიან-ხოლმე.

ხანდახან ძალიან მოსწრებულად შენიშნავდა. ცნობილია მისი უჭმელობა. რამდენ სუფრაზე ვყოფილვართ ერთად და, მე მისი მადიანი ჭამა არ მახსოვს; სულ ერთია, როგორი მშიერიც უნდა ყოფილიყო. ერთხელ ვუთხარი: აქილეუსი ბერძნულად უჭმელს ნიშნავს, ასე რომ, ნამდვილი აქილეუსი ხარ-მეთქი. უჭქუსლო აქილეუსი აბა სად გინახავსო, სიცილით მიპასუხა. მეც გამეციონა, ოღონდ ცოტა ნაღვლიანად.

მესამეკურსელები ვიყავით და ერთ-ერთი გამოცდისათვის ერთად ვემზადებოდით მისი სიმამრის ბინაში, სადაც დროებით ცხოვრობდა იმხანად. ოჯახს ერთი ლოთი მეზობელი ჰყავდა შემოჩვეული და სადილს არ დააკლდებოდა. მაშინაც შემოვიდა და სხვის ოჯახში მასპინძლობას შეუდგა, როგორც ლოთებს სჩვევიათ-ხოლმე. მე და ვაჟას მორიდებულობა გვისაყვედურა და მაგალითი თვითონ მოგვცა — არაყი გადაჰკრა და მთავე კიტრსაც ხარბად უჭროსა. ჩვენ ვერ ავჯვებოდით და ფილოსოფიის გამოცდა მოვიმიზეზეთ. გათამამდა და დამოძღვრა დაგვიწყა. თან გვკითხა, აბა რამდენი მცნებააო მარქსიზმში. ცხადია, ვერ ვუპასუხეთ. მაშინ თვითონ გვასწავლა, — ექვსი მცნებააო, — მერე დაუბატა, — დაჟე შეიდიო.

მეორე დღეს ყველაფერი ზუსტად განმეორდა. ახლა მისაყვედურა, რა ცხვირ-პირი ჩამოგტირისო. მაშინ ვაეამ უპასუხა, იტირებს, აბა რა იჭნებაო. გამოცდაზე სწორედ შენი კითხვა შეხვდაო — რამდენი მცნებაა მარჰიზმში. ამანაც არ დააყოვნა და შენი პასუხი მიაგებაო — ექვსია, დაჟე შეიდიო. პოდა, გლიჯა ლექტორმა ორიანი და გამოავდოო.

ყველას სიცილი აგვიტყდა. ლოთმა უაზროდ მოგვაჭყიტა თვალები და მაშინვე გადათქვა თათქარიძესავით, — მე ეგეთი რამეები, ძმაო, არ მითქვამსო.

მახსოვს, თბილისის ომი ახალი დასრულებული იყო. ცხოვრება ძალიან ჭირდა. ლექტორები ბევრგან ვმუშაობდით და ძლივს ვირჩენდით თავს. ასეთი საყოველთაო გაჭირვების ეამს ერთმა ჩვენმა საერთო მეგობარმა ყოველგვარ სამსახურს თავი დაანება და ლექსების წერა დაიწყო. პატარა წიგნუკაც გამოსცა უცნაური სათაურით — „არგეგაბიკა“. ოჯახის წევრები ფეხის ცერებზე ტრიალებდნენ, წერაში ხელი უნდა შეეუწყოთ და ერთ-ორ საუკუნეში უეჭველად დაათვასებნო. ერთი სიტყვით, კაცმა საათივით ააწყო ოჯახი. ვაჟა ხუმრობდა, ჩემი ბედისა რა ვთქვიო. ციბრუტივით ვტრიალებო ოჯახისათვის ეს უფებო კაცი, ცოლ-შვილი კი მაინც მიბღვერსო. ახლა მე ამით ხელფასი არ მიფუტანო და სამაგიეროდ „არგეგაბიკა“ დავწერო, ხომ გამომავდეს სახლიდანო. მე კი ასე ვეხუმრებოდი: „მიდის ვეფხისტყაოსანი, მოდის არგეგაბიკა, მილიარდი დოლარი ღირს, შენ კი არ გეკაპიკა“. სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე გამეხუმრა: კანტს ორი რამ უკვირდაო: ვარსკვლავებით მოქედილი ზეცა ადამიანის თავზე და მორალური კანონი ადამიანის თავში. მე, მისგან განსხვავებით, ერთადერთი რამ მიკვირსო, გივის წიგნის სათაური ასე კარგად როგორ დაიმახსოვრეო. მე ათი წელია ვცდილობ, მაგრამ ამოდო.

ეს ბოლო წლებია, გოროზიების საგვარეულო ოჯახის ტიშკართან სიკვდილის აქლემმა დაიჩოქა. მიედინება ცხოვრება ჩვეული წესით და რიგით, ცხოვრება, რომელშიც ცოტა რამეა გასახარელი. მე მახსენდება ვაჟას სიტყვები: „ცოტა სიხარული და ბევრი სიმწარე, ყველაფერ ამას, ერთად, ადამიანის ცხოვრება ჰქვია. ახლა, გინდა პესიმისტი იყვი და გინდა — ოპტიმისტი!“

რელაქტორისაზან (გრიგოლ ქვანია)	
ვაჟა ზოროზია (ვალერი კვარაცხელია)	5
სარჯასო უოტოალბოშიდან	65
ოს იყო კასი... (გური ასათიანი)	92
იმ საბედისწერო ღღეს... (ბონდო ბეგაშვილი)	97
მეზობრის ხსოვნა (ამირან ბერძენიშვილი)	99
კვირუასო ვაჟა! (ვახგანჯ გოგუაძე)	105
უნდა ვიციხლო ბედისწერისა ღა ღმერთუბის ღინაზუ! (ნაპო კვარაცხელია)	110
სიკეთით ბამორჩეული (ირაკლი კალანდია)	113
სიკედილს შერკინებული (მიხეილ მახარაძე)	116
ნათელი მოზონება (ლონდა მღივანი)	118
ღაე, სიციხლე მოკვლას კიღეს, მებრამ სიკედილმა არ უნდა იციციხლოს! (ჯემალ ჰაჭკორია)	119
ღიღი კასი (სოსო სურგულაძე)	123
ბედნიერი იყო, მებრამ... (მურმან გურაფა)	125
თანაგღეროვე ბაუსოეზული ალაშიანის თვითმყოფალოზის არსი (ვახუშტი უარცვანია)	127
ვაჟა, ზოროზია) კი არა, ავბაროზი იყო!.. (გერმანე უაყაყია)	138
ოვტიმიზმის მთესველი კასის ნებელობა (აკაკი ყულიჯანიშვილი)	141
მოზონებანი ბარღასულ ღროთა (რუსუდან წიქვაძე)	144
საბედისწერო ნახტოვი (მურაბ ხასიაია)	150

Валерий Давидович Кварацхелия

„ВАЖА ГОРОЗИЯ“

(на грузинском языке)

წიგნზე მუშაობდნენ:

მარალი ძეგაშიძე,
ლევან ზანბურაშვილი,
თამარ კაკაურიძე,
ლალი შაქარაშვილი

თბილისი, 2006 წელი

